

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2023)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: *Όλγα Μιχαλοπούλου*

Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει των Κανονισμών 1049/2001 και 1290/2013

Σε περιπτώσεις έργου που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος πλαισίου έρευνας και καινοτομίας «Ορίζων 2020» (2014-2020), όπου το δημόσιο συμφέρον συνδέεται με τη δημόσια χρηματοδότηση αυτού, το επιστημονικό, δημοσιογραφικό, πολιτικό και δημοκρατικό συμφέρον και τον ενδεχόμενο αντίκτυπο επί των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εφαρμόζεται κατά κανόνα ο Κανονισμός 1049/2001, εκτός εάν το υπέρτερο αυτό δημόσιο συμφέρον μπορεί να ικανοποιηθεί από τον Κανονισμό 1290/2013, με αποτέλεσμα τον νόμιμο περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης στα σχετικά με το έργο έγγραφα

αίτηση αναιρέσεως – πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – άρθρο 4 παρ. 2, πρώτη περίπτωση – εξαίρεση από το δικαίωμα πρόσβασης – προστασία των εμπορικών συμφερόντων – πρόγραμμα πλαίσιο έρευνας και καινοτομίας «Ορίζων 2020» (2014-2020) – έγγραφα σχετικά με το ερευνητικό έργο “iBorderCtrl: Intelligent Portable Border Control System” – απόφαση του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Έρευνας (REA) με την οποία απορρίπτεται η πρόσβαση σε ορισμένες πληροφορίες – υπέρτερο δημόσιο συμφέρον

ΔΕΕ C-135/22 P, Breyer/REA, 07.09.2023, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσιάς, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2023:640 – Αίτηση αναιρέσεως

Η εν λόγω υπόθεση αφορά αίτημα ακύρωσης της απόφασης του REA (Ευρωπαϊκός Εκτελεστικός Οργανισμός Έρευνας), με την οποία ο τελευταίος αρνήθηκε την παροχή πρόσβασης σε ορισμένα έγγραφα σχετικά με το ερευνητικό έργο “iBorderCtrl: Intelligent Portable Border Control System” που εντάσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος πλαισίου έρευνας και καινοτομίας «Ορίζων 2020» (2014-2020).

Πιο αναλυτικά, ο Breyer κατέθεσε αίτημα για πρόσβαση στα έγγραφα, το οποίο όμως ο REA εν μέρει αρνήθηκε, επικαλούμενος το άρθρο 4 του Κανονισμού 1049/2001, όπου ορίζονται οι εξαιρέσεις από το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα θεσμικών οργάνων. Συγκεκριμένα, ο Οργανισμός δικαιολόγησε την προαναφερόμενη άρνηση επικαλούμενος την προστασία της ιδιωτικής ζωής των φυσικών προσώπων που συμμετείχαν στο έργο, καθώς επίσης και την προστασία των εμπορικών συμφερόντων των μελών της κοινοπραξίας.

Ο Breyer προσέφυγε κατά της απορριπτικής αυτής απόφασης ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο επίσης απέρριψε το αίτημά του.

Κατά τον αναιρεσίοντα, μολονότι δεν αμφισβητεί γενικά την ύπαρξη εξαιρέσεων κατά την ανωτέρω διάταξη του Κανονισμού 1049/2001, το ΓεΔΕΕ, στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά τη στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων, καθώς, όπως υποστήριξε, το δημόσιο συμφέρον για πρόσβαση στις πληροφορίες για το εν λόγω έργο υπερισχύει έναντι των εμπορικών συμφερόντων των συμμετεχόντων στο έργο για τους εξής λόγους.

Καταρχάς, πρόκειται για έργο εξ ολοκλήρου χρηματοδοτούμενο από δημόσια κονδύλια. Επίσης, υποστηρίζει ότι υφίσταται δημόσιο συμφέρον για την εξέταση της επιστημονικής

βάσης και της αξιοπιστίας της τεχνολογίας, η οποία υποτίθεται ότι καθιστά δυνατή την αυτοματοποιημένη ανίχνευση ψεύδους μέσω της ανάλυσης των μικροεκφράσεων του προσώπου των ταξιδιωτών κατά την απάντησή τους σε ερωτήσεις που τους υποβάλλονται πριν από την είσοδό τους στην Ένωση. Ακόμη, υφίσταται υπέρτερο επιστημονικό, δημοσιογραφικό, πολιτικό και δημοκρατικό συμφέρον («αρχή της καθολικότητας της επιστήμης») για τη γνωστοποίηση του συνόλου των αποτελεσμάτων της έρευνας, ενώ ο πειραματικός χαρακτήρας του έργου συνεπάγεται την ενημέρωση του κοινού ήδη από το στάδιο της έρευνας. Τέλος, η ύπαρξη υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος σχετίζεται επίσης με τον αντίκτυπο που ενδέχεται να έχουν επί των θεμελιωδών δικαιωμάτων οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του συγκεκριμένου έργου. Για όλους τους ανωτέρω λόγους, η διαφάνεια και η πρόσβαση στο σύνολο των εγγράφων που αφορούν το πρόγραμμα καθίστανται επιβεβλημένες.

Το Δικαστήριο, αρχικά, διευκρινίζει ότι το γεγονός ότι η χρηματοδότηση του έργου είναι εξ ολοκλήρου δημόσια πράγματι αποδεικνύει την ύπαρξη δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, οι γενικές εκτιμήσεις που προβάλλει ο αναιρεσείων δεν αρκούν για να αποδείξουν ότι η αρχή της διαφάνειας είναι ιδιαίτερος επιτακτική ώστε να κατισχύει των λόγων που δικαιολογούν την άρνηση γνωστοποίησης των επίμαχων εγγράφων. Επίσης, παρά το γεγονός ότι έχει δοθεί από τον Οργανισμό πρόσβαση σε μέρος των εγγράφων, ο αναιρεσείων ζητά πρόσβαση στο σύνολο των πληροφοριών, χωρίς ωστόσο να επικαλείται, κατά τρόπο συγκεκριμένο, τις περιστάσεις που δικαιολογούν τη γνωστοποίηση των συγκεκριμένων εγγράφων, δεδομένου ότι δεν υφίσταται κριτήριο κατά το οποίο οι εν λόγω πληροφορίες θεωρούνται ότι εξυπηρετούν το υπέρτερο δημόσιο συμφέρον.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ αναγνωρίζει ότι το ΓεΔΕΕ πράγματι υπέπεσε σε πλάνη αναφορικά με τον Κανονισμό που επικαλείται. Πιο αναλυτικά, το ΓεΔΕΕ στηρίζει την απόφασή του στο γεγονός ότι τηρήθηκε το δικαίωμα για διαθεσιμότητα των πληροφοριών του Κανονισμού 1290/2013, ενώ ο αναιρεσείων επικαλείται το δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες του Κανονισμού 1049/2001. Ο Κανονισμός 1290/2013 επιτρέπει την πρόσβαση στα αποτελέσματα έργου υπέρ των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης καθώς και υπέρ των κρατών μελών μετά από δικαιολογημένη αίτηση. Αντιθέτως, ο Κανονισμός 1049/2001 παρέχει το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία σε κάθε πολίτη της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την έδρα του σε ένα κράτος μέλος, χωρίς υποχρέωση δικαιολόγησης της αίτησής του. Κατά συνέπεια, πράγματι το δικαίωμα για διαθεσιμότητα των πληροφοριών που προβλέπεται στο άρθρο 4 του Κανονισμού 1290/2013 δεν δύναται να ικανοποιήσει το δημόσιο συμφέρον βάσει του Κανονισμού 1049/2001. Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι, στην προκειμένη υπόθεση, τα δημόσια συμφέροντα που επικαλέστηκε ο αναιρεσείων μπορούσαν να ικανοποιηθούν από τις υποχρεώσεις δημοσίευσης που υπέχουν οι συμμετέχοντες στο έργο από τον Κανονισμό 1290/2013 και τη συμφωνία επιχορήγησης.

Τέλος, αναφορικά με το επιχείρημα περί υπάρξεως υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος το οποίο απορρέει από τυχόν προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων που θα μπορούσε να προκαλέσει το έργο, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ΓεΔΕΕ, στηριζόμενο στην υπενθύμιση της υποχρέωσης των συμμετεχόντων στο έργο να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, υποχρέωση που απορρέει από τον Κανονισμό 1290/2013 και τη συμφωνία επιχορήγησης, έσφαλε. Δεν είναι δυνατόν να συναχθεί τεκμήριο περί μη προσβολής των εν λόγω δικαιωμάτων και αρχών και να αποκλειστεί η ύπαρξη υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος για τη γνωστοποίηση των εγγράφων που αφορούν το ως άνω έργο από το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στο έργο υποχρεούνται να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και να τηρούν τις αρχές που κατοχυρώνονται, ειδικότερα, στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Σε κάθε περίπτωση, οι τρίτοι θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν πρόσβαση στα εν λόγω έγγραφα, προκειμένου να εξακριβωθεί ότι οι συμμετέχοντες στο έργο και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης έχουν πράγματι τηρήσει τις ανωτέρω υποχρεώσεις. Ωστόσο, το Δικαστήριο απέρριψε και αυτό το επιχείρημα του αναιρεσείοντα, καθώς αυτός δεν προέβαλε παραβίαση δικαιωμάτων, αλλά το δημόσιο συμφέρον που επικαλέστηκε αφορούσε, στην πραγματικότητα, ενδεχόμενη μελλοντική ανάπτυξη των συστημάτων που βασίζονται σε τεχνικές και τεχνολογίες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του εν λόγω έργου, το οποίο θα ικανοποιείτο από τη διάδοση των αποτελεσμάτων

υπό τις συνθήκες που καθορίζονται στον Κανονισμό 1290/2013 και στη συμφωνία επιχορήγησης, αφού το έργο iBorderCtrl ήταν απλώς ένα ερευνητικό έργο σε εξέλιξη, το οποίο είχε ως μόνο αντικείμενο τη δοκιμή τεχνολογιών, όπως ορθώς έκρινε το ΓεΔΕΕ στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως.

Εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας το καθεστώς προαγωγής των δικαστών σε ανώτερο δικαστήριο στηρίζεται σε αξιολόγηση του έργου και της συμπεριφοράς των ενδιαφερομένων είναι συμβατή με το θεσμικό ευρωπαϊκό δίκαιο

Η διαδικασία προαγωγής δικαστών βάσει αξιολόγησης του έργου και της συμπεριφοράς τους δεν θίγει τη θεμελιώδη αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών, εφόσον οι ουσιαστικές προϋποθέσεις και οι διαδικαστικοί όροι που διέπουν την έκδοση των αποφάσεων περί προαγωγής βάσει αποτελεσματικότητας δεν δύνανται να προκαλέσουν στους πολίτες εύλογες αμφιβολίες ως προς το ανεπηρέαστο των οικείων δικαστών από εξωγενή στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά τους έναντι των αντιπαρτιθέμενων συμφερόντων, κατόπιν της προαγωγής των ενδιαφερομένων

προδικαστική παραπομπή – Απόφαση 2006/928/EK – μηχανισμός για τη συνεργασία και τον έλεγχο της προόδου στη Ρουμανία όσον αφορά την επίτευξη των ειδικών στόχων αναφοράς στους τομείς της δικαστικής μεταρρύθμισης και της καταπολέμησης της διαφθοράς – άρθρο 2 ΣΕΕ – άρθρο 19 παρ. 1 εδάφιο β' ΣΕΕ – κράτος δικαίου – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 47 – ανεξαρτησία των δικαστών – εθνική ρύθμιση που τροποποιεί το καθεστώς προαγωγής των δικαστών

ΔΕΕ C-216/21, Asociația "Forumul Judecătorilor din România", 07.09.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadžiev, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: N. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2023:628 – Προδικαστική παραπομπή

Η απόφαση αφορά τη διαδικασία προαγωγής των δικαστών στη Ρουμανία. Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Asociația «Forumul Judecătorilor din România» (ένωσης «Forum δικαστών της Ρουμανίας») και του Consiliul Superior al Magistraturii (Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, Ρουμανία) (στο εξής: CSM) σχετικά με τη νομιμότητα της απόφασης 1348, της 17ης Σεπτεμβρίου 2019, του τμήματος δικαστών του CSM, περί έγκρισης του Κανονισμού σχετικά με την οργάνωση και τη διεξαγωγή διαγωνισμών για την προαγωγή δικαστών (στο εξής: απόφαση 1348), η οποία κατέληξε ενώπιον του Curtea de Apel Ploiești (εφετείου Ploiești, Ρουμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Σύμφωνα με τον ανωτέρω Κανονισμό, η διαδικασία προαγωγής των δικαστών περιλαμβάνει δύο στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά την «επιτόπια προαγωγή» και βασίζεται σε γραπτές εξετάσεις, ενώ το δεύτερο στάδιο αφορά την «προαγωγή βάσει αποτελεσματικότητας», η οποία βασίζεται στην αξιολόγηση του έργου και της συμπεριφοράς των υποψηφίων κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων ετών της δραστηριότητάς τους από επιτροπή αξιολόγησης απαρτιζόμενη από τον πρόεδρο και μέλη του εφετείου.

Κατά τους προσφεύγοντες, το δεύτερο αυτό στάδιο θίγει τη θεμελιώδη αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών, αφού η αξιολόγηση μπορεί να βασιστεί σε υποκειμενικές εκτιμήσεις της εν λόγω επιτροπής, ενώ ελλοχεύει επίσης ο κίνδυνος συγκέντρωσης εξουσιών σε ορισμένα μέλη αυτής, και, ειδικότερα, στους προέδρους των εφετείων, η οποία είναι ικανή να τους παράσχει αποφασιστική επιρροή όσον αφορά την έκβαση της διαδικασίας προαγωγής βάσει αποτελεσματικότητας.

Το Δικαστήριο, αρχικά, διευκρινίζει ότι η Απόφαση 2006/928/EK της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση μηχανισμού για τη συνεργασία και τον έλεγχο της προόδου στη Ρουμανία όσον αφορά την επίτευξη των ειδικών στόχων αναφοράς στους τομείς της δικαστικής μεταρρύθμισης και της καταπολέμησης της διαφθοράς, συνιστά πράξη θεσμικού οργάνου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεπώς μπορεί να ερμηνευθεί από το Δικαστήριο βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Επίσης, μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους, τα κράτη μέλη οφείλουν, εντούτοις, κατά την άσκηση

της εν λόγω αρμοδιότητας, να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, το άρθρο 19 παρ. 1 εδάφιο β' ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ και το άρθρο 47 του ΧΘΔΕΕ, έχει την έννοια ότι εθνική ρύθμιση σχετική με το καθεστώς προαγωγής των δικαστών πρέπει να διασφαλίζει την τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών.

Όσον αφορά την επίμαχη εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας το καθεστώς προαγωγής των δικαστών σε ανώτερο δικαστήριο στηρίζεται σε αξιολόγηση του έργου και της συμπεριφοράς των ενδιαφερομένων, η οποία διενεργείται από επιτροπή συγκροτούμενη από τον πρόεδρο του εν λόγω ανώτερου δικαστηρίου και από μέλη του, το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, εφόσον οι ουσιαστικές προϋποθέσεις και οι διαδικαστικοί όροι που διέπουν την έκδοση των αποφάσεων περί προαγωγής βάσει αποτελεσματικότητας δεν δύνανται να προκαλέσουν στους πολίτες εύλογες αμφιβολίες ως προς το ανεπηρέαστο των οικείων δικαστών από εξωγενή στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά τους έναντι των αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων, κατόπιν της προαγωγής των ενδιαφερομένων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η διαδικασία αξιολόγησης παρέχει επαρκείς εγγυήσεις ως προς την ανωτέρω προϋπόθεση. Η αξιολόγηση τόσο του έργου όσο και της συμπεριφοράς των υποψηφίων βασίζεται σε κριτήρια αντικειμενικά και σε στοιχεία επαληθεύσιμα. Επίσης, το γεγονός ότι συντάσσεται αιτιολογημένη έκθεση στην οποία αναφέρονται η βαθμολογία που έλαβε ο υποψήφιος για καθένα από τα κρίσιμα κριτήρια καθώς και η συνολική του βαθμολογία, κατά της οποίας ο υποψήφιος έχει δικαίωμα να εγείρει αντιρρήσεις, αποδεικνύουν ότι τηρείται η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών κατά τη νέα αυτή διαδικασία προαγωγής.

Εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης στοιχειοθετείται μόνο σε περίπτωση παραβίασης κανόνα δικαίου της Ένωσης που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες εκ μέρους της Ένωσης

Ο ισχυρισμός περί παραβίασης της αρχής της δικονομικής εντιμότητας με την επίκληση διατάξεων εθνικού δικαίου και όχι κανόνων δικαίου της Ένωσης που αποσκοπούν στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες δεν αρκεί για στοιχειοθέτηση εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης

αίτηση αναιρέσεως – εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – συμβάσεις επιχορήγησης συναφθείσες στο πλαίσιο διαφόρων προγραμμάτων της Ένωσης – αποφάσεις του ΓεΔΕΕ με τις οποίες διαπιστώθηκε η παράβαση συμβατικών διατάξεων από τη δικαιούχο εταιρεία – αστική εταιρεία ελληνικού δικαίου – εταιρεία τεθείσα σε εκκαθάριση – αναγκαστική εκτέλεση, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ με τις οποίες διατάχθηκε η είσπραξη των επιχορηγήσεων εις βάρος των εταίρων της δικαιούχου εταιρείας – φερόμενοι ως αναληθείς ισχυρισμοί που προέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της εθνικής διαδικασίας – κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες – κανόνας δικαίου της Ένωσης

ΔΕΕ C-124/22 P, Apostolopoulou και Apostolopoulou-Chrysanthaki/Ευρωπαϊκή Ένωση, 14.09.2023, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: M. Pešič, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: G. Pitruzzella, ECLI:EU:C:2023:677 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την αίτηση αναιρέσεως, η Ζωή Αποστολοπούλου και η Αναστασία Αποστολοπούλου-Χρυσανθάκη ζητούν την αναίρεση της απόφασης του ΓεΔΕΕ, της 21ης Δεκεμβρίου 2021, *Αποστολοπούλου και Αποστολοπούλου-Χρυσανθάκη/Επιτροπή* (T-721/18 και T-81/19, στο εξής: ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση), με την οποία το ΓεΔΕΕ απέρριψε τις αγωγές τους με αίτημα την αποκατάσταση της βλάβης την οποία υποστηρίζουν ότι υπέστησαν εξαιτίας των ισχυρισμών που προέβαλαν οι εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο της εκδίκασης της ανακοπής κατά της εις βάρος των ανααιρεσειουσών αναγκαστικής εκτέλεσης των αποφάσεων της 16ης Ιουλίου 2014, *Ισότης/Επιτροπή* (T-59/11), και της 4ης Φεβρουαρίου 2016, *Ισότης/Επιτροπή* (T-562/13), ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών και του Εφετείου Αθηνών.

Οι δύο ανααιρεσιούσες είναι οι δύο μοναδικές εταίροι της αστικής εταιρείας με την επωνυμία «Κοινωνία της Πληροφορίας Ανοιχτή στις Ειδικές Ανάγκες – Ισότης» (στο εξής: εταιρεία). Η

εταιρεία συνήψε μέσω κοινοπραξίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα σειρά συμβάσεων με αντικείμενο την εκτέλεση ορισμένων έργων. Τον Φεβρουαρίου του 2010, διενεργήθηκε οικονομικός έλεγχος εννέα εκ των συμβάσεων αυτών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του οποίου εντοπίστηκαν σοβαρές παρατυπίες. Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή, αφενός, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να αναζητηθούν όλα τα ποσά που είχαν καταβληθεί στην εταιρεία κατά την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών, αφετέρου, πρότεινε την καταγγελία όλων των υπό εκτέλεση συμβάσεων που είχαν συναφθεί μεταξύ της εταιρείας και της Επιτροπής. Τον Ιανουάριο του 2011, η εταιρεία τέθηκε σε εκκαθάριση για την οποία διορίστηκε εκκαθαριστής ο Α, σύζυγος της πρώτης αναιρεσείουσας, ο οποίος μέχρι την ημερομηνία εκείνη ήταν υπεύθυνος ευρωπαϊκών προγραμμάτων της εταιρείας.

Στη συνέχεια, η εταιρεία άσκησε ενώπιον του ΓεΔΕΕ αγωγή βάσει του άρθρου 272 ΣΛΕΕ (Τ-59/11), ζητώντας από το ΓεΔΕΕ να αναγνωρίσει, αφενός, ότι η ίδια δεν ήταν υποχρεωμένη να επιστρέψει τα ζητηθέντα ποσά και, αφετέρου, ότι η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να της καταβάλει την τελευταία δόση της επιχορήγησης που προβλεπόταν στο πλαίσιο ορισμένων εκ των συμβάσεων τις οποίες αφορούσε ο εν λόγω οικονομικός έλεγχος.

Η Επιτροπή, ωστόσο, προχώρησε στην έκδοση σειράς χρεωστικών σημειωμάτων για τα ποσά που όφειλε η εταιρεία ως κατ' αποκοπήν αποζημίωση σύμφωνα με τις εν λόγω συμβάσεις. Επίσης, ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) τη διενέργεια έρευνας σχετικά με πιθανή διάπραξη απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης εκ μέρους της εταιρείας, της πρώτης αναιρεσείουσας και του Α. Στην έκθεσή της, η OLAF διατύπωσε συστάσεις για τη λήψη κατάλληλων μέτρων και την ενημέρωση των ελληνικών δικαστικών αρχών λόγω υπονοιών περί στοιχειοθέτησης του εγκλήματος της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Η Επιτροπή διαβίβασε την έκθεση στην Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών.

Το 2014, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τόσο την προαναφερόμενη αγωγή της εταιρείας, όσο και την αίτηση αναίρεσης που αυτή άσκησε, υποχρεώνοντάς την να επιστρέψει εντόκως συγκεκριμένο ποσό στην Επιτροπή.

Παράλληλα με τις προαναφερθείσες συμβάσεις, η Κοινότητα είχε συνάψει και μία άλλη σύμβαση με την εταιρεία, η οποία αποτελούσε μέρος προγράμματος-πλαϊσίου της Ένωσης. Μετά τον τερματισμό της συμμετοχής της εταιρείας στο επίμαχο έργο τον Ιούλιο του 2010, η Επιτροπή εξέδωσε, τον Σεπτέμβριο του 2013, έτερο χρεωστικό σημείωμα. Ακολούθως, η εταιρεία άσκησε αγωγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ βάσει του άρθρου 272 ΣΛΕΕ (Τ-562/13) με την οποία ζητούσε από το ΓεΔΕΕ να διαπιστώσει ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να επιστρέψει στην Επιτροπή το προαναφερθέν ποσό και ότι, σε κάθε περίπτωση, το περί επιστροφής αίτημα της Επιτροπής ήταν εν μέρει αβάσιμο.

Τον Μάιο του 2016, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών Αθηνών, εκτιμώντας ότι δεν είχαν προκύψει ενδείξεις ενοχής εις βάρος της πρώτης αναιρεσείουσας ή του Α για τη διάπραξη του αδικήματος της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, έθεσε την υπόθεση στο αρχείο ως προς αυτούς.

Τον Σεπτέμβριο του 2017, η Επιτροπή επέδωσε στις αναιρεσείουσες εκτελεστά απόγραφα του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών εκδοθέντα επί των ανωτέρω αποφάσεων. Οι αναιρεσείουσες άσκησαν ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου ανακοπή και υπέβαλαν αίτηση αναστολής κατά της αναγκαστικής εκτέλεσης. Επίσης, τον Νοέμβριο του 2017, υπέβαλαν ενώπιον του ανωτέρου δικαστηρίου αίτηση με την οποία ζήτησαν και πάλι την αναστολή εκτελέσεως, καθώς και την προστασία της προσωπικότητάς τους, μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επί της ανακοπής. Μετά από σειρά διαδικασιών, το Εφετείο Αθηνών δέχτηκε την ανακοπή των αναιρεσειουσών κατά της αναγκαστικής εκτέλεσης και ακύρωσε τις επιταγές προς πληρωμή των εκτελεστών απογράφων.

Οι αναιρεσείουσες κατέθεσαν δύο διαφορετικά δικόγραφα, το πρώτο τον Δεκέμβριο του 2018 (Τ-721/18) και το δεύτερο τον Φεβρουάριο του 2019 (Τ-81/19), με αίτημα, και στις δύο περιπτώσεις, την ικανοποίηση, εκ μέρους της Επιτροπής καθώς και της Ένωσης, της βλάβης

την οποία υποστηρίζουν ότι υπέστησαν για τον λόγο ότι οι εκπρόσωποι της Επιτροπής και μία υπάλληλος της OLAF προσέβαλαν την υπόληψη και την αξιοπρέπειά τους με τους αναληθείς ισχυρισμούς τους κατά την εκδίκαση των προαναφερόμενων υποθέσεων ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων. Το ΓεΔΕΕ συνεκδίκασε τις δύο αυτές αγωγές και τις απέρριψε ως αόριστες αναφορικά με το αντικείμενο των διαφορών και την φερόμενη ως παράνομη συμπεριφορά, καθώς επίσης και για τον λόγο ότι δεν προέκυπτε σαφώς κατά ποίων στρέφονταν. Επίσης, έκρινε ότι οι αναιρεσείουσες δεν κατέστη δυνατόν να αποδείξουν ότι η προσαπτόμενη συμπεριφορά συνιστούσε κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης.

Το Δικαστήριο, αφού έκρινε ως παραδεκτή την αίτηση αναίρεσης, προχώρησε στην εξέταση της ουσίας της υπόθεσης.

Αρχικά, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το ΓεΔΕΕ στηρίχθηκε σε αντιφατικές και εσφαλμένες αιτιολογίες ως προς την παραβίαση της αρχής της χρηστής διοίκησης εκ μέρους της Επιτροπής, καθώς, μολονότι είχε κρίνει τις εν λόγω αγωγές ορισμένες, σαφείς και πλήρεις, τελικά απέρριψε τα δικόγραφα ως απαράδεκτα.

Κατά το Δικαστήριο, αν το σκεπτικό της απόφασης του ΓεΔΕΕ ενέχει παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, όμως το διατακτικό της είναι ορθό για άλλους νομικούς λόγους, η παραβίαση αυτή δεν δύναται να οδηγήσει σε αναίρεση της εν λόγω απόφασης, χωρεί όμως υποκατάσταση αιτιολογίας. Επίσης, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το επιχείρημα των αναιρεσείουσών περί παραβίασης της αρχής της χρηστής διοίκησης στηριζόταν στην παραδοχή ότι η Επιτροπή διατύπωσε εσκεμμένως ψευδείς ισχυρισμούς κατά την ένδικη διαδικασία ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων. Ωστόσο, όπως αποδείχθηκε, η παραδοχή αυτή ήταν εσφαλμένη, επομένως ο ισχυρισμός περί παραβίασης της αρχής της χρηστής διοίκησης πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο δεν μπορεί να προβεί σε νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων.

Με τον δεύτερο λόγο αναίρεσης, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το ΓεΔΕΕ προέβη σε μη νόμιμη αιτιολογία βασιζόμενο σε ισχυρισμούς που δεν προτάθηκαν και παραλείποντας να εκδικάσει αιτήματα που προτάθηκαν και τα οποία αποτελούσαν την ιστορική βάση των αγωγών σχετικά με επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης από συγκεκριμένους ψευδείς και προσβλητικούς ισχυρισμούς της Επιτροπής.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η υποχρέωση αιτιολόγησης, την οποία υπέχει το ΓεΔΕΕ δυνάμει του άρθρου 296 εδάφιο β' ΣΛΕΕ και του άρθρου 36 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιβάλλει στο ΓεΔΕΕ να εκθέτει με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία τη συλλογιστική που ακολούθησε, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στους μεν ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους ελήφθη η απόφαση, στο δε Δικαστήριο να ασκήσει τον δικαστικό του έλεγχο. Εντούτοις, δεν υπάρχει υποχρέωση η αιτιολόγηση να ακολουθεί σε όλη της την έκταση και έναν προς έναν όλους τους συλλογισμούς που διατύπωσαν οι διάδικοι και, συνεπώς, μπορεί να συνάγεται εμμέσως, εφόσον πληρούνται οι ανωτέρω δύο προϋποθέσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, στην ουσία, οι αναιρεσείουσες και πάλι ζητούν από το Δικαστήριο νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων που υποβλήθηκαν στο ΓεΔΕΕ, κάτι που όμως, όπως προαναφέρθηκε, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του αναιρετικού ελέγχου του Δικαστηρίου.

Ο τρίτος λόγος αναίρεσης αφορά παραβίαση της αρχής της δικονομικής εντιμότητας και της αρχής της δίκαιης δίκης εκ μέρους της Επιτροπής.

Το Δικαστήριο, σε αυτή την περίπτωση, έκρινε ότι οι αναιρεσείουσες προέβαλαν τον ανωτέρω ισχυρισμό επικαλούμενες διατάξεις του ελληνικού δικαίου και αρχές που απορρέουν από τις εν λόγω διατάξεις, και όχι κανόνα ευρωπαϊκού δικαίου που απονέμει δικαιώματα σε ιδιώτες, παρά το γεγονός ότι οι αρχές αυτές περιλαμβάνονταν στον «Καταστατικό Χάρτη των Θεμελιωδών Αρχών του Ευρωπαϊκού Νομικού Επαγγέλματος».

Ο τέταρτος λόγος αναιρέσης που προέβησαν οι αναιρεσεύουσες αφορούσε την ερμηνεία των άρθρων 299, 268 και 340 ΣΛΕΕ σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης.

Κατά το Δικαστήριο, δεν κατέστη δυνατό, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, να αποδειχθεί ότι η συμπεριφορά την οποία προσήπταν οι αναιρεσεύουσες στην Επιτροπή συνιστούσε κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου της Ένωσης που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Συνεπώς, δεν προκύπτει αποζημιωτική ευθύνη της Ένωσης.

Οι αναιρεσεύουσες ισχυρίζονται ότι, ενώ το ΓεΔΕΕ αποδέχθηκε τον ισχυρισμό περί ψευδών αναφορών της Επιτροπής, εν τέλει προέβη σε αυθαίρετη διεύρυνση του δικαιώματος της Επιτροπής να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση, πλήττοντας κατ' αυτόν τον τρόπο θεμελιώδη δικαιώματα.

Ωστόσο, το Δικαστήριο και πάλι έκρινε ότι οι ισχυρισμοί στους οποίους βασίστηκαν τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών δεν ήταν δυνατόν να αποδειχθούν, απορρίπτοντας για τον λόγο αυτό και τον τέταρτο λόγο αναιρέσης.

Τέλος, οι αναιρεσεύουσες υποστηρίζουν ότι το ΓεΔΕΕ παραπλανήθηκε από την, κατ' αυτές, προκατειλημμένη και μονομερή παράθεση των ισχυρισμών τους στην έκθεση ακροατηρίου, η οποία έπαιξε αποφασιστικό ρόλο για την έκδοση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι εγγυήσεις περί προσβάσεως σε ανεξάρτητο, αμερόληπτο και προηγουμένως νομίμως συσταθέν δικαστήριο, ιδίως δε εκείνες που καθορίζουν την έννοια του δικαστηρίου όπως και τη σύνθεσή του, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Η τήρηση της αρχής αυτής αποτελεί ζήτημα δημόσιας τάξης και πρέπει να εξετάζεται αυτεπαγγέλτως σε κάθε στάδιο της δίκης. Ωστόσο, από τα στοιχεία της προκειμένης περίπτωσης δεν συνάγεται παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας.

Για όλους τους ανωτέρω λόγους, το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσης.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Συμπράξεις

Αγορά βιντεοπαιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές

ανταγωνισμός – συμπράξεις – αγορά βιντεοπαιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές – πλατφόρμα – απόφαση διαπιστώνουσα παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ – περιορισμός των παράλληλων εισαγωγών – έννοιες των όρων «συμφωνία» και «εναρμονισμένη πρακτική» – περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας

ΓεΔΕΕ T-172/21, Valve/Επιτροπή, 27.09.2023, Τμήμα δεύτερο (πενταμελές), Πρόεδρος: Σ. Παπασάββας, Εισηγήτρια: Vesna Tomljenović, ECLI:EU:T:2023:587 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η Valve Corporation (στο εξής: Valve) είναι επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον τομέα των βιντεοπαιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές και των τεχνολογιών ψυχαγωγίας. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της, διαχειρίζεται τη διαδικτυακή πλατφόρμα βιντεοπαιχνιδιών Steam. Τα βιντεοπαιχνίδια που είναι συμβατά με την πλατφόρμα Steam αναπτύσσονται από εκδότες παιχνιδιών, οι οποίοι κατέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των αντίστοιχων παιχνιδιών τους.

Το 2013, η Επιτροπή, κατόπιν πληροφοριών που έλαβε από συμμετέχοντες στη σχετική αγορά, διεξήγαγε έρευνα σχετικά με τον γεωγραφικό αποκλεισμό ορισμένων βιντεοπαιχνιδιών με βάση τη γεωγραφική θέση του χρήστη. Τον Φεβρουάριο του 2017, κινήθηκε διαδικασία κατά της Valve και πέντε εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών, η οποία περατώθηκε με την έκδοση αποφάσεων στις 20 Ιανουαρίου 2021. Με τις εν λόγω αποφάσεις διαπιστώθηκε ότι η Valve συμμετείχε, από κοινού με καθέναν από τους πέντε εκδότες βιντεοπαιχνιδιών, σε πέντε μεμονωμένες και

συνεχείς παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ σε διάφορες περιόδους μεταξύ 2010 και 2015. Σύμφωνα με την Επιτροπή, οι παραβάσεις αυτές συνίσταντο σε ένα σύνολο αντίθετων προς τον ανταγωνισμό διμερών συμφωνιών ή εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ της Valve και καθενός από τους πέντε εκδότες εντός του ΕΟΧ, με σκοπό τον περιορισμό των διασυνωριακών πωλήσεων ορισμένων συμβατών με την πλατφόρμα Steam βιντεοπαιχνιδιών. Με προσφυγή της ενώπιον του ΓεΔΕΕ, η Valve ζήτησε την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής της 20ής Ιανουαρίου 2021 κατά το μέρος που την αφορά, προβάλλοντας δύο λόγους ακύρωσης.

Ο πρώτος λόγος ακύρωσης αναφέρεται σε πλάνη περί το δίκαιο και εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών κατά τη διαπίστωση, από την Επιτροπή, συμφωνιών ή εναρμονισμένων πρακτικών αντίθετων προς το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, η Valve ισχυρίστηκε ότι η Επιτροπή διεύρυνε αδικαιολόγητα το πεδίο εφαρμογής των εννοιών «συμφωνία» και «εναρμονισμένη πρακτική» για τους σκοπούς του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ώστε να συμπεριλάβει συμπεριφορές που στην πραγματικότητα ήταν αμιγώς μονομερείς. Επιπλέον, αμφισβήτησε την αποδεικτική αξία των στοιχείων βάσει των οποίων η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε σύμπτωση βούλησης μεταξύ εκείνης (της Valve) και καθενός από τους πέντε εκδότες βιντεοπαιχνιδιών.

Πιο συγκεκριμένα, η Valve υποστήριξε ότι ενήργησε απλώς ως πάροχος υπηρεσιών προσφέροντας στους εκδότες βιντεοπαιχνιδιών, κατόπιν αιτήματός τους, μόνο τεχνικά μέσα γεωγραφικού αποκλεισμού. Κατά την άποψή της, το γεγονός ότι παρείχε κλειδιά ενεργοποίησης της πλατφόρμας Steam δεν συνεπάγεται την έκφραση κοινής βούλησης σε σχέση με τη συμπεριφορά των εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών στη σχετική αγορά και τις προθέσεις τους όσον αφορά τη χρήση των κλειδιών. Εξάλλου, κατά την Valve, η Επιτροπή εσφαλμένως έκρινε ότι η παροχή κλειδιών με γεωγραφικό αποκλεισμό αποτελούσε μέρος της εμπορικής στρατηγικής που ακολουθούσε με σκοπό την προστασία των υψηλών ποσοστών κέρδους της ή τον περιορισμό των παθητικών πωλήσεων. Η Επιτροπή, αντίθετα, ισχυρίστηκε ότι ο γεωγραφικός αποκλεισμός των βιντεοπαιχνιδιών δεν μπορούσε να εφαρμοστεί μονομερώς για καθέναν από τους εκδότες. Από τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε στη διάθεσή της, διαπίστωσε ότι η Valve είχε παράσχει, κατόπιν αιτήματος των εκδοτών, κλειδιά με γεωγραφικό αποκλεισμό για καθένα από τα επίμαχα βιντεοπαιχνίδια, γεγονός που αποδεικνύει τη σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ της Valve και καθενός από τους πέντε εκδότες όσον αφορά τη θέσπιση γεωγραφικών αποκλεισμών με σκοπό τον περιορισμό των παθητικών πωλήσεων. Σε κάθε περίπτωση, η Valve δεν μπορούσε να αγνοεί ότι τα κλειδιά που παρείχε χρησιμοποιούνταν για τον περιορισμό των παθητικών πωλήσεων, δεδομένου ότι η ίδια προωθούσε τη χρήση των κλειδιών αυτών ως μέσο για την εξάλειψη των παράλληλων εισαγωγών.

Το ΓεΔΕΕ, από την πλευρά του, αρχικά παρατήρησε ότι η Valve διαδραμάτιζε κεντρικό ρόλο στη σχέση μεταξύ των εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών και των τελικών χρηστών των βιντεοπαιχνιδιών της πλατφόρμας Steam και συμμετείχε πλήρως στην οικονομική αλυσίδα για τη λειτουργία των βιντεοπαιχνιδιών που περιλάμβαναν τη χρήση κλειδιών Steam. Μάλιστα, ακόμη και τα βιντεοπαιχνίδια που διανέμονταν από τρίτους περιείχαν κωδικούς που έπρεπε να κρυπτογραφηθούν από την ίδια την Valve προκειμένου να αντιστοιχούν στα παρεχόμενα κλειδιά Steam. Συνεπώς, ακόμη και αν τα επίμαχα βιντεοπαιχνίδια διανέμονταν από τρίτους, δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τον τελικό χρήστη χωρίς τη μεσολάβηση της Valve. Επιπλέον, εν προκειμένω υπήρχε σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ της Valve και καθενός από τους πέντε εκδότες βιντεοπαιχνιδιών για τον περιορισμό των παθητικών πωλήσεων, στο μέτρο που η Valve είχε ενημερώσει τους εκδότες για τη δυνατότητα εφαρμογής λειτουργίας εδαφικού ελέγχου (ιδίως όπου τα επίμαχα βιντεοπαιχνίδια πωλούνταν σε χαμηλότερη τιμή και, άρα, θα μπορούσαν να εντοπιστούν φαινόμενα παράλληλων εισαγωγών), είχε ανταποκριθεί στα αιτήματα των εκδοτών για γεωγραφικό αποκλεισμό των βιντεοπαιχνιδιών και, φυσικά, γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι τα κλειδιά Steam με γεωγραφικό αποκλεισμό αποσκοπούσαν ακριβώς στον περιορισμό των παράλληλων εισαγωγών. Όλα αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι η επίμαχη συμπεριφορά δεν ήταν μονομερής καθόσον η συμμετοχή της Valve ήταν αναγκαία για

την υιοθέτηση και την εφαρμογή της. Τούτο συνεπάγεται την ύπαρξη σύμφωνης βούλησης μεταξύ της Valve και των εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών όσον αφορά την εφαρμογή του γεωγραφικού αποκλεισμού με σκοπό τον περιορισμό των παράλληλων εισαγωγών και, επομένως, όσον αφορά την αντιανταγωνιστική συμπεριφορά που θα υιοθετηθεί στη σχετική αγορά. Ακόμη και αν αποδειχθεί ότι οι εκδότες ήταν αυτοί που αποφάσισαν για τις παραμέτρους των περιορισμών των παθητικών πωλήσεων, το γεγονός αυτό δεν ασκεί επιρροή στην εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι η Επιτροπή απέδειξε ότι η Valve παρείχε ελεύθερα τα κλειδιά Steam με γεωγραφικό αποκλεισμό, έχοντας πλήρη επίγνωση ότι οι εκδότες τα χρησιμοποιούσαν για τον περιορισμό των παθητικών πωλήσεων.

Σε ό,τι αφορά την αιτίαση της Valve ότι η Επιτροπή δεν τήρησε το καθήκον επιμέλειας που υπέχει, καθώς προέβη σε επιλεκτική ανάλυση των αποδεικτικών στοιχείων που είχε στη διάθεσή της, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα στην ουσία αναφέρεται σε έγγραφα που επιβεβαιώνουν ότι οι εκδότες βιντεοπαιχνιδιών ήταν αυτοί που αποφάσισαν μονομερώς να εφαρμόσουν πολιτικές περιορισμού των παθητικών πωλήσεων. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν είναι ασυμβίβαστο με την ύπαρξη συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, καθώς η σύμπραξη της Valve ήταν απαραίτητη για την εφαρμογή του γεωγραφικού αποκλεισμού των κλειδιών Steam. Εξάλλου, το ΓεΔΕΕ εξέτασε για καθέναν από τους πέντε εκδότες ξεχωριστά αν τα στοιχεία που συγκέντρωσε η Επιτροπή, στο σύνολό τους, κατέστησαν δυνατό να εξακριβωθεί η ύπαρξη σύμφωνης βούλησης μεταξύ της Valve και των εκδοτών με σκοπό τον περιορισμό των παράλληλων εισαγωγών των επίμαχων βιντεοπαιχνιδιών. Μετά από μακροσκελή ανάλυση των αποδεικτικών στοιχείων στα οποία στηρίχθηκε η Επιτροπή για την εξακρίβωση της σύμπτωσης βούλησης μεταξύ της προσφεύγουσας και καθενός από τους πέντε εκδότες, πράγματι διαπιστώθηκε ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη σύμπτωσης βουλήσεων και, ως εκ τούτου, συμφωνίας ή, εν πάση περιπτώσει, εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ της προσφεύγουσας και των εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω, ο πρώτος λόγος ακύρωσης απορρίφθηκε στο σύνολό του.

Ο δεύτερος λόγος ακύρωσης αναφέρεται σε πλάνη περί το δίκαιο και εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών κατά τη διαπίστωση περιορισμού του ανταγωνισμού «ως εκ του αντικειμένου», κατά την έννοια του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Κατ' ουσίαν, η Valve ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή: α) παρέλειψε να λάβει δεόντως υπόψη το καινοφανές της επίδικης συμπεριφοράς και του πλαισίου εντός του οποίου η ίδια και οι εκδότες βιντεοπαιχνιδιών λειτουργούσαν και β) εκτίμησε εσφαλμένα το σχετικό νομικό και οικονομικό πλαίσιο της επίμαχης συμπεριφοράς, ιδίως τη λυσιτέλεια της Οδηγίας 2001/29/EK για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού, τον ρόλο της Valve ως διττής πλατφόρμας και τη φύση των επίμαχων προϊόντων και υπηρεσιών (ψηφιακά βιντεοπαιχνίδια).

Συναφώς, το ΓεΔΕΕ παρατήρησε ότι, όπως διαπιστώθηκε στο πλαίσιο της εξέτασης του πρώτου λόγου ακύρωσης, η παροχή κλειδιών Steam με γεωγραφικό αποκλεισμό είχε πράγματι ως αντικείμενο τον περιορισμό των παράλληλων εισαγωγών των επίμαχων βιντεοπαιχνιδιών, καθιστώντας πρακτικά αδύνατη οποιαδήποτε παθητική πώληση εκτός του εδάφους ορισμένων χωρών του ΕΟΧ. Σύμφωνα με τη νομολογία, μια συμφωνία που αποσκοπεί στην απαγόρευση ή τον περιορισμό του παράλληλου εμπορίου έχει, καταρχήν, ως αντικείμενο την παρεμπόδιση του ανταγωνισμού, εκτός εάν άλλες περιστάσεις που σχετίζονται με το οικονομικό και νομικό της πλαίσιο κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω συμφωνία δεν είναι επιβλαβής για τον ανταγωνισμό. Είναι αλήθεια ότι η νομολογία σχετικά με τους περιορισμούς των παθητικών πωλήσεων αναπτύχθηκε κυρίως σε σχέση με συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που αποτελούν μέρος συμφωνίας αποκλειστικής διανομής ή άδειας χρήσης. Ωστόσο, από τη νομολογία αυτή προκύπτει σαφώς ότι δεν θεωρείται επιβλαβής για τον ανταγωνισμό η ύπαρξη μιας συμφωνίας αποκλειστικής διανομής ή άδειας ως τέτοια, αλλά η θέσπιση συμβατικών υποχρεώσεων ή πρόσθετων μέτρων που εμποδίζουν τις παθητικές πωλήσεις και έχουν ως αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της εσωτερικής αγοράς. Εν προκειμένω, η συμπεριφορά που καταλογίζεται στην Valve οδηγεί, όπως εκτέθηκε παραπάνω, σε τεχνητό κατακερματισμό της εσωτερικής αγοράς, ικανό να ματαιώσει τον στόχο της Συνθήκης για τη δημιουργία μιας

ενιαίας αγοράς. Επομένως, η Επιτροπή δεν έσφαλε όταν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, καταρχήν, οι εν λόγω συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές ήταν, από τη φύση τους, επιζήμιες για την εύρυθμη λειτουργία του ανταγωνισμού.

Σε ό,τι αφορά τον ισχυρισμό της Valve ότι η Επιτροπή παρέλειψε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και η Οδηγία 2001/29/ΕΚ αποτελούσαν ουσιώδη στοιχεία του νομικού πλαισίου της επίδικης συμπεριφοράς που έπρεπε να συνεκτιμηθούν κατά την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Επιτροπή δεν έσφαλε όταν έκρινε ότι τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας σχετικά με τη μη εξάντληση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί των επίμαχων βιντεοπαιχνιδιών δεν είχαν σημασία για τους σκοπούς της ανάλυσής της. Πράγματι, σε αντίθεση με όσα ισχυρίστηκε η προσφεύγουσα, η Επιτροπή δεν παρέλειψε να λάβει δεόντως υπόψη της την Οδηγία 2001/29/ΕΚ ούτε να της στερήσει το πρακτικό αποτέλεσμα. Κατά πάγια νομολογία, όμως, το γεγονός και μόνο ότι μια συμφωνία αφορά δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας δεν αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Η Επιτροπή ορθώς παρατήρησε ότι, κατά τη νομολογία, ενώ η ίδια η χορήγηση αδειών, συμπεριλαμβανομένων των αποκλειστικών αδειών, δεν αντίκειται στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ, τα πρόσθετα μέτρα που αποσκοπούν στη διασφάλιση της τήρησης των εδαφικών περιορισμών στην εκμετάλλευση των αδειών αυτών μπορεί να έχουν αντιανταγωνιστικό σκοπό και να εμπίπτουν στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Στην υπό κρίση περίπτωση, ο γεωγραφικός αποκλεισμός των κλειδιών Steam δεν είχε ως στόχο την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των εκδοτών, αλλά χρησιμοποιήθηκε για την εξάλειψη των παράλληλων εισαγωγών προκειμένου να προστατευθούν οι πωλήσεις των επίμαχων βιντεοπαιχνιδιών και τα υψηλά ποσοστά κέρδους των εκδοτών ή της Valve σε ορισμένες χώρες του ΕΟΧ. Επιπλέον, το ΓεΔΕΕ υπογράμμισε ότι το δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας αποσκοπεί μόνο στο να εξασφαλίσει στους δικαιούχους την προστασία του δικαιώματος εμπορικής εκμετάλλευσης της κυκλοφορίας ή της διάθεσης του προστατευόμενου αντικειμένου, μέσω της χορήγησης αδειών εκμετάλλευσης έναντι αμοιβής. Δεν εξασφαλίζει, ωστόσο, στους ενδιαφερόμενους δικαιούχους τη δυνατότητα να αξιώνουν την υψηλότερη δυνατή αμοιβή ή να προβαίνουν σε συμπεριφορές που οδηγούν σε τεχνητές διαφοροποιήσεις των τιμών μεταξύ των στεγανοποιημένων εθνικών αγορών. Πράγματι, μια τέτοια στεγανοποίηση των αγορών και μια τέτοια τεχνητή διαφοροποίηση των τιμών ως αποτέλεσμα της στεγανοποίησης είναι ασυμβίβαστες με τον θεμελιώδη σκοπό της Συνθήκης, που είναι η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς. Κατόπιν των ανωτέρω, το ΓεΔΕΕ έκανε δεκτό ότι η Επιτροπή δεν έσφαλε κρίνοντας ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των εκδοτών επί των επίμαχων βιντεοπαιχνιδιών δεν αποκλείουν την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ στην επίδικη συμπεριφορά. Συνεπώς, το ΓεΔΕΕ κατέληξε ότι η Επιτροπή ορθώς έκρινε, υπό το πρίσμα του σχετικού νομικού πλαισίου, ότι η εν λόγω συμπεριφορά συνιστούσε περιορισμό του ανταγωνισμού «ως εκ του αντικειμένου».

Τέλος, αναφορικά με τον ισχυρισμό της Valve ότι η Επιτροπή δεν εξέτασε επαρκώς το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου έλαβε χώρα η επίμαχη συμπεριφορά και παρέλειψε να λάβει δεόντως υπόψη της τη φύση των επηρεαζόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και τα θετικά αποτελέσματα που είχε εν προκειμένω ο γεωγραφικός αποκλεισμός για τον ανταγωνισμό, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία, για τη διαπίστωση του αντιανταγωνιστικού σκοπού μιας συμφωνίας δεν είναι απαραίτητο να στερούνται οι τελικοί καταναλωτές τα οφέλη του αποτελεσματικού ανταγωνισμού όσον αφορά την προσφορά ή την τιμή. Εξάλλου, οι μειώσεις των τιμών προς όφελος των καταναλωτών δεν είναι κατ' ανάγκην ικανές να δημιουργήσουν εύλογες αμφιβολίες ως προς τον βλαπτικό για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα των εν λόγω συμφωνιών ή εναρμονισμένων πρακτικών. Κατά το ΓεΔΕΕ, το γεγονός ότι η Valve αναφέρθηκε σε ευνοϊκά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα δεν αρκεί για να αποδείξει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλμα εκτιμήσεως όταν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επίδικη συμπεριφορά ήταν αρκούντως επιβλαβής. Με βάση όλα τα ανωτέρω, έγινε δεκτό ότι η Επιτροπή δεν έσφαλε όταν διαπίστωσε ότι το νομικό και οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούσαν οι συμφωνίες ή οι εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ της Valve και των εκδοτών βιντεοπαιχνιδιών δεν ήταν τέτοιο ώστε να θέτει υπό αμφισβήτηση τη διαπίστωση ότι οι εν λόγω συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές, στο μέτρο που αποσκοπούσαν στον

περιορισμό των παράλληλων εισαγωγών, συνιστούσαν περιορισμό του ανταγωνισμού «ως εκ του αντικειμένου».

Επομένως, απορρίφθηκε και ο δεύτερος λόγος ακύρωσης. Ως εκ τούτου, η προσφυγή ακύρωσης απορρίφθηκε στο σύνολό της.

Δεσπόζουσα θέση

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά της παροχής φυσικού αερίου στη Βουλγαρία

ανταγωνισμός – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης – εσωτερική αγορά του φυσικού αερίου – απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ – ρυθμιζόμενη αγορά – έννοια της σχετικής αγοράς – ρουμανικός αγωγός διαμετακόμισης φυσικού αερίου 1 – κάτοχος αποκλειστικού δικαιώματος χρήσης του ρουμανικού αγωγού διαμετακόμισης φυσικού αερίου 1 – άρνηση παροχής πρόσβασης – υποχρέωση δημόσιας παροχής – εξαίρεση λόγω κρατικής δράσης – διαχειριστής του δικτύου μεταφοράς – διαχειριστής της εγκατάστασης αποθήκευσης – αντίθετη προς τον ανταγωνισμό στρατηγική – εκτοπισμός ανταγωνιστών από την αγορά – ενιαία και διαρκής παράβαση – δικαιώματα άμυνας

ΓεΔΕΕ T-136/19, Bulgarian Energy Holding κ.λπ./Επιτροπή, 25.10.2023, Τμήμα τέταρτο (πενταμελές), Πρόεδρος: S. Gervasoni, Εισηγήτρια: R. Frenndo, ECLI:EU:T:2023:669 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η Bulgarian Energy Holding EAD, εταιρεία που ανήκει εξ ολοκλήρου στο Βουλγαρικό Δημόσιο, και οι θυγατρικές της, Bulgargaz και Bulgartransgaz, δραστηριοποιούνταν στον τομέα της ενέργειας στη Βουλγαρία. Η Bulgargaz ήταν ο δημόσιος πάροχος φυσικού αερίου στη Βουλγαρία, ενώ η Bulgartransgaz ήταν ο εξουσιοδοτημένος φορέας διαχείρισης του συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου και της μοναδικής υπόγειας εγκατάστασης για την αποθήκευση φυσικού αερίου στη Βουλγαρία, η οποία βρίσκεται στο Chiren. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, ο εφοδιασμός της Βουλγαρίας με φυσικό αέριο βασιζόταν σχεδόν εξ ολοκλήρου στις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Το ρωσικό φυσικό αέριο διοχετεύοταν προς τη Βουλγαρία μέσω Ουκρανίας και στη συνέχεια μέσω Ρουμανίας, κυρίως μέσω του ρουμανικού αγωγού διαμετακόμισης φυσικού αερίου 1 τον οποίο διαχειριζόταν η Transgaz SA, φορέας διαχείρισης του δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου στη Ρουμανία.

Ο ρουμανικός αγωγός 1 κατασκευάστηκε το 1974, σύμφωνα με τη διακυβερνητική συμφωνία που συνήφθη μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας το 1970. Στις 5 Ιουλίου 1974, η εταιρεία Neftochim, προκάτοχος της Bulgargaz, συνήψε συμφωνία με την εταιρεία Rompetrol, προκάτοχο της Transgaz SA, για τη χρήση του ρουμανικού αγωγού 1. Η συμφωνία αυτή διατηρήθηκε σε ισχύ μέχρι το 2005, οπότε και συνήφθη νέα συμφωνία μεταξύ Transgaz SA και Bulgargaz η οποία προέβλεπε την αποκλειστική χρήση του ρουμανικού αγωγού 1 από την Bulgargaz έως το τέλος του 2011. Το 2009, η ισχύς της εν λόγω σύμβασης παρατάθηκε έως το τέλος του 2016.

Το 2010, η Overgas Inc., φορέας εκμετάλλευσης της αγοράς παροχής φυσικού αερίου στη Βουλγαρία, υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή κατά της Bulgarian Energy Holding EAD και των θυγατρικών της (στο εξής, από κοινού: όμιλος BEH) για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ. Με απόφασή της, της 17ης Δεκεμβρίου 2018, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 102 ΣΛΕΕ (Υπόθεση AT.39849 – BEH Gas), η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, στο διάστημα από 30 Ιουλίου 2010 έως 1 Ιανουαρίου 2015, ο όμιλος BEH καταχράστηκε τη δεσπόζουσα θέση που κατείχε σε πέντε χωριστές αγορές (ήτοι στην αγορά των υπηρεσιών που συνδέονται με τη δυναμικότητα στο δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου, στην αγορά των υπηρεσιών δυναμικότητας όσον αφορά τον ρουμανικό αγωγό 1, στην αγορά των υπηρεσιών που συνδέονται με τη δυναμικότητα αποθεματοποίησης του σταθμού Chiren, στην αγορά χονδρικής πώλησης φυσικού αερίου επόμενου σταδίου και στην αγορά λιανικής προμήθειας φυσικού αερίου στους μεγάλους τελικούς πελάτες που είναι συνδεδεμένοι με το βουλγαρικό δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου), παρεμποδίζοντας την πρόσβαση τρίτων

(συμπεριλαμβανομένης της Transgaz SA) στις σχετικές αγορές με σκοπό την προστασία της δεσπόζουσας θέσης της Bulgargaz στις αγορές αυτές. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο στον όμιλο ΒΕΗ ύψους περίπου 77 εκατ. ευρώ.

Με προσφυγή που άσκησε ακολούθως ο όμιλος ΒΕΗ ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ζήτησε την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής στο σύνολό της, άλλως τη μείωση του ποσού του προστίμου που επιβλήθηκε. Το ΓεΔΕΕ δέχθηκε την προσφυγή και ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση στο σύνολό της, διαπιστώνοντας, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμον άρνηση παροχής πρόσβασης στις υποδομές που κατέχει ο όμιλος ΒΕΗ δυνάμει να εμπίπτει στο άρθρο 102 ΣΛΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα, το ΓεΔΕΕ παρατήρησε καταρχάς ότι ο ρουμανικός αγωγός 1 αποτελούσε «ουσιώδη υποδομή» υπό την έννοια ότι ήταν το μοναδικό βιώσιμο μέσο για τον εφοδιασμό της Βουλγαρίας με το ρωσικό φυσικό αέριο κατά τη διάρκεια της παράβασης. Επιπλέον, σημείωσε ότι, δυνάμει της συμφωνίας του 2005 μεταξύ Transgaz SA και Bulgargaz, η τελευταία είχε, καθ' όλη τη διάρκεια της παράβασης, την αποκλειστική χρήση του ρουμανικού αγωγού 1 και την εξουσία προηγούμενης συγκατάθεσης όσον αφορά κάθε απόπειρα της Transgaz SA να αναλάβει αχρησιμοποίητη δυναμικότητα στον ρουμανικό αγωγό 1. Στο πλαίσιο αυτό, δεν ασκούσε καμία επιρροή το γεγονός ότι η Bulgargaz δεν ήταν η ιδιοκτήτρια της υποδομής, αλλά απλώς κάτοχος αποκλειστικού δικαιώματος χρήσης. Συνεπώς, όπως ορθώς έκρινε η Επιτροπή, η Bulgargaz ήλεγχε πράγματι την πρόσβαση των τρίτων στον ρουμανικό αγωγό 1 ενόσω διαρκούσε η παράβαση και η Transgaz SA δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πραγματική πηγή εναλλακτικής προμήθειας για τους τρίτους που επιθυμούσαν να αποκτήσουν πρόσβαση στον εν λόγω αγωγό. Συνάγεται, επομένως, ότι η Bulgargaz κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά των υπηρεσιών δυναμικότητας όσον αφορά τον ρουμανικό αγωγό 1.

Ωστόσο, σύμφωνα με την κρίση του ΓεΔΕΕ, η δέσμευση του συνόλου της δυναμικότητας του ρουμανικού αγωγού 1 από την Bulgargaz βάσει της συμφωνίας του 2005 δεν αποτελούσε επαρκή ένδειξη για την απόδειξη της προβαλλόμενης καταχρηστικής εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης της Bulgargaz στην αγορά των υπηρεσιών δυναμικότητας του εν λόγω αγωγού. Ειδικότερα, κατά το ΓεΔΕΕ, η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι η Bulgargaz, με τη συμπεριφορά της, αρνήθηκε καταχρηστικώς τις αιτήσεις παροχής πρόσβασης άλλων ανταγωνιστών στις βουλγαρικές αγορές προμήθειας φυσικού αερίου ούτε ότι ο όμιλος ΒΕΗ αρνήθηκε την παροχή πρόσβασης στο δίκτυο μεταφοράς και στον σταθμό αποθεματοποίησης Chiren πριν από τον Ιούνιο του 2012. Ως εκ τούτου, δεν αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμον η παράβαση που φέρεται να στοιχειοθετεί την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης που προσάπτεται στις προσφεύγουσες με την προσβαλλόμενη απόφαση.

Τέλος, όσον αφορά την εξέλιξη της διαδικασίας, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Επιτροπή παραβίασε τα δικαιώματα άμυνας του ομίλου ΒΕΗ καθόσον δεν περιέλαβε καθόλου στον φάκελο, ή δεν περιέλαβε με τον δέοντα τρόπο, κρίσιμα έγγραφα και δεν επέτρεψε στις προσφεύγουσες να αποκτήσουν επαρκή πρόσβαση σε στοιχεία της υπόθεσης που θα τους παρείχαν τη δυνατότητα να οργανώσουν καλύτερα την άμυνά τους κατά τη διοικητική διαδικασία.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση στο σύνολό της.

Κρατικές ενισχύσεις

Βάρος απόδειξης της χορήγησης πλεονεκτήματος

αίτηση αναιρέσεως – μέτρα στηρίζεως τα οποία έλαβαν οι ελληνικές αρχές υπέρ της αναιρεσείουσας στο πλαίσιο προγράμματος ιδιωτικοποίησης της επιχειρήσεως – εισφορά κεφαλαίου και κρατικές εγγυήσεις – απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κρίνουσα ότι τα εν λόγω μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά

ΔΕΕ C-445/22 P, Larko/Επιτροπή, 12.10.2023, Τμήμα ένατο, Πρόεδρος (Εισηγητής): J.-C. Bonichot, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2023:773 – Αίτηση αναίρεσης

Το 2012, η Επιτροπή κίνησε προκαταρκτική διαδικασία έρευνας του σχεδίου ιδιωτικοποίησης της Λάρκο, κατόπιν σχετικής κοινοποίησης από το ΤΑΠΠΕΔ. Η Λάρκο είναι ελληνική μεταλλευτική επιχείρηση που ανήκε κατά 55,2% στο Ελληνικό Δημόσιο, κατά 33,4% στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και κατά 11,4% στη ΔΕΗ.

Το 2014, και αφού ολοκληρώθηκε η επίσημη διαδικασία έρευνας, η Επιτροπή, με την απόφαση SA.34572, διαπίστωσε ότι η Ελλάδα είχε χορηγήσει στη Λάρκο (την οποία χαρακτήρισε ως «προβληματική επιχείρηση», κατά τον ορισμό των Κατευθυντηρίων Γραμμών του 2004 για τη διάσωση και αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων) τέσσερα παράνομα και μη συμβατά μέτρα κρατικής ενίσχυσης, για τα οποία διέταξε νομιμοτοκή ανάκτηση.

Την ίδια χρονιά, η Λάρκο άσκησε προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ (T-423/14), η οποία απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι η Επιτροπή ορθά και αιτιολογημένα χαρακτήρισε τα επίμαχα μέτρα ως παράνομα και μη συμβατά κρατικές ενισχύσεις.

Επιλαμβανόμενο αίτησης αναίρεσης που άσκησε η Λάρκο (C-244/18 P), το ΔΕΕ επικεντρώθηκε σε ένα από τα τέσσερα μέτρα, και συγκεκριμένα σε μία ελληνική εγγύηση, ύψους 30.000.000 ευρώ, που χορηγήθηκε το 2008. Το ΔΕΕ υπενθύμισε πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή είναι αυτή που φέρει το βάρος απόδειξης περί της πλήρωσης των προϋποθέσεων εφαρμογής της αρχής του ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, έκρινε ως νομικά εσφαλμένη την επιλογή του ΓεΔΕΕ να εφαρμόσει τεκμήριο κατά το οποίο ένας ιδιώτης επιχειρηματίας ευρισκόμενος στη θέση των ελληνικών αρχών όφειλε να γνωρίζει, κατά τον χρόνο χορήγησης της εγγύησης, τις οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε η Λάρκο. Με την κρίση του αυτή, το ΓεΔΕΕ είχε ουσιαστικά αντιστρέψει το βάρος απόδειξης. Κατόπιν τούτων, το ΔΕΕ αναίρεσε την ως άνω απόφαση λόγω πλάνης περί το δίκαιο και ανέπεμψε στο ΓεΔΕΕ την υπόθεση, προκειμένου να κριθεί εάν είχαν προσκομιστεί στην Επιτροπή επαρκή στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι οι ελληνικές αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι η Λάρκο ήταν «προβληματική επιχείρηση», κατά τον χρόνο λήψης του μέτρου της επίμαχης εγγύησης.

Το 2022, το ΓεΔΕΕ απέρριψε εκ νέου την προσφυγή της Λάρκο (T-423/14 RENV), κρίνοντας ότι η Επιτροπή είχε στη διάθεσή της αρκούντως αξιόπιστα και συνεκτικά στοιχεία, ώστε να αποφανθεί ότι η επίμαχη εγγύηση δεν ήταν σύμφωνη με τους όρους της αγοράς, ιδίως επειδή δεν πληρούνταν τα κριτήρια του σημείου 3.2. (δ) της Ανακοίνωσης του 2008 για τις εγγυήσεις. Για τον λόγο αυτόν, συμφώνησε με την Επιτροπή ότι το επίμαχο μέτρο χορηγούσε πλεονέκτημα στη Λάρκο.

Το 2023, επιλαμβανόμενο νέας αίτησης αναίρεσης από μέρους της Λάρκο (C-445/2022 P), το ΔΕΕ επανέλαβε εκ νέου τη νομολογία του περί των κανόνων κατανομής του βάρους απόδειξης και των καθηκόντων που επωμίζεται η Επιτροπή, όταν αιτιολογεί εάν ορισμένο μέτρο χορηγεί πλεονέκτημα στον δικαιούχο. Εφαρμόζοντας τις εν λόγω νομολογιακές αρχές στην ένδικη υπόθεση, επεσήμανε ότι οι νόμιμες προϋποθέσεις για να αποδειχθεί η απουσία κρατικής ενίσχυσης, σε περίπτωση χορήγησης εγγυήσεων, αποτυπώνονται στο σημείο 3.2. της Ανακοίνωσης του 2008 για τις εγγυήσεις. Το στοιχείο δ' του σημείου 3.2. προβλέπει την καταβολή προμήθειας για την εγγύηση, η οποία καθορίζεται βάσει των κριτηρίων της αγοράς, ενώ, την ίδια στιγμή, περιλαμβάνει, λεπτομερώς, τα κριτήρια που πρέπει να χρησιμοποιούνται, προκειμένου: α) να καθορίζεται εάν για την επίμαχη εγγύηση καταβάλλεται προμήθεια, σύμφωνα με την αγοραία τιμή και β) να υπολογίζεται το ύψος της προμήθειας αυτής. Διευκρίνισε, όμως, ότι τα κριτήρια αυτά δεν μπορούν να τροποποιήσουν τους κανόνες κατανομής του βάρους απόδειξης σχετικά με την ύπαρξη πλεονεκτήματος. Για τον λόγο αυτόν, η Ανακοίνωση του 2008 για τις εγγυήσεις δεσμεύει μόνο την Επιτροπή και όχι τα κράτη μέλη.

Εξετάζοντας επί της ουσίας τα επιχειρήματα της Λάρκο, το ΔΕΕ συμφώνησε με το ΓεΔΕΕ στο ότι, με βάση το σημείο 3.2. (δ) της Ανακοίνωσης του 2008, η Επιτροπή, προκειμένου να εκτιμήσει εάν η χορηγούμενη εγγύηση συνεπάγεται την καταβολή προμήθειας σύμφωνα με

τους όρους της αγοράς, πρέπει να αξιολογεί τις ενδεχόμενες οικονομικές δυσχέρειες του δικαιούχου, χωρίς, όμως, να τις ταυτίζει με την έννοια της «προβληματικής επιχείρησης», κατά τις Κατευθυντήριες Γραμμές του 2004 για τη διάσωση και αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων. Περαιτέρω, σημείωσε ότι το ΓεΔΕΕ τεκμηρίωσε βάσει πλειόνων στοιχείων την ύπαρξη οικονομικών δυσχερειών της Λάρκο, όπως ήταν η επίκληση του υψηλού δείκτη χρέους ήδη από το 2007, και την επιδείνωσή του κατά το 2008. Αντίστοιχα, η Επιτροπή είχε επικαλεστεί πλείονες ενδείξεις για τη γνώση των ελληνικών αρχών περί των οικονομικών δυσχερειών της Λάρκο κατά τον χρόνο χορήγησης της εγγύησης, όπως το γεγονός ότι η εγγύηση αφορούσε στο σύνολο δανείου που είχε λάβει η Λάρκο και ότι οι ελληνικές αρχές είχαν αναφέρει στην Επιτροπή την αρνητική εικόνα των οικονομικών στοιχείων της Λάρκο, κατά την επίσημη διαδικασία έρευνας.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό της Λάρκο ότι το ΓεΔΕΕ είχε απαλλάξει την Επιτροπή από την υποχρέωση να διερευνήσει και να προσδιορίσει το προσήκον ύψος της προμήθειας για την εγγύηση, επιρρίπτοντας, έτσι, στη Λάρκο και στην Ελλάδα το βάρος να αποδείξουν το ύψος της προμήθειας που αντιστοιχεί στους όρους της αγοράς. Το ΔΕΕ έκρινε ως επαρκή την αιτιολογία του ΓεΔΕΕ επί των προσπαθειών της Επιτροπής να ανταποκριθεί στα νόμιμα καθήκοντά της. Έδωσε έμφαση στο γεγονός ότι η Επιτροπή είχε καλέσει την Ελλάδα να προσκομίσει κάθε αναγκαίο στοιχείο που θα της επέτρεπε να αξιολογήσει το επίμαχο ζήτημα, αλλά οι ελληνικές αρχές είχαν περιοριστεί σε προδήλως ανεπαρκείς, ενδεχομένως δε ελλιπείς και αντιφατικούς ισχυρισμούς. Περαιτέρω, η Επιτροπή είχε παραθέσει στην επίμαχη απόφασή της αρκούντως αξιόπιστα και συνεκτικά στοιχεία, τα οποία έτειναν να καταδείξουν ότι η χορήγηση της προμήθειας για την εγγύηση δεν αντιστοιχούσε στους όρους της αγοράς. Οι ελληνικές αρχές, παρότι είχαν κληθεί να προσκομίσουν κρίσιμα στοιχεία που να αμφισβητούν το συμπέρασμα αυτό, δεν είχαν ανταποκριθεί. Τέλος, το ΔΕΕ ξεκαθάρισε ότι το σημείο 3.2. (δ) της Ανακοίνωσης του 2008 δεν υποχρεώνει την Επιτροπή να προσδιορίζει το ακριβές ποσό της προμήθειας που αντιστοιχεί στους όρους της αγοράς.

Εξετάζοντας, εν συνεχεία, τους κανόνες κατανομής του βάρους απόδειξης ως προς την ύπαρξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, το ΔΕΕ συμφώνησε με το ΓεΔΕΕ στην κρίση ότι η Επιτροπή δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση να στηρίζει τις αποφάσεις της σε στοιχεία ορισμένης αξιοπιστίας και συνεκτικότητας, τα οποία αποτελούν επαρκή βάση για να συναχθεί ότι η δικαιούχος επιχείρηση έτυχε πλεονεκτήματος, ακόμα και όταν το κράτος μέλος, παραβαίνοντας το καθήκον συνεργασίας, παρέλειψε να της παράσχει τα στοιχεία που αυτή του είχε ζητήσει να της κοινοποιήσει. Πλην, όμως, στην προκειμένη περίπτωση, το ΔΕΕ έκρινε ως επαρκή την αιτιολογία του ΓεΔΕΕ επί της απουσίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος βάσει των ως άνω αναφερόμενων στοιχείων στα οποία είχε βασιστεί η Επιτροπή.

Ακολούθως, το ΔΕΕ έκρινε ότι τα κρίσιμα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκαν η Επιτροπή και το ΓεΔΕΕ, όπως αυτά αναφέρθηκαν παραπάνω, ήταν προγενέστερα ή σύγχρονα του χρόνου λήψης του μέτρου και όχι μεταγενέστερα, όπως είχε υποστηρίξει η Λάρκο. Στο επιχείρημα της Λάρκο ότι η Επιτροπή είχε βασιστεί, σε μεγάλο βαθμό, στις μεταγενέστερες του μέτρου, παρατηρήσεις της Ελλάδας, κατά την επίσημη διαδικασία ελέγχου, το ΔΕΕ ξεκαθάρισε πως οι παρατηρήσεις αυτές είναι εξ ορισμού μεταγενέστερες του χρονικού σημείου κατά το οποίο ελήφθη το επίμαχο μέτρο. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει πως δεν μπορούν να περιγράφουν γεγονότα προγενέστερα ή σύγχρονα της χορήγησης του μέτρου και ότι δεν παρέχουν αξιόπιστες και συνεκτικές ενδείξεις περί του ότι οι ελληνικές αρχές γνώριζαν τις οικονομικές δυσχέρειες της Λάρκο κατά το χρονικό σημείο της λήψης του μέτρου.

Όσον αφορά στην επάρκεια των στοιχείων στα οποία στηρίχθηκαν το ΓεΔΕΕ και η Επιτροπή, το ΔΕΕ απεδέχθη ότι δεν συνιστούν πλήρη απόδειξη περί του ότι οι ελληνικές αρχές γνώριζαν τις οικονομικές δυσχέρειες της Λάρκο κατά τον χρόνο χορήγησης της εγγύησης. Επεσήμανε, όμως, ότι, σε περίπτωση που κράτος μέλος παρέλειψε, κατά παράβαση του καθήκοντος συνεργασίας, να παράσχει στην Επιτροπή τα στοιχεία που του είχε ζητήσει, η επίμαχη απόφαση είναι αιτιολογημένη, εφόσον στηρίζεται σε στοιχεία ορισμένης αξιοπιστίας και συνεκτικότητας.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ απέρριψε την ένδικη αίτηση αναίρεσης.

Φοροαπαλλαγές βάσει αποφάσεων tax rulings

κρατικές ενισχύσεις – καθεστώς ενισχύσεων το οποίο έθεσε σε εφαρμογή το Βέλγιο – απόφαση που κηρύσσει το καθεστώς ενισχύσεων ασυμβίβαστο με την εσωτερική αγορά και παράνομο και διατάσσει την ανάκτηση της καταβληθείσας ενισχύσεως – φορολογική προαπόφαση (tax ruling) – φορολογητέα κέρδη – απαλλαγή των πλεοναζόντων κερδών – πλεονέκτημα – επιλεκτικός χαρακτήρας – στρέβλωση του ανταγωνισμού – ανάκτηση

ΓεΔΕΕ T-131/16 RENV, Βέλγιο/Επιτροπή, 20.09.2023, Τμήμα δεύτερο (πενταμελές), Πρόεδρος: Α. Μαρκουλλή, Εισηγήτρια: V. Tomljenović, ECLI:EU:T:2023:561 – Προσφυγή ακυρώσεως

Ήδη από το 2005, το Βέλγιο εφαρμόζει ένα ειδικό ευνοϊκό φορολογικό σύστημα για βελγικές οντότητες - μέλη πολυεθνικών εταιρικών ομίλων. Οι οντότητες αυτές, όταν συγκεντρώνουν δραστηριότητες, δημιουργούν θέσεις εργασίας ή πραγματοποιούν συγκεκριμένου τύπου επενδύσεις στο Βέλγιο, μπορούν να υποβάλουν αίτημα στην αρμόδια βελγική φορολογική αρχή για να λάβουν φορολογική απόφαση τύπου tax ruling, η οποία προσδιορίζει τη φορολογική τους βάση. Με τις αποφάσεις αυτές, οι οποίες αφορούν ιδίως τις συναλλαγές που πραγματοποιούν με άλλες οντότητες του ίδιου ομίλου, η φορολογική διοίκηση προσδιορίζει το λεγόμενο «υπερκέρδος» τους, δηλαδή εκείνο που υπερβαίνει το σύνθετες κέρδος που θα είχε πραγματοποιηθεί από συγκρίσιμες αυτόνομες οντότητες που λειτουργούν υπό παρόμοιες συνθήκες. Το «υπερκέρδος» αυτό απαλλάσσεται από τον εταιρικό φόρο εισοδήματος.

Το 2016, η Επιτροπή, με την απόφαση SA.37667, διαπίστωσε ότι το εν λόγω φορολογικό σύστημα αποτελούσε παράνομο και μη συμβατό καθεστώς ενισχύσεων και διέταξε την ανάκτηση των αντίστοιχων ποσών από τα οποία είχαν απαλλαγεί 55 βελγικές εταιρείες. Την ίδια χρονιά, το Βέλγιο και μια σειρά εταιρειών - δικαιούχων της απαλλαγής προσέφυγαν στο ΓεΔΕΕ, αιτούμενοι την ακύρωση της εν λόγω απόφασης (T-131/16 και T-263/16).

Το 2019, το ΓεΔΕΕ έκανε δεκτή την προσφυγή και ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η Επιτροπή, διαπιστώνοντας ότι το επίμαχο βελγικό φορολογικό σύστημα αποτελεί καθεστώ και όχι επιμέρους ατομικά μέτρα, δεν είχε αξιολογήσει το σύνολο των κρίσιμων εφαρμοστέων βελγικών διατάξεων, με αποτέλεσμα να μην έχει λάβει υπ' όψιν της ότι: α) η εφαρμογή της απαλλαγής εξαρτιόταν αναγκαστικά από τη θέσπιση πρόσθετων εφαρμοστικών μέτρων, β) η βελγική φορολογική διοίκηση διέθετε περιθώριο διακριτικής ευχέρειας επί όλων των ουσιωδών στοιχείων του συστήματος απαλλαγής που της επέτρεπε να επηρεάζει το ύψος, τα χαρακτηριστικά και τους όρους χορήγησης της απαλλαγής, και γ) δεν προκύπτει ότι οι δικαιούχοι ορίζονταν κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο ή ότι υπήρξε πράγματι συστηματική προσέγγιση των βελγικών φορολογικών αρχών όσον αφορά το σύνολο των οικείων αποφάσεων tax rulings.

Το 2021, κάνοντας δεκτή αίτηση αναίρεσης της Επιτροπής (C-337/19 P), το ΔΕΕ εξαφάνισε την ως άνω απόφαση του ΓεΔΕΕ. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι: α) το ΓεΔΕΕ είχε προβεί σε υπερβολικά στενή ερμηνεία της έννοιας της «πράξης», κατά το άρθρο 1 (δ) του Κανονισμού 2015/1589, όταν εξέταζε εάν πρόκειται για καθεστώ ενισχύσεων ή για επιμέρους ατομικά μέτρα, β) η Επιτροπή μπορεί να διαπιστώσει την ύπαρξη καθεστώτος ενισχύσεων, εφόσον αποδεικνύει επαρκώς ότι αυτό συνάγεται από τη «συστηματική συμπεριφορά» των αρμόδιων αρχών κατά την εφαρμογή εθνικής διάταξης, και εφόσον τα χαρακτηριστικά αυτής της συμπεριφοράς ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του άρθρου 1 (δ) του Κανονισμού 2015/1589, γ) η συνεκτίμηση της διοικητικής πρακτικής των βελγικών φορολογικών αρχών καθιστά δυνατό να καταδειχθεί το πραγματικό περιεχόμενο της επίμαχης φορολογικής διάταξης, δ) στο μέτρο που οι αποφάσεις των φορολογικών αρχών αποτελούσαν συστηματική πρακτική, μπορούσε να συναχθεί ότι οι τελευταίες δεν διέθεταν, στην πραγματικότητα, καμία διακριτική ευχέρεια κατά την εφαρμογή της επίμαχης διάταξης. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ ανέπεμψε την υπόθεση εκ νέου στο ΓεΔΕΕ.

Η υπόθεση εκδικάστηκε εκ νέου από το ΓεΔΕΕ το 2023. Αφού διαπιστώθηκε η απώλεια κρατικών πόρων από την εν λόγω απαλλαγή, το ΓεΔΕΕ επικεντρώθηκε στο κριτήριο της επιλεκτικότητας. Με βάση το βελγικό φορολογικό δίκαιο, το ΓεΔΕΕ προσδιόρισε, ως σύστημα αναφοράς, το σύνηθες φορολογικό σύστημα για τα εταιρικά κέρδη στο πλαίσιο του γενικού βελγικού φορολογικού συστήματος. Το σύστημα αυτό φορολογούσε το σύνολο των κερδών όλων των εταιρειών που υπόκεινται σε φορολογία στο Βέλγιο, χωρίς να αντιμετωπίζει διαφορετικά τις εταιρείες με κριτήριο αν αποτελούν μέλη ομίλων ή όχι. Παρέκκλιση από το σύστημα αναφοράς αποτελούσε το επίμαχο σύστημα απαλλαγών, το οποίο επέτρεπε στη φορολογική διοίκηση να υπολογίζει το φορολογητέο κέρδος ορισμένων μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών, σύμφωνα με ένα υποθετικό μέσο κέρδος των ανεξάρτητων εταιρειών στο Βέλγιο. Με τον τρόπο αυτό, προέκυπτε το απαλλασσόμενο «υπερκέρδος», δηλαδή το ποσό που αντιστοιχεί στο πραγματικό τους κέρδος μείον το ως άνω υποθετικό κέρδος που υπολόγιζε η φορολογική διοίκηση. Βάσει των δεδομένων αυτών, το ΓεΔΕΕ συμπέρανε ότι ορθώς η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι η επίμαχη απαλλαγή δεν εντασσόταν στο σύστημα αναφοράς.

Στο σημείο αυτό, το ΓεΔΕΕ παρατήρησε ότι το «υπερκέρδος» δεν προβλεπόταν από το φορολογικό σύστημα αναφοράς, παρά η φορολογική διοίκηση το εφάρμοζε στην πράξη, παρεκκλίνοντας από τους όρους που προέβλεπε η κρίσιμη βελγική διάταξη. Ειδικότερα, με βάση τις αιτήσεις για αποφάσεις tax rulings, η φορολογική διοίκηση επικύρωνε τον υπολογισμό του «υπερκέρδους» που πρότειναν οι δικαιούχοι και καθόριζε το ποσοστό απαλλαγής που μπορούσε να εφαρμοστεί. Κατά συνέπεια, οι αποφάσεις tax rulings που καλύπτονταν από το επίμαχο καθεστώς δεν μπορούσαν να θεωρηθούν απλώς ως εφαρμογή του νόμου.

Το ΓεΔΕΕ συμφώνησε με την Επιτροπή ότι το σύστημα αυτό δεν ήταν διαθέσιμο σε όλες τις οντότητες που βρίσκονταν σε παρόμοια νομική και πραγματική κατάσταση με τους δικαιούχους, λαμβανομένου υπόψη του στόχου του βελγικού συστήματος φορολογίας εισοδήματος νομικών προσώπων, ο οποίος ήταν να φορολογούνται όλα τα κέρδη όλων των εταιρειών με έδρα στο Βέλγιο. Συγκεκριμένα, οι δικαιούχοι είχαν διαφορετική μεταχείριση σε σχέση με οντότητες: α) που δεν αποτελούσαν μέλη πολυεθνικών ομίλων, β) που δεν είχαν πραγματοποιήσει συγκεκριμένου τύπου απαλλασσόμενες επενδύσεις και γ) που ανήκαν σε μικρούς ομίλους.

Για την τελική διαπίστωση του επιλεκτικού χαρακτήρα του επίμαχου φορολογικού συστήματος, εξετάστηκε εάν μπορούσε να δικαιολογηθεί από τη φύση και τη γενική οικονομία του. Το ΓεΔΕΕ επεσήμανε ότι η επίμαχη απαλλαγή δεν εξαρτιόταν από την απόδειξη ότι το απαλλασσόμενο κέρδος είχε συμπεριληφθεί στα κέρδη άλλης εταιρείας, ούτε από την απόδειξη ότι είχε φορολογηθεί σε άλλο κράτος. Ως εκ τούτου, το επίμαχο καθεστώς δεν αποσκοπούσε στην αποφυγή διπλής φορολογίας, και άρα δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί.

Κατόπιν των παραπάνω κρίσεων, το ΓεΔΕΕ εξέτασε κατά πόσον το επίμαχο επιλεκτικό σύστημα φορολόγησης των υπερκερδών όντως παρείχε πλεονέκτημα στους δικαιούχους. Οι βελγικές οντότητες που ανήκαν σε πολυεθνικό όμιλο και είχαν υποβάλει αίτηση για την έκδοση απόφασης tax ruling είχαν τη δυνατότητα να μειώσουν την εταιρική φορολογική τους υποχρέωση στο Βέλγιο, αφαιρώντας από τη φορολογική τους βάση το ποσοστό του «υπερκέρδους» για τα πέντε έτη ισχύος των εν λόγω αποφάσεων.

Έπειτα, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε στρέβλωση του ανταγωνισμού από το επίμαχο καθεστώς, με δεδομένο ότι τα απαλλασσόμενα υπερκέρδη προέρχονταν από βελγικές οντότητες που αποτελούσαν μέλη πολυεθνικών ομίλων και πραγματοποιούσαν συναλλαγές με άλλες εταιρείες του ομίλου, εγκατεστημένες σε άλλα κράτη. Ως εκ τούτου, διαπιστώθηκε ότι το εν λόγω σύστημα απαλλαγής ήταν ικανό να μεταβάλει τις δραστηριότητες των εν λόγω βελγικών οντοτήτων και των μελών των ομίλων εν γένει, ιδίως όσον αφορά τις επενδύσεις, την εγκατάσταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς και τη ροή των ενδοομιλικών συναλλαγών.

Ως προς το ζήτημα της ενδεχόμενης παραβίασης των αρχών της νομιμότητας και της ασφάλειας δικαίου από τη διαταγή ανάκτησης, το ΓεΔΕΕ παρατήρησε ότι η Επιτροπή παρείχε

επαρκείς εξηγήσεις προς το Βέλγιο, τόσο ως προς την ταυτότητα των δικαιούχων, όσο και ως προς το ύψος των ενισχύσεων που έπρεπε να ανακτηθούν. Συνεπώς, το Βέλγιο είχε τη δυνατότητα να εξετάσει την ατομική κατάσταση κάθε ενδιαφερόμενης επιχείρησης και το ποσό που έπρεπε να ανακτηθεί. Περαιτέρω, έκρινε ότι οι πολυεθνικοί όμιλοι στους οποίους ανήκαν οι βελγικές οντότητες αποτελούσαν ενιαία οικονομική μονάδα, με αποτέλεσμα να έχει ορθώς διαταχθεί η ανάκτηση των ενισχύσεων από τους πολυεθνικούς αυτούς ομίλους, παρά το γεγονός ότι τυπικά μόνο οι βελγικές οντότητες φαίνονταν ως αποδέκτες τους.

Στη βάση των ανωτέρω, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή.

Απαγόρευση των διακρίσεων

αίτηση αναιρέσεως – κρατική ενίσχυση – άρθρο 107 παρ. 2 στοιχείο β' ΣΛΕΕ – αγορά των αεροπορικών μεταφορών στη Γαλλία – καθεστώς ενισχύσεων που κοινοποίησε η Γαλλική Δημοκρατία – αναστολή καταβολής αεροπορικών φόρων και τελών για τη στήριξη των αεροπορικών εταιρειών εν μέσω της πανδημίας COVID-19 – προσωρινό πλαίσιο για τη λήψη μέτρων κρατικής ενισχύσεως – απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων – ενίσχυση για την επανόρθωση ζημιών που έχουν προκληθεί από έκτακτο γεγονός – αρχές της αναλογικότητας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών

ΔΕΕ C-210/21 P, Ryanair/Επιτροπή, 23.11.2023, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: G. Pitruzzella, ECLI:EU:C:2023:908 – Αίτηση αναιρέσεως

Το 2020, η Γαλλία κοινοποίησε στην Επιτροπή καθεστώς με αντικείμενο την αναστολή της καταβολής δύο φόρων προς το γαλλικό δημόσιο. Δικαιούχοι του καθεστώτος ήταν επιχειρήσεις παροχής δημοσίων αεροπορικών μεταφορών, οι οποίες κατείχαν σχετική άδεια, εκδοθείσα αποκλειστικά από τις γαλλικές αρχές (γαλλική άδεια), όπερ προϋπέθετε ότι οι επιχειρήσεις έπρεπε να έχουν την «κύρια εγκατάστασή» τους στη Γαλλία.

Την ίδια χρονιά, η Επιτροπή, με την απόφαση SA.56765, ενέκρινε το καθεστώς με ευθεία εφαρμογή του άρθρου 107 (2) (β) ΣΛΕΕ, κρίνοντας ότι δεν τίθεται ζήτημα δυσμενούς διάκρισης εις βάρος των αεροπορικών εταιρειών που δεν κατείχαν γαλλική άδεια. Η αεροπορική εταιρεία Ryanair άσκησε προσφυγή ακύρωσης ενώπιον του ΓεΔΕΕ κατά της ως άνω απόφασης, επικαλούμενη παραβίαση της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων και της αρχής της αναλογικότητας (T-259/20).

Το 2021, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή, κρίνοντας ότι η χορήγηση αποζημιώσεων από ένα κράτος μέλος μόνον προς όσες αεροπορικές εταιρείες έχουν την κύρια εγκατάστασή τους σε αυτό, με σκοπό την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από έκτακτα γεγονότα, όπως η πανδημία του κορωνοϊού, είναι συμβατή με το άρθρο 107 (2) (β) ΣΛΕΕ και δεν παραβιάζει τις ως άνω αρχές. Την ίδια χρονιά, η Ryanair άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ (C-210/21 P), επί της οποίας εκδόθηκε η παρούσα απόφαση.

Το ΔΕΕ εξέτασε, αρχικά, ισχυρισμό που αφορούσε την παραβίαση της αρχής απαγόρευσης των διακρίσεων (18 ΣΛΕΕ), παρατηρώντας ότι οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, οι οποίες προβλέπουν παρεκκλίσεις από την αρχή του ασυμβιβάστου των κρατικών ενισχύσεων και, ως εκ τούτου, επιτρέπουν τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των επιχειρήσεων, υπό την επιφύλαξη ότι πληρούνται οι προβλεπόμενες απαιτήσεις, πρέπει να θεωρηθούν «ειδικές διατάξεις», κατά την έννοια του άρθρου 18 ΣΛΕΕ, δηλαδή ως διατάξεις που μπορούν, κατ' εξαίρεση, να επιτρέψουν διακρίσεις λόγω ιθαγένειας. Στη βάση αυτή, αρκούσε η εξέταση συμβατότητας του καθεστώτος με το άρθρο 107 (2) (β) ΣΛΕΕ, χωρίς να είναι απαραίτητη η αξιολόγηση των άρθρων 18 και 52 ΣΛΕΕ.

Η Ryanair ισχυρίστηκε ότι υποκρυπτόμενος σκοπός του καθεστώτος ήταν η στήριξη αποκλειστικά των γαλλικών αεροπορικών εταιρειών. Το ΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό,

διαπιστώνοντας ότι από την απόφαση της Επιτροπής δεν προέκυπτε ότι η κατοχή γαλλικής άδειας συνιστούσε αυτοσκοπό του καθεστώτος, αλλά, μάλλον, κριτήριο επιλεξιμότητας.

Εξετάζοντας την αναλογικότητα του καθεστώτος, το ΔΕΕ διαπίστωσε, βάσει των στοιχείων της Επιτροπής, ότι οι αεροπορικές εταιρείες που κατείχαν γαλλική άδεια θίγονταν αναλογικά πολύ περισσότερο από τη Ryanair, ως προς τις πτήσεις που πραγματοποιήθηκαν από και προς τη Γαλλία, χωρίς το ΓεΔΕΕ, προβαίνοντας σε σχετική εκτίμηση, να έχει υποκαταστήσει την αιτιολογία της Επιτροπής με δική του. Ούτε αποτελούσε υποκατάσταση της αιτιολογίας της Επιτροπής η κρίση του ΓεΔΕΕ ότι «τα κράτη μέλη δεν διαθέτουν απεριόριστους πόρους», δεδομένου ότι η διατύπωση αυτή εντασσόταν μονάχα στην επεξήγηση του πλαισίου εντός του οποίου υιοθετήθηκε το εν λόγω κριτήριο επιλεξιμότητας.

Ως προς την επικαλούμενη παραβίαση της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, το ΔΕΕ επεσήμανε πρωτίστως ότι η διαδικασία του άρθρου 108 ΣΛΕΕ ουδέποτε πρέπει να καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τις ειδικές ή άλλες διατάξεις της ΣΛΕΕ. Επομένως, δεν είναι συμβατή ενίσχυση, η οποία, αυτή καθεαυτή ή λόγω ορισμένων εκ των όρων χορηγήσεώς της, παραβιάζει διατάξεις ή γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου. Όμως, τα περιοριστικά αποτελέσματα που αναπτύσσει μέτρο ενίσχυσης ως προς την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών δεν συνιστούν άνευ ετέρου περιορισμό απαγορευμένο από τη ΣΛΕΕ, αλλά μπορεί να είναι αποτελέσματα συμφυή με την ίδια τη φύση της κρατικής ενίσχυσης, όπως είναι ο επιλεκτικός χαρακτήρας της.

Στην ένδικη υπόθεση, μολονότι η κατοχή γαλλικής άδειας δεν αποτελούσε αφ' εαυτής τον σκοπό του επίμαχου καθεστώτος, αλλά κριτήριο επιλεξιμότητας, εντούτοις το κριτήριο αυτό καθεαυτό ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με το αντικείμενο του καθεστώτος, δηλαδή την αποκατάσταση της ζημίας που προκάλεσε η πανδημία του κορωνοϊού στις αερομεταφορές. Ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα που απέρρευε από το συγκεκριμένο κριτήριο επιλεξιμότητας στην εσωτερική αγορά εντάσσεται στο πλαίσιο του ελέγχου συμβατότητας του καθεστώτος, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 108 (3) ΣΛΕΕ.

Συνεπώς, το ΓεΔΕΕ δεν είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο, όταν αποφάνθηκε ότι το επίμαχο καθεστώς αποτελούσε εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Η Ryanair θα έπρεπε να αποδείξει, εν προκειμένω, ότι το συγκεκριμένο μέτρο παρήγε περιοριστικά αποτελέσματα που έβαιναν πέραν εκείνων που είναι συμφυή με κρατική ενίσχυση χορηγηθείσα σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 107 (2) ΣΛΕΕ.

Σε ό,τι αφορά στο ποσό της ενίσχυσης που έπρεπε να λάβει υπ' όψιν της η Επιτροπή, για να διαπιστώσει την ύπαρξη ενδεχόμενης υπεραντιστάθμισης της ζημίας, αυτό αντιστοιχεί, κατ' αρχήν, στο ποσό των τόκων που οι δικαιούχοι θα έπρεπε να καταβάλουν στην αγορά για να εξασφαλίσουν ισοδύναμα ρευστά διαθέσιμα, όπως προβλέπει τόσο η επίμαχη απόφαση της Επιτροπής, όσο και η Ανακοίνωση του 2008 για τη μέθοδο καθορισμού των επιτοκίων αναφοράς και προεξόφλησης. Για τον προσδιορισμό αυτόν, η Επιτροπή δεν έπρεπε να λάβει υπ' όψιν τυχόν πλεονεκτήματα τα οποία θα μπορούσαν εμμέσως να αποκομίσουν από την εν λόγω ενίσχυση οι δικαιούχοι του καθεστώτος, όπως το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναίρεσης.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επιμ.: Ευαγγελία Λαμπράκη

Παρανόμως απολυθείς εργαζόμενος ο οποίος επαναπροσλήφθηκε κατόπιν δικαστικής απόφασης

Παράνομη απόλυση εργαζομένου και επαναπρόσληψή του με απόφαση εθνικού δικαστηρίου με δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα μεταξύ της απόλυσης και της επαναπρόσληψής του

κοινωνική πολιτική – προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων – οργάνωση του χρόνου εργασίας – δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών – παρανόμως απολυθείς εργαζόμενος ο οποίος επαναπροσλήφθηκε κατόπιν δικαστικής απόφασης – αποκλεισμός του δικαιώματος σε μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα από την απόλυση μέχρι την επαναπρόσληψη – χρονικό διάστημα από την ημερομηνία απόλυσης μέχρι την ημερομηνία επαναπρόσληψης

ΔΕΕ C-57/22, *Ředitelství silnic a dálnic*, 12.10.2023, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: P.G. Xuereb, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2023:770 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της YQ και της *Ředitelství silnic a dálnic ČR* (διεύθυνσης οδών και αυτοκινητοδρόμων της Τσεχικής Δημοκρατίας, στο εξής: *ŘSD*) σχετικά με την άρνηση της *ŘSD* να χορηγήσει στην YQ χρηματική αποζημίωση για τις μη ληφθείσες ημέρες ετήσιας άδειας. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του Ιανουαρίου 2014 και του Ιανουαρίου 2017, δεν ανατέθηκε καμία εργασία στην YQ, η οποία είχε γνωστοποιήσει εγγράφως στον εργοδότη της τη βούλησή της να εργαστεί.

Έπειτα, η YQ επαναπροσλήφθηκε και ζήτησε από την *ŘSD* να λάβει, κατά τους μήνες Ιούλιο έως Σεπτέμβριο 2017, τις ετήσιες άδειες τις οποίες δεν είχε λάβει για το χρονικό διάστημα μεταξύ του 2014 και του 2017. Η *ŘSD* απέρριψε το αίτημα με την αιτιολογία ότι η YQ δεν είχε εργαστεί κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα. Παρά την απόρριψη του αιτήματός της, η YQ δεν εμφανίστηκε στη θέση εργασίας της κατά τις ημέρες του μηνός Ιουλίου 2017 για τις οποίες είχε ζητήσει άδεια. Κατόπιν τούτου, ο εργοδότης της την απέλυσε τον Αύγουστο 2017 λόγω αδικαιολόγητων απουσιών.

Η YQ άσκησε αγωγή ενώπιον του *Městský soud v Brně* (πρωτοδικείου Brno, Τσεχική Δημοκρατία) με αίτημα να υποχρεωθεί η *ŘSD* να της καταβάλει το ποσό των 55.552 τσεχικών κορωνών (CZK), πλέον τόκων υπερημερίας, ως μισθολογική αντιστάθμιση για τις ημέρες άδειας που edικαιούτο για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 2014 και Ιανουαρίου 2017. Η αγωγή της απορρίφθηκε με απόφαση του Οκτωβρίου 2019. Κατόπιν εφέσεως που άσκησε η YQ, το *Krajský soud v Brně* (περιφερειακό δικαστήριο του Brno) επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση με απόφαση του Οκτωβρίου 2020. Ακολούθως, το *Nejvyšší soud* (Ανώτατο Δικαστήριο, Τσεχική Δημοκρατία) επιλήφθηκε αιτήσεως αναιρέσεως κατά της δευτεροβάθμιας απόφασης. Στο πλαίσιο αυτό, παρατήρησε ότι, σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, το χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου προσβάλλεται δικαστικώς η απόλυση εργαζομένου διέπεται από ειδικό καθεστώς προβλεπόμενο στα άρθρα 69 έως 72 του εργατικού κώδικα, δυνάμει του οποίου ο εργαζόμενος δεν δικαιούται για το κρίσιμο χρονικό διάστημα ούτε μισθολογική αντιστάθμιση σε περίπτωση παρεμπόδισης της παροχής εργασίας ούτε αποζημίωση για μη ληφθείσα άδεια.

Επιπλέον, κατά το *Nejvyšší soud*, η εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης της λύσης που έγινε δεκτή με την απόφαση της 25ης Ιουνίου 2020, *Varhoven kasatsionen sad na Republika Bulgaria και Iccrea Banca* (C-762/18 και C-37/19, ECLI:EU:C:2020:504), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ αντιτίθεται σε εθνική νομολογία δυνάμει της οποίας εργαζόμενος που απολύθηκε παρανόμως δεν δικαιούται ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα μεταξύ της απόλυσης και της επαναπρόσληψής του, θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ανισοροπίας εις βάρος των συμφερόντων του εργοδότη.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Nejvyšší soud* αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα περί του εάν το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία δυνάμει της οποίας εργαζόμενος που απολύθηκε παρανόμως και στη συνέχεια επαναπροσλήφθηκε

σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, κατόπιν της ακυρώσεως της απόλυσής του με δικαστική απόφαση, δεν δικαιούται ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα μεταξύ της απόλυσης και της επαναπρόσληψης, για τον λόγο ότι, κατά το χρονικό διάστημα αυτό, δεν παρείχε πραγματική εργασία στον εργοδότη, επίσης και στην περίπτωση κατά την οποία σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ο παρανόμως απολυθείς εργαζόμενος ο οποίος χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση ενημέρωσε εγγράφως τον εργοδότη για τη βούλησή του να συνεχίσει να παρέχει εργασία δικαιούται μισθολογική αντιστάθμιση ίση προς τις μέσες αποδοχές του, από την ημέρα ενημέρωσης του εργοδότη για τη βούλησή του να συνεχίσει την παροχή εργασίας έως την ημέρα αποδοχής εκ μέρους του εργοδότη της παροχής της εργασίας ή την ημέρα οριστικής λύσης της σχέσης εργασίας.

Αρχικά, όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ, η διάταξη αυτή ορίζει ότι κάθε εργαζόμενος δικαιούται ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων. Το δικαίωμα αυτό ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών πρέπει να θεωρείται ως ιδιαίτερης σημασίας αρχή του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης, της οποίας η εφαρμογή από τις αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να γίνεται μόνο εντός των ορίων που προβλέπει ρητώς η εν λόγω Οδηγία.

Εν συνεχεία, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή, επισημαίνεται, αρχικά, ότι το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, ως αρχή του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης, δεν έχει απλώς ιδιαίτερη σημασία, αλλά είναι και ρητώς κατοχυρωμένο στο άρθρο 31 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο το άρθρο 6 παρ. 1 ΣΕΕ αναγνωρίζει το ίδιο νομικό κύρος με αυτό των Συνθηκών. Επομένως, το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ αντανακλά και συγκεκριμενοποιεί το θεμελιώδες δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 31 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Τέλος, από το γράμμα της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ και από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, μολονότι τα κράτη μέλη οφείλουν να καθορίζουν τους όρους άσκησης και εφαρμογής του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, εντούτοις δεν μπορούν να εξαρτούν από οποιαδήποτε προϋπόθεση την ίδια την ύπαρξη του δικαιώματος αυτού, το οποίο απορρέει απευθείας από την Οδηγία.

Ακόμη, όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκει η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης νομοθεσία, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 της Οδηγίας, έχει διττό σκοπό ο οποίος συνίσταται στην παροχή στον εργαζόμενο της δυνατότητας, από τη μια πλευρά, να αναπαυθεί από την εκτέλεση των καθηκόντων τα οποία έχει αναλάβει στο πλαίσιο της σύμβασης εργασίας του και, από την άλλη πλευρά, να έχει στη διάθεσή του ένα χρονικό διάστημα αναψυχής και ψυχαγωγίας.

Ο ως άνω σκοπός, ο οποίος διακρίνει το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών από άλλα είδη άδειας που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς, στηρίζεται, ωστόσο, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο, στην παραδοχή ότι ο εργαζόμενος εργάστηκε πράγματι κατά την περίοδο αναφοράς. Πράγματι, ο σκοπός που συνίσταται στην παροχή στον εργαζόμενο της δυνατότητας να αναπαυθεί προϋποθέτει ότι ο εργαζόμενος αυτός άσκησε δραστηριότητα που δικαιολογεί, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία της ασφάλειας και της υγείας του κατά την εν λόγω Οδηγία, τη χορήγηση σε αυτόν περιόδου ανάπαυσης, αναψυχής και ψυχαγωγίας. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών πρέπει κατ' αρχήν να καθορίζεται σε συνάρτηση προς την πράγματι παρασχεθείσα από αυτόν εργασία δυνάμει της σύμβασης εργασίας. Σύμφωνα με τα παραπάνω, σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις όπου ο εργαζόμενος αδυνατεί να ασκήσει τα καθήκοντά του, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εξαρτούν το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών από την υποχρέωση παροχής πραγματικής εργασίας. Τα παραπάνω ισχύουν όταν εργαζόμενος που απολύθηκε παρανόμως και στη συνέχεια επαναπροσλήφθηκε σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, κατόπιν της ακυρώσεως της απόλυσής του με δικαστική απόφαση, δεν ήταν σε θέση να παράσχει πραγματική εργασία στον εργοδότη του κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της παράνομης απόλυσης και της επαναπρόσληψής του.

Πράγματι, το γεγονός ότι ο εργαζόμενος δεν παρέσχε πραγματική εργασία στον εργοδότη κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της παράνομης απόλυσης και της επαναπρόσληψής του οφείλεται σε πράξεις του εργοδότη οι οποίες οδήγησαν στην παράνομη απόλυση, χωρίς τις οποίες ο εν λόγω εργαζόμενος θα ήταν σε θέση να εργαστεί κατά το χρονικό αυτό διάστημα και να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια. Άρα, το χρονικό διάστημα μεταξύ της παράνομης απόλυσης και της επαναπρόσληψής του εργαζομένου σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, κατόπιν της ακυρώσεως της απόλυσης με δικαστική απόφαση, πρέπει να εξομοιωθεί με περίοδο πραγματικής εργασίας για τον καθορισμό της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών.

Συνεπώς, τα κράτη μέλη δεν δύνανται να παρεκκλίνουν από το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 της Οδηγίας 2003/88/EK, κατά το οποίο ένα κεκτημένο δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν αποσβέννεται με τη λήξη της περιόδου αναφοράς και/ή της προβλεπόμενης από την εθνική νομοθεσία περιόδου μεταφοράς, εφόσον ο εργαζόμενος δεν ήταν σε θέση να κάνει χρήση της άδειας αυτής.

Επομένως, όσον αφορά το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι το ποσό της μισθολογικής αντιστάθμισης που καταβάλλεται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο στον παρανόμως απολυθέντα εργαζόμενο για το χρονικό διάστημα μεταξύ της απόλυσης και της επαναπρόσληψής του αντιστοιχεί, κατ' αρχήν, στον μέσο μισθό που λάμβανε ο εργαζόμενος, δεδομένου ότι σκοπός της αντιστάθμισης αυτής είναι να αποζημιώσει τον εργαζόμενο για τις αποδοχές που δεν έλαβε λόγω της παράνομης απόλυσής του.

Συνεπώς, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/88/EK έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία σύμφωνα με την οποία εργαζόμενος που απολύθηκε παρανόμως και στη συνέχεια επαναπροσλήφθηκε σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, κατόπιν της ακυρώσεως της απόλυσής του με δικαστική απόφαση, δεν δικαιούται ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για το χρονικό διάστημα μεταξύ της απόλυσης και της επαναπρόσληψής του, για τον λόγο ότι ο εργαζόμενος δεν παρείχε κατά το διάστημα αυτό πραγματική εργασία στον εργοδότη, καθόσον ο εργοδότης δεν του ανέθεσε εργασία, και λαμβάνει κατά το ίδιο διάστημα, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, μισθολογική αντιστάθμιση.

Διακινούμενοι εργαζόμενοι

Διαπίστωση και ανάκληση ανακριβών στοιχείων από τον φορέα έκδοσης πιστοποιητικού A 1, κατόπιν αυτεπάγγελτης επανεξέτασης των στοιχείων, χωρίς διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής με τους αρμόδιους φορείς των οικείων κρατών μελών

διακινούμενοι εργαζόμενοι – κοινωνική ασφάλιση – εφαρμοστέα νομοθεσία – ανακρίβεια των διαλαμβανόμενων στοιχείων – αυτεπάγγελη ανάκληση – υποχρέωση του φορέα έκδοσης να κινήσει διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής με τον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους υποδοχής

ΔΕΕ C-422/22, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Toruniu, 16.11.2023, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: A. Prechal, Εισηγήτρια: M.L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2023:869 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6 και 16 του Κανονισμού (ΕΚ) 987/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, για καθορισμό της διαδικασίας εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας. Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Toruniu (ιδρύματος κοινωνικών ασφαλίσεων, τοπικό γραφείο Toruń, Πολωνία, στο εξής: ZUS) και του TE σχετικά με την απόφαση του ZUS να ανακαλέσει το πιστοποιητικό A 1 που αφορούσε τον TE και βεβαίωνε την υπαγωγή του στην πολωνική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφάλισης για την περίοδο από τις 22 Αυγούστου 2016 έως τις 21 Αυγούστου 2017.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, ο TE είναι επιχειρηματίας εγγεγραμμένος στο πολωνικό εμπορικό μητρώο ο οποίος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα και του οποίου τα εισοδήματα από τη δραστηριότητα αυτή φορολογούνται στην Πολωνία. Τον Αύγουστο του 2016, συνήψε με εταιρεία εγκατεστημένη στη Βαρσοβία (Πολωνία) σύμβαση, βάσει της οποίας όφειλε να παράσχει ορισμένες υπηρεσίες στη Γαλλία, στο πλαίσιο συγκεκριμένου έργου, από τον Αύγουστο του 2016 και έως την περάτωση του έργου.

Επί τη βάση της σύμβασης αυτής, το ZUS εξέδωσε πιστοποιητικό A 1, δυνάμει του άρθρου 13 παρ. 2 του Κανονισμού 883/2004, το οποίο βεβαίωνε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 19 παρ. 2 του Κανονισμού 987/2009, ότι ο TE υπαγόταν στην πολωνική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφάλισης για την περίοδο από την ημέρα έναρξης της σύμβασής του έως την περάτωσή της (στο εξής: επίμαχη περίοδος).

Κατόπιν αυτεπάγγελτης επανεξέτασης, το ZUS διαπίστωσε ότι κατά τη διάρκεια της επίμαχης περιόδου ο TE ασκούσε τη δραστηριότητά του σε ένα μόνο κράτος μέλος, ήτοι στη Γαλλική Δημοκρατία. Επομένως, με απόφαση του Δεκεμβρίου 2017 (στο εξής: επίδικη απόφαση), το ZUS, αφενός, ανακάλεσε το πιστοποιητικό A 1 και, αφετέρου, διαπίστωσε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 3 στοιχείο α' του Κανονισμού 883/2004, ο TE δεν υπαγόταν στην πολωνική νομοθεσία κατά την εν λόγω περίοδο. Εκτιμώντας ότι η κρίσιμη διάταξη για τον καθορισμό της εφαρμοστέας στην περίπτωση του TE νομοθεσίας δεν ήταν το άρθρο 13 του Κανονισμού 883/2004, αλλά το άρθρο 11 του Κανονισμού αυτού, το ZUS εξέδωσε την ανωτέρω απόφαση χωρίς να έχει προηγουμένως ακολουθήσει τη διαδικασία του άρθρου 16 του Κανονισμού 987/2009 προκειμένου να υπάρξει συντονισμός με τον αρμόδιο γαλλικό φορέα όσον αφορά τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας στην περίπτωση του TE.

Ο TE άσκησε προσφυγή ενώπιον του Sąd Okręgowy w Toruniu (πρωτοδικείου του Τορνιού, Πολωνία) κατά της επίδικης απόφασης. Το δικαστήριο αυτό έκρινε, αφενός, ότι κατά τη διάρκεια της επίμαχης περιόδου ο TE δεν εργαζόταν σε ένα μόνο κράτος μέλος και, ως εκ τούτου, ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13 παρ. 2 του Κανονισμού 883/2004 και, αφετέρου, ότι το ZUS δεν είχε εξαντλήσει τη διαδικασία συντονισμού που προβλέπεται στα άρθρα 6, 15 και 16 του Κανονισμού 987/2009, μολονότι η διαδικασία αυτή ήταν υποχρεωτική για τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας, το εν λόγω δικαστήριο ζήτησε από το ZUS να κινήσει τη διαδικασία συντονισμού με τον αρμόδιο γαλλικό φορέα, πλην όμως το ZUS αρνήθηκε να το πράξει, θεωρώντας ότι δεν δικαιολογούνταν η κίνηση της διαδικασίας αυτής. Προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να περιέλθει ο TE σε μια κατάσταση όπου δεν θα καλυπτόταν από κανένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, το Sąd Okręgowy w Toruniu έκρινε ότι, κατά τη διάρκεια της επίμαχης περιόδου, ο TE υπαγόταν στην πολωνική νομοθεσία και ότι, ως εκ τούτου, το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης πιστοποιητικό A 1 εξακολουθούσε να ισχύει. Με απόφαση του Φεβρουαρίου 2020, το Sąd Apelacyjny w Gdańsku (εφετείο του Gdansk, Πολωνία) απέρριψε την έφεση που άσκησε το ZUS κατά της απόφασης του Sąd Okręgowy w Toruniu, επικυρώνοντας έτσι την πρωτόδικη απόφαση. Στη συνέχεια, το ZUS άσκησε αναίρεση κατά της εφετειακής απόφασης ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι, δεδομένου ότι η ανάκληση του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης πιστοποιητικού A 1 προϋπέθετε την προηγούμενη εξάντληση της διαδικασίας συντονισμού που προβλέπει ο Κανονισμός 987/2009, η επίδικη απόφαση ενείχε πλημμέλεια η οποία μπορούσε να θεραπευθεί μόνο στο πλαίσιο της κινηθείσας ενώπιον του ίδιου του ZUS διαδικασίας. Επομένως, κατά την άποψη του ZUS, οι δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν από το Sąd Okręgowy w Toruniu και το Sąd Apelacyjny w Gdańsku ενέχουν πλάνη για τον λόγο ότι τα δικαστήρια αυτά θα έπρεπε, αντί να αποφανθούν επί της εφαρμοστέας στην περίπτωση του TE νομοθεσίας, να έχουν αναπέμψει την υπόθεση στο ZUS ώστε το τελευταίο να επανεξετάσει το πιστοποιητικό A 1 σε συνεργασία με τον αρμόδιο γαλλικό φορέα.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Najwyższy αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα. Πρώτον, αν έχει ο φορέας κράτους μέλους ο οποίος εξέδωσε πιστοποιητικό A 1 και προτίθεται να ακυρώσει, να ανακαλέσει ή να κηρύξει ανίσχυρο το εκδοθέν πιστοποιητικό, αυτεπάγγελα, ήτοι χωρίς αίτηση

του αρμοδίου φορέα του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, την υποχρέωση διεξαγωγής διαδικασίας συνδιαλλαγής με τον αρμόδιο φορέα του άλλου κράτους μέλους κατ' αναλογία προς τους κανόνες που ισχύουν βάσει των άρθρων 6 και 16 του Κανονισμού 987/2009. Δεύτερον, αν πρέπει η διαδικασία συνδιαλλαγής να διεξάγεται πριν το εκδοθέν πιστοποιητικό ακυρωθεί, ανακληθεί ή κηρυχθεί ανίσχυρο, ή μήπως η ακύρωση, ανάκληση ή κήρυξη του πιστοποιητικού ως ανίσχυρου έχει, δυνάμει του άρθρου 16 παρ. 2 του Κανονισμού 987/2009, προκαταρκτικό και προσωρινό χαρακτήρα και καθίσταται οριστική σε περίπτωση που ο οικείος φορέας κάποιου άλλου κράτους μέλους δεν εκφράσει επιφυλάξεις ή διαφορετική γνώμη συναφώς.

Πρώτον, διευκρινίζεται ότι το πιστοποιητικό A 1 μπορεί να ανακληθεί αυτεπαγγέλτως από τον φορέα έκδοσης, δηλαδή χωρίς να έχει υποβληθεί σε αυτόν αίτημα επανεξέτασης και ανάκλησης από τον αρμόδιο φορέα άλλου κράτους μέλους. Πράγματι, αφενός, δεδομένου ότι το άρθρο 5 παρ. 1 του Κανονισμού 987/2009 αναφέρεται στα πιστοποιητικά A 1 που «ανακαλούνται», χωρίς να διευκρινίζει ή να περιορίζει τις περιπτώσεις μιας τέτοιας ανάκλησης, πρέπει να θεωρηθεί ότι η διάταξη αυτή αφορά κάθε περίπτωση ανάκλησης των εν λόγω πιστοποιητικών. Αφετέρου, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο δεσμευτικός χαρακτήρας των πιστοποιητικών A 1 έναντι των φορέων των άλλων κρατών μελών πέραν του κράτους μέλους έκδοσης στηρίζεται στην αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ και η οποία συνδέεται επίσης με την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Βάσει των αρχών αυτών, ο φορέας έκδοσης οφείλει να προβαίνει σε ορθή εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίζεται η χορήγηση των πιστοποιητικών και σε επιμελή εξέταση της εφαρμογής του δικού του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης προκειμένου να εξασφαλίσει την ακρίβεια των στοιχείων που διαλαμβάνονται στα εν λόγω πιστοποιητικά και, επομένως, την ορθή εφαρμογή του Κανονισμού 883/2004, οι δε φορείς των άλλων κρατών μελών έχουν νόμιμη προσδοκία ότι ο φορέας έκδοσης θα συμμορφωθεί με την υποχρέωση αυτή.

Άρα, καθόσον οι λεπτομέρειες που αφορούν τις δραστηριότητες του οικείου εργαζομένου ενδέχεται να μεταβληθούν σε σχέση με την κατάσταση που ελήφθη υπόψη κατά την έκδοση του πιστοποιητικού A 1 και τα στοιχεία που αποτέλεσαν τη βάση για την αρχική διαπίστωση της κατάστασης αυτής ενδέχεται εκ των υστέρων να αποδειχθούν ανακριβή, οι αρχές της καλόπιστης συνεργασίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης συνεπάγονται την υποχρέωση του φορέα έκδοσης να ελέγχει καθ' όλη τη διάρκεια της άσκησης της δραστηριότητας βάσει της οποίας εκδόθηκε το πιστοποιητικό την ακρίβεια των διαλαμβανόμενων σε αυτό στοιχείων και να το ανακαλεί εάν, λαμβάνοντας υπόψη την πραγματική κατάσταση του οικείου εργαζομένου, διαπιστώσει ότι το πιστοποιητικό δεν είναι σύμφωνο με τις διατάξεις του τίτλου II του Κανονισμού 883/2004.

Δεύτερον, μολοντί, βάσει του άρθρου 5 του Κανονισμού 987/2009, η απόφαση του φορέα έκδοσης να ανακαλέσει ένα πιστοποιητικό A 1, κατόπιν αιτήματος επανεξέτασης και ανάκλησης υποβληθέντος από τον αρμόδιο φορέα άλλου κράτους μέλους, πρέπει να λαμβάνεται στο πλαίσιο της διαδικασίας διαλόγου και συνδιαλλαγής μεταξύ των οικείων φορέων, σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής που καθορίζονται στις παρ. 2 έως 4 του άρθρου 5, το άρθρο αυτό δεν περιέχει, εντούτοις, καμία διάταξη σχετικά με τους διαδικαστικούς κανόνες που πρέπει να τηρεί φορέας έκδοσης ο οποίος επιθυμεί να ανακαλέσει αυτεπαγγέλτως ένα πιστοποιητικό A 1. Συνεπώς, η προσφυγή στη διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής απορρέει από την ύπαρξη διάστασης απόψεων μεταξύ των αρμόδιων φορέων δύο ή περισσότερων κρατών μελών, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται από τις διατάξεις του Κανονισμού 987/2009 που προβλέπουν την προσφυγή στη διαδικασία αυτή.

Πιο συγκεκριμένα, τα άρθρα 16 και 60 του Κανονισμού 987/2009, τα οποία καθορίζουν τις διαδικασίες για την εφαρμογή των άρθρων 13 και 68 του Κανονισμού 883/2004, προβλέπουν την προσφυγή στην ίδια διαδικασία, σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής που καθορίζονται στο άρθρο 6 του Κανονισμού 987/2009, σε περίπτωση διάστασης απόψεων μεταξύ των οικείων φορέων ως προς την εφαρμοστέα νομοθεσία. Ωστόσο, η αυτεπάγγελτη ανάκληση πιστοποιητικού A 1 από τον φορέα έκδοσης δεν απορρέει από την ύπαρξη διαφοράς μεταξύ του φορέα έκδοσης και του φορέα άλλου κράτους μέλους ο οποίος αμφισβητεί την

ακρίβεια του πιστοποιητικού, αλλά από το γεγονός ότι ο φορέας έκδοσης διαπιστώνει, μετά τους ελέγχους στους οποίους οφείλει να προβεί προκειμένου να τηρήσει τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις αρχές της καλόπιστης συνεργασίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ότι τα στοιχεία που διαλαμβάνονται στο πιστοποιητικό δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Μετά την ανάκληση του πιστοποιητικού A 1, η εφαρμοστέα στην περίπτωση του εργαζομένου νομοθεσία θα καθοριστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του τίτλου II του Κανονισμού 883/2004, με προσφυγή ενδεχομένως στη διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής εφόσον έχει εφαρμογή το άρθρο 6 του Κανονισμού 987/2009. Κατά αυτόν τον τρόπο προκύπτει ότι η εφαρμογή του συστήματος που θεσπίζει ο Κανονισμός 883/2004 με σκοπό τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας, κατόπιν της αυτεπάγγελτης ανάκλησης πιστοποιητικού A 1 από τον φορέα έκδοσης, διασφαλίζει όχι μόνον ότι ο εργαζόμενος προστατεύεται ανά πάσα στιγμή, ακόμη και σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ των οικείων φορέων ως προς την εφαρμοστέα νομοθεσία, αλλά και ότι ο εργαζόμενος υπάγεται ανά πάσα στιγμή, ακόμη και σε περίπτωση τέτοιας διαφοράς, σε μία μόνον εθνική νομοθεσία.

Τέλος, όπως προκύπτει από το άρθρο 76 παρ. 4 του Κανονισμού 883/2004 και από τις αιτιολογικές σκ. 2 και 22 του Κανονισμού 987/2009, για την ομαλή λειτουργία του συστήματος που καθιερώνει ο Κανονισμός 883/2004 απαιτείται αποτελεσματική και στενή συνεργασία τόσο μεταξύ των αρμόδιων φορέων των διαφόρων κρατών μελών όσο και μεταξύ των φορέων αυτών και των προσώπων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω Κανονισμού. Η συνεργασία αυτή είναι αναγκαία προκειμένου να προσδιοριστούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων και να μπορέσουν οι τελευταίοι να ασκήσουν τα δικαιώματά τους το συντομότερο δυνατόν και με τους καλύτερους δυνατούς όρους. Η προαναφερθείσα συνεργασία επιβάλλει στο σύνολο των ως άνω φορέων και προσώπων να ανταλλάσσουν τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για τη θεμελίωση και τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των προσώπων αυτών, πράγμα που προκύπτει από τα άρθρα 2 και 3 του Κανονισμού 987/2009, τα οποία οριοθετούν το πεδίο εφαρμογής και τη διαδικασία των ανταλλαγών μεταξύ φορέων καθώς και μεταξύ φορέων και ενδιαφερομένων, και από το άρθρο 20 του Κανονισμού, το οποίο αναφέρεται ειδικότερα στο καθήκον συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων φορέων των διαφόρων κρατών μελών.

Σύμφωνα με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 5, 6 και 16 του Κανονισμού 987/2009 έχουν την έννοια ότι, εάν φορέας έκδοσης πιστοποιητικού A 1 ο οποίος, κατόπιν αυτεπάγγελτης επανεξέτασης των στοιχείων βάσει των οποίων εκδόθηκε το πιστοποιητικό, διαπιστώνει ότι τα στοιχεία αυτά είναι ανακριβή, μπορεί να ανακαλέσει το πιστοποιητικό χωρίς να κινήσει προηγουμένως τη διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής με τους αρμόδιους φορείς των οικείων κρατών μελών προκειμένου να προσδιοριστεί η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Επιμ.: Αντιγόνη Πίκουλη

Οδικές μεταφορές

Απαλλαγή από τον ΦΠΑ για υπηρεσίες μεταφοράς σχετικά με την εισαγωγή αγαθών και τη φορολογία αλλοδαπών παρόχων υπηρεσιών

προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2006/112/EK – κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) – απαλλαγές – οδικές μεταφορές που συνδέονται άμεσα με την εισαγωγή εμπορευμάτων – σύστημα απόδειξης – άρθρα 56 και 57 ΣΛΕΕ – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – ανάκτηση του ΦΠΑ από κάτοικο αλλοδαπής – φορολόγηση της αντιπαροχής που καταβάλλεται ως φόρος εισοδήματος κατοίκων αλλοδαπής – παρακράτηση στην πηγή από τον κάτοικο ημεδαπής

ΔΕΕ C-461/21, Cartrans Preda, 07.09.2023, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: K. Jürimäe, Εισηγητής: N. Jääskinen, Γεν. Εισαγγελέας: G. Pitruzzella, ECLI:EU:C:2023:632 – Προδικαστική παραπομπή

Μετά από έλεγχο που διενεργήθηκε από τις ρουμανικές φορολογικές αρχές από τις 18 Νοεμβρίου 2019 έως τις 7 Φεβρουαρίου 2020 στην SC Cartrans Preda SRL (στο εξής: Cartrans), εταιρεία οδικών μεταφορικών υπηρεσιών με έδρα στη Ρουμανία, εκδόθηκε πράξη επιβολής φόρου που απαιτούσε από την Cartrans να καταβάλει πρόσθετο ΦΠΑ για υπηρεσίες οδικών μεταφορών, τις οποίες παρέσχε σε άλλη εταιρεία, καθώς και φόρο εισοδήματος κτηθέντος από κατοίκους αλλοδαπής για ποσά τα οποία είχε καταβάλει ως αντιπαροχή για υπηρεσίες στην FDE Holding A/S, εταιρεία με έδρα στη Δανία.

Η φορολογική αρχή διαπίστωσε ότι, όσον αφορά τις εν λόγω οδικές εμπορευματικές υπηρεσίες που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του λιμένος του Ρότερνταμ (Κάτω Χώρες) και του λιμένος της Cluj-Napoca (Ρουμανία), τόπου εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τόπου προορισμού των εμπορευμάτων αντιστοίχως, η Cartrans δεν είχε προσκομίσει τα έγγραφα που πιστοποιούσαν ότι οι μεταφορικές υπηρεσίες είχαν άμεση σχέση με την εισαγωγή των εν λόγω αγαθών και ότι η αξία των υπηρεσιών περιλαμβανόταν στη βάση επιβολής του φόρου για τα εισαγόμενα αγαθά, όπως απαιτείται από την εθνική φορολογική νομοθεσία. Συνεπώς, έκρινε ότι δεν δικαιολογούνταν απαλλαγή αυτών των υπηρεσιών από τον ΦΠΑ.

Η Cartrans είχε επιπλέον συνάψει σύμβαση με την εταιρεία FDE Holding A/S ώστε η τελευταία να ανακτήσει για λογαριασμό της πρώτης τον ΦΠΑ για καύσιμα αγορασθέντα από την Cartrans εντός της ΕΕ. Σύμφωνα με τις φορολογικές αρχές της Ρουμανίας, τα ποσά που κατέβαλε η Cartrans στην FDE Holding σε εκτέλεση της σύμβασης αυτής αποτελούσαν «προμήθειες», κατά την έννοια της ρουμανικής νομοθεσίας. Έτσι, κρίθηκε ότι, λόγω των ποσών αυτών που καταβλήθηκαν σε αλλοδαπό, οφειλόταν φόρος εισοδήματος παρακρατούμενος στην πηγή, με συντελεστή 4% επί των καταβληθεισών προμηθειών, όπως ορίζεται στη σύμβαση περί αποφυγής της διπλής φορολογίας μεταξύ της Ρουμανίας και της Δανίας.

Η Cartrans αμφισβήτησε την εκτίμηση αυτή ασκώντας προσφυγή ενώπιον του Tribunalul Prahova (πρωτοδικείου Prahova, Ρουμανία), με αίτημα την ακύρωση της πράξης καταλογισμού φόρου. Αφενός, όσον αφορά τον πρόσθετο ΦΠΑ, η Cartrans υποστήριξε ότι οι επίμαχες υπηρεσίες μεταφοράς τις οποίες παρέσχε πρέπει να απαλλάσσονται από την καταβολή του ΦΠΑ, αφού τα έξοδα μεταφοράς συμπεριλαμβάνονται υποχρεωτικώς στη δασμολογητέα αξία των εμπορευμάτων κατά την είσοδο στη χώρα προορισμού, σύμφωνα με το άρθρο 144 σε συνδυασμό με το άρθρο 86 παρ. 1 στοιχείο β' της Οδηγίας 2006/112/EK (Οδηγία ΦΠΑ). Το κόστος, δηλαδή, μεταφοράς στον πρώτο τόπο προορισμού συνυπολογίζεται απαραίτητα στη βάση επιβολής του ΦΠΑ. Στην προκειμένη περίπτωση, ο πρώτος τόπος προορισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ήτοι η Cluj-Napoca, αναφερόταν στη φορτωτική «Cargo Movement Requirement» και στη δήλωση διαμετακόμισης που προσκόμισε η Cartrans κατά τον φορολογικό έλεγχο. Αφετέρου, όσον αφορά τον φόρο που παρακρατείται στην πηγή επί των εισοδημάτων αλλοδαπών προσώπων, η Cartrans υποστήριξε ότι το εισόδημα που αποκτήθηκε στη Ρουμανία από την FDE Holding δεν συνιστά προμήθεια, αλλά αντιπαροχή για την παροχή υπηρεσιών που, σύμφωνα με τη σύμβαση για την αποφυγή της διπλής φορολογίας μεταξύ της Ρουμανίας και της Δανίας, φορολογείται μόνο στη Δανία. Τέλος, ισχυρίστηκε ότι από τη ρουμανική νομοθεσία προκύπτει λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση των διασυνοριακών πράξεων σε σχέση με ίδιου αντικειμένου πράξεις με ημεδαπούς συμβαλλομένους, κατά παράβαση του άρθρου 56 ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο, απαντώντας στο πρώτο ερώτημα του παραπέμποντος δικαστηρίου, τόνισε ότι τα εν λόγω μεταφορικά έξοδα δεν περιλαμβάνονται κατ' ανάγκην στη δασμολογητέα αξία των εισαγόμενων αγαθών, όπως προκύπτει από τη συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 85 και 86 της Οδηγίας ΦΠΑ. Το άρθρο 86 παρ. 1 στοιχείο β' και παρ. 2, καθώς και το άρθρο 144 της Οδηγίας ΦΠΑ, έχουν την έννοια ότι η καταχώριση της πράξης εισαγωγής δεν συνεπάγεται αφ' εαυτής και κατά σύστημα τη συμπερίληψη των εξόδων μεταφοράς στη βάση επιβολής του ΦΠΑ των εισαγόμενων στην ΕΕ αγαθών.

Σύμφωνα με τη νομολογία, το Δικαστήριο τόνισε ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν, σύμφωνα με το άρθρο 131 της Οδηγίας αυτής, το οποίο έχει εφαρμογή στο άρθρο 144 της ίδιας Οδηγίας, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ τις πράξεις

κατά την εισαγωγή, προκειμένου να διασφαλίσουν την ορθή και απλή εφαρμογή των εν λόγω απαλλαγών και να αποτρέψουν κάθε ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και κατάχρηση.

Εν συνεχεία, κρίθηκε ότι η επιβολή μιας τέτοιας αποκλειστικής μεθόδου απόδειξης, όπως συνέβη στην προκειμένη περίπτωση, θα ισοδυναμούσε με εξάρτηση του δικαιώματος απαλλαγής από την τήρηση τυπικών προϋποθέσεων χωρίς να εξετάζεται αν πράγματι έχουν τηρηθεί οι ουσιαστικές απαιτήσεις που θέτει το δίκαιο της Ένωσης. Δεν υπήρξε στη δικογραφία καμία ένδειξη ως προς το ότι η Cartrans μετέσχε εκ προθέσεως σε φοροδιαφυγή ή ως προς το ότι οι αρμόδιες αρχές αδυνατούν να διαπιστώσουν αν πληρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση της απαλλαγής, ελλείψει συμμόρφωσης του υποκειμένου στον φόρο προς την τυπική προϋπόθεση που συνιστά η προσκόμιση ορισμένων ειδικών εγγράφων προβλεπόμενων από την εθνική νομοθεσία, μολονότι προσκομίζονται άλλα έγγραφα, ως προς τη γνησιότητα και την αξιοπιστία των οποίων δεν εγείρεται αμφιβολία. Συνεπώς, το άρθρο 86 παρ. 1 στοιχείο β' και παρ. 2, καθώς και το άρθρο 144 της Οδηγίας ΦΠΑ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε τέτοια φορολογική πρακτική κράτους μέλους η οποία συνίσταται στην αυτόματη άρνηση χορήγησης της απαλλαγής από τον ΦΠΑ.

Βασιζόμενο σε προηγούμενη νομολογία του, το Δικαστήριο επιπλέον συμφώνησε με την Cartrans ως προς το ότι, κατά τα άρθρα 56 και 57 ΣΛΕΕ, η ανάκτηση του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης από τις φορολογικές αρχές πλειόνων κρατών μελών συνιστά παροχή υπηρεσιών. Ακόμη, στο ότι η παρακράτηση στην πηγή φόρου επί των εισοδημάτων που εισπράχθηκαν για παροχή υπηρεσιών πραγματοποιούμενη από πάροχο υπηρεσιών κάτοικο αλλοδαπής, ενώ ισοδύναμη παροχή παρασχεθείσα από πάροχο υπηρεσιών κάτοικο ημεδαπής δεν αποτελεί αντικείμενο τέτοιας παρακράτησης, συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Η δικαιολόγησή του υπό το πρίσμα της ανάγκης διασφάλισης της αποτελεσματικής είσπραξης του φόρου είναι δυνατή στο μέτρο που ο περιορισμός είναι πρόσφορος για την επίτευξη αυτού του σκοπού, χωρίς να υπερβαίνει το αναγκαίο προς τούτο μέτρο. Η σχετική κρίση εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια.

Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 56 της ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί ως αντίθετο προς εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία, κατά γενικό κανόνα, οι αλλοδαποί πάροχοι υπηρεσιών υπόκεινται σε παρακράτηση φόρου στην πηγή επί του εισοδήματος που αποκτάται από τις υπηρεσίες που παρέχουν, χωρίς να τους χορηγείται η δυνατότητα έκπτωσης των επαγγελματικών δαπανών που σχετίζονται άμεσα με αυτές τις δραστηριότητες, ενώ η δυνατότητα αυτή παρέχεται σε ημεδαπούς παρόχους υπηρεσιών. Εξαιρέση υπάρχει στην περίπτωση που ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών εξυπηρετεί θεμιτό σκοπό συμβατό με τη ΣΛΕΕ και δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Αντιγόνη Πίκουλη

Ταχυδρομικές υπηρεσίες

Δυνατότητα επιβολής υποχρέωσης συνεισφοράς στο λειτουργικό κόστος της ρυθμιστικής αρχής του ταχυδρομικού τομέα σε συμμετέχοντες στην αγορά, εξαιρουμένης οποιασδήποτε κρατικής χρηματοδότησης

προδικαστική παραπομπή – ταχυδρομικές υπηρεσίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Οδηγία 97/67/ΕΚ – άρθρο 9 παρ. 2 εδάφιο β', τέταρτη περίπτωση και παρ. 3 – άρθρο 22 – επιχειρήσεις του τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών – συνεισφορά στις λειτουργικές δαπάνες της ρυθμιστικής αρχής του τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών – υποχρέωση – χρηματοοικονομικό κόστος που βαρύνει αποκλειστικά τους φορείς της αγοράς, ανεξαρτήτως είδους παρεχόμενων υπηρεσιών – αρχές της αναλογικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων

ΔΕΕ C-226/22, Nexive Commerce κ.λπ., 07.09.2023, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: E. Regan, Εισηγητής: Δ. Γρατσιάς, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2023:637 – Προδικαστική παραπομπή

Οι Nexive Commerce Srl κ.λπ., εταιρείες οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες ταχυμεταφορών εντός της ιταλικής αγοράς, άσκησαν προσφυγές ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικού πρωτοδικείου περιφέρειας Λατίου, Ιταλία). Το αίτημα αυτών ήταν η ακύρωση αποφάσεων της ιταλικής ρυθμιστικής αρχής επικοινωνιών («AGCOM»), οι οποίες είχαν χαρακτηρίσει τις προσφεύγουσες υπόχρεες σε εισφορά για τις δαπάνες που σχετίζονται με τη λειτουργία της AGCOM ως εθνικής ρυθμιστικής αρχής («EPA»), η οποία είναι υπεύθυνη για τον ταχυδρομικό τομέα. Στις αποφάσεις αυτές προσδιοριζόταν επίσης η μέθοδος υπολογισμού της συνεισφοράς και το ποσό για τα έτη 2017 έως 2019. Σύμφωνα με την ισχύουσα ιταλική νομοθεσία, οι πάροχοι καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας και τα πρόσωπα που είναι δικαιούχοι γενικής ή ειδικής άδειας υποχρεούνται να καταβάλουν αυτήν την εισφορά.

Αφού οι προσφυγές αυτές απορρίφθηκαν πρωτοδικώς, οι Nexive Commerce κ.λπ. άσκησαν έφεση ενώπιον του Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία). Ενόψει των αμφιβολιών του περί του εύρους της συνεισφοράς στη χρηματοδότηση των «λειτουργικών δαπανών» των EPA στον ταχυδρομικό τομέα, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η Οδηγία 97/67/EK επιτρέπει στα κράτη μέλη να εξαρτούν τη χορήγηση αδειών σε φορείς εκμετάλλευσης στον ταχυδρομικό τομέα από την υποχρέωση να συνεισφέρουν οικονομικά στο λειτουργικό κόστος των εθνικών ρυθμιστικών αρχών του τομέα. Ένα κράτος μέλος μπορεί να επιλέξει ως μηχανισμό χρηματοδότησης της EPA, η οποία είναι υπεύθυνη για τον ταχυδρομικό τομέα, την αποκλειστική χρηματοδότηση μέσω εισφορών που επιβάλλονται στους φορείς εκμετάλλευσης του τομέα αυτού, δυνάμει του άρθρου 9 παρ. 2 εδάφιο β', τέταρτη περίπτωση της Οδηγίας. Η Οδηγία επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιλέξουν μεταξύ ενός συστήματος χρηματοδότησης που βασίζεται αποκλειστικά στις επιβαρύνσεις που επιβάλλονται στους ταχυδρομικούς φορείς, ενός συστήματος χρηματοδότησης από τους εθνικούς προϋπολογισμούς ή, τέλος, ενός μικτού συστήματος συγχρηματοδότησης, εφόσον διασφαλίζεται ότι αυτές οι EPA διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για την εύρυθμη λειτουργία τους. Δεν αντιτίθεται, συνεπώς, σε αυτές τις διατάξεις η αποκλειστική χρηματοδότηση από αυτές τις εισφορές και ο αποκλεισμός οποιασδήποτε χρηματοδότησης από τον κρατικό προϋπολογισμό, εφόσον το σύστημα αυτό εγγυάται στην οικεία εθνική ρυθμιστική αρχή ότι θα διαθέτει πράγματι τους αναγκαίους πόρους για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της και της εκτέλεσης, με πλήρη ανεξαρτησία, της ρυθμιστικής αποστολής της στον τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών, καθώς και τα νόμιμα μέσα που θα της επιτρέπουν να αποκτήσει τους πόρους αυτούς.

Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 9 παρ. 2 εδάφιο β', τέταρτη περίπτωση, σε συνδυασμό με το άρθρο 22 της Οδηγίας 97/67/EK, έχει την έννοια ότι οι «λειτουργικές δαπάνες» των EPA στον ταχυδρομικό τομέα, οι οποίες μπορούν να χρηματοδοτηθούν από έναν τέτοιο μηχανισμό, περιλαμβάνουν το κόστος των κανονιστικών τους δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με ταχυδρομικές υπηρεσίες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της καθολικής υπηρεσίας, καθώς και το κόστος που δημιουργείται από τις δραστηριότητες οι οποίες, αν και δεν συνδέονται άμεσα με το ρυθμιστικό καθήκον των εν λόγω αρχών, συμβάλλουν στην εκτέλεση της λειτουργίας τους σχετικά με τη ρύθμιση του ταχυδρομικού τομέα.

Το Δικαστήριο θεώρησε επιπλέον ότι, λαμβανομένων υπόψη των αρχών της αναλογικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων, καθώς και του άρθρου 9 παρ. 2 εδάφιο β', τέταρτη περίπτωση της Οδηγίας 97/67/EK, η εθνική νομοθεσία μπορεί, προκειμένου να διασφαλίσει ότι η EPA η οποία είναι υπεύθυνη για τον ταχυδρομικό τομέα διαθέτει χρηματοδότηση που να της επιτρέπει να εκτελεί τα καθήκοντά της σχετικά με τη ρύθμιση του ταχυδρομικού τομέα με πλήρη ανεξαρτησία, να επιβάλει με ομοίμορφο τρόπο σε όλους τους φορείς εκμετάλλευσης του τομέα αυτού την υποχρέωση να συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση των λειτουργικών δαπανών της EPA, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ένταση των ρυθμιστικών καθηκόντων και καθηκόντων παρακολούθησης που εκτελούνται σε συνάρτηση με τα διάφορα είδη ταχυδρομικών υπηρεσιών και χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ των φορέων παροχής καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας και των φορέων παροχής υπηρεσιών ταχυμεταφορών. Η επιβληθείσα υποχρέωση σε αυτή την περίπτωση πρέπει να διέπεται από διαφάνεια,

προσβασιμότητα, ακρίβεια και σαφήνεια, να υποβάλλεται σε εκ των προτέρων δημοσίευση και να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια.

VI. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Αντιγόνη Πίκουλη

Ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση

Η ανάγκη διασφάλισης της αποτελεσματικότητας της φορολογικής εποπτείας ενδέχεται να μην δικαιολογεί περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων

προδικαστική παραπομπή – φορολογία – ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων – άρθρα 63 έως 65 ΣΛΕΕ – φόρος κληρονομίας – κινήσεις κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών – ακίνητα που βρίσκονται σε τρίτη χώρα – ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση των ακινήτων που βρίσκονται σε κράτος μέλος ή σε κράτος συμβαλλόμενο στη Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) – περιορισμός – δικαιολόγηση – πολιτική στέγασης – αποτελεσματικότητα των φορολογικών ελέγχων

ΔΕΕ C-670/21, BA (Successions - Politique sociale de logement dans l' Union), 12.10.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγητής: P.G. Xuereb, Γεν. Εισαγγελέας: A.M. Collins, ECLI:EU:C:2023:763 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 63 έως 65 ΣΛΕΕ και υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του BA, κληρονόμου του πατέρα του, A, και της Finanzamt X (φορολογική αρχή X, Γερμανία), με αντικείμενο τον υπολογισμό του φόρου κληρονομίας για έγγαιο ιδιοκτησία στη Γερμανία.

Πιο συγκεκριμένα, η φορολογική αρχή X καθόρισε το ύψος του φόρου κληρονομίας για τα ακίνητα που βρίσκονταν στον Καναδά με βάση την πλήρη εμπορική τους αξία. Αντίθετα, ο BA ζήτησε τα σχετικά περιουσιακά στοιχεία να αποτιμηθούν στο 90% της εμπορικής τους αξίας καθώς ισχυρίστηκε ότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις ώστε να υπαχθούν στο φορολογικό πλεονέκτημα του άρθρου 13c παρ. 1 του Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz (νόμου περί φορολογίας κληρονομιών και δωρεών) με μόνη εξαίρεση την προϋπόθεση της παρ. 3, σημείο 2 αυτού του άρθρου. Σύμφωνα με την τελευταία, για να υπάγεται ένα ακίνητο στο εν λόγω φορολογικό πλεονέκτημα, απαιτείται να βρίσκεται στη Γερμανία, σε άλλο κράτος μέλος ή σε συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ κράτος. Στο πλαίσιο αυτό, ο BA υποστήριξε ότι η εν λόγω διάταξη θίγει την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ. Η φορολογική αρχή X απέρριψε το αίτημά του, κρίνοντας ότι η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των ακινήτων που εκμισθώνονται για οικιστική χρήση και βρίσκονται σε τρίτο κράτος που δεν είναι συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ και των ακινήτων της ίδιας φύσεως τα οποία βρίσκονται στη Γερμανία, σε άλλο κράτος μέλος ή σε συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ κράτος δεν αντιβαίνει στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ. Ακολούθως, ο BA άσκησε προσφυγή ενώπιον του Finanzgericht Köln (φορολογικό δικαστήριο Κολωνίας, Γερμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, ζητώντας την ακύρωση της απόφασης της φορολογικής αρχής X.

Με την αίτηση προδικαστικής απόφασης, το παραπέμπον δικαστήριο διερωτάται αν τα άρθρα 63 έως 65 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν νομοθεσία κράτους μέλους με την οποία προβλέπεται ότι, για τον υπολογισμό του φόρου κληρονομίας, ένα οικοδομηθέν ακίνητο που αποτελεί μέρος ιδιωτικής περιουσίας και εκμισθώνεται για οικιστική χρήση πρέπει να αποτιμάται με βάση την πλήρη εμπορική αξία του εάν βρίσκεται σε τρίτο κράτος που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Συμφωνία ΕΟΧ, ενώ αποτιμάται μόνο στο 90% της εμπορικής του αξίας εάν βρίσκεται σε εθνικό έδαφος, σε άλλο κράτος μέλος ή σε κράτος που είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Συμφωνία ΕΟΧ.

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίδικη περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο των κινήσεων κεφαλαίων, κατά την έννοια του άρθρου 63 παρ. 1 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί αμιγώς εσωτερική η κατάσταση κατά την οποία ένα κράτος μέλος επιβάλλει φόρο

κληρονομίας επί κληρονομαίων περιουσιακών στοιχείων που δεν βρίσκονται στο έδαφός του, ανήκαν σε πρόσωπο που κατοικούσε στο οικείο κράτος μέλος κατά τον χρόνο του θανάτου του και περιέρχονται σε κληρονόμο ο οποίος επίσης είναι κάτοικος του ίδιου κράτους μέλους.

Ως προς το άρθρο 63 παρ. 1 ΣΛΕΕ, κρίθηκε από το Δικαστήριο ότι η εθνική νομοθεσία, αποκλείοντας από το φορολογικό πλεονέκτημα που προβλέπει τα ακίνητα που βρίσκονται σε τρίτο κράτος το οποίο δεν είναι συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ, εισάγει περιορισμό στην κίνηση κεφαλαίων, εφόσον ένα φορολογικό μειονέκτημα, όπως αυτό στην παρούσα υπόθεση, μπορεί να αποθαρρύνει ένα πρόσωπο που κατοικεί στη Γερμανία τόσο από το να επενδύσει σε ακίνητο που εκμισθώνεται για οικιστική χρήση σε τρίτο κράτος που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Συμφωνίας ΕΟΧ όσο και από το να διατηρήσει την κυριότητα τέτοιου ακινήτου.

Όσον αφορά το κατά πόσον ένας τέτοιος περιορισμός μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 64 παρ. 1 ΣΛΕΕ, η ρήτρα standstill η οποία περιέχεται στο τελευταίο δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην εν λόγω εθνική ρύθμιση, καθώς αυτή θεσπίστηκε μετά τις 31 Δεκεμβρίου 1993. Κατά συνέπεια, αυτός ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων προς τρίτη χώρα δεν μπορεί να εξαιρεθεί από την εφαρμογή του άρθρου 63 παρ. 1 ΣΛΕΕ βάσει του άρθρου 64 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

Δεδομένου αυτού, εξετάστηκε έπειτα το ενδεχόμενο ύπαρξης δικαιολογητικού λόγου για τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων δυνάμει του άρθρου 65 ΣΛΕΕ. Στο πλαίσιο της εξέτασης της συγκρισιμότητας των καταστάσεων των ακινήτων στην κύρια δίκη, το Δικαστήριο κατέληξε πως η διαφορετική μεταχείριση των ακινήτων που εκμισθώνονται για οικιστική χρήση στη Γερμανία, αφενός, και στον Καναδά, αφετέρου, αφορά αντικειμενικώς συγκρίσιμες καταστάσεις.

Διερευνήθηκε, ακολούθως, η δυνατότητα δικαιολόγησης της διαφορετικής μεταχείρισης των καταστάσεων αυτών από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο, πρώτον, επιβεβαίωσε ότι σκοπός συνδεόμενος με την κοινωνική πολιτική, όπως η προώθηση και η παροχή οικονομικώς προσιτών κατοικιών στα κράτη μέλη και στα συμβαλλόμενα κράτη στη Συμφωνία ΕΟΧ, μπορεί, κατ' αρχήν, να αποτελέσει τέτοιον επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Εντούτοις, δεν προκύπτει ότι το εθνικό μέτρο στην επίδικη περίπτωση ήταν κατάλληλο να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Εν συνεχεία, υπενθύμισε ότι, κατά πάγια νομολογία του, η ανάγκη διασφάλισης της αποτελεσματικότητας της φορολογικής εποπτείας αποτελεί επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Ωστόσο, ειδικότερα, όταν ρύθμιση κράτους μέλους εξαρτά τη χορήγηση φορολογικού πλεονεκτήματος από προϋποθέσεις των οποίων η συνδρομή μπορεί να διαπιστωθεί μόνο διά της λήψεως πληροφοριών από τις αρμόδιες αρχές τρίτου κράτους που δεν είναι μέλος του ΕΟΧ, το οικείο κράτος μέλος μπορεί, κατ' αρχήν, θεμιτώς να μην χορηγήσει το πλεονέκτημα σε περίπτωση που αποδειχθεί αδύνατη η λήψη πληροφοριών από το εν λόγω τρίτο κράτος, ιδίως καθόσον αυτό δεν έχει αναλάβει συμβατική υποχρέωση παροχής τους. Στην περίπτωση ακινήτων ευρισκόμενων στον Καναδά, και ενόψει της φορολογικής σύμβασης μεταξύ Γερμανίας και Καναδά, οι γερμανικές αρχές μπορούν να λάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες από τις καναδικές αρχές για να μπορέσουν να εξετάσουν εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις που επιβάλλει η γερμανική νομοθεσία για τη χορήγηση του εν λόγω φορολογικού πλεονεκτήματος. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε, στη συγκεκριμένη υπόθεση, ότι η ανάγκη διασφάλισης της αποτελεσματικότητας της φορολογικής εποπτείας δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων που επιβάλλει η εν λόγω γερμανική νομοθεσία με το άρθρο 13c παρ. 1 του νόμου περί φορολογίας κληρονομιών και δωρεών.

Συνοψίζοντας, το Δικαστήριο κατέληξε ότι υπάρχει αντίθεση προς τα άρθρα 63 έως 65 ΣΛΕΕ μιας ρύθμισης κράτους μέλους η οποία προβλέπει ότι, για τον υπολογισμό του φόρου κληρονομίας, ένα οικοδομηθέν ακίνητο το οποίο αποτελεί ατομική περιουσία, βρίσκεται σε τρίτο κράτος που δεν είναι συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ και εκμισθώνεται για οικιστική χρήση, αποτιμάται με βάση την πλήρη εμπορική αξία του, ενώ ένα ακίνητο της ίδιας φύσεως

το οποίο βρίσκεται στην ημεδαπή, σε άλλο κράτος μέλος ή σε συμβαλλόμενο στη Συμφωνία ΕΟΧ κράτος, αποτιμάται, για τις ανάγκες του υπολογισμού αυτού, στο 90% της εμπορικής του αξίας.

VII. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Αικατερίνη-Μαρία Τριανταφυλλίδου

Ομαδικές απολύσεις

Εφαρμογή της Οδηγίας 98/59/ΕΚ σε εθνικές νομοθεσίες σχετικά με τις ομαδικές απολύσεις

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών οι οποίες αφορούν τις ομαδικές απολύσεις – Οδηγία 98/59/ΕΚ – άρθρο 1 παρ. 1 εδάφιο α', στοιχείο β', και άρθρο 6 – διαδικασία ενημέρωσης των εργαζομένων και διαβούλευσης με αυτούς σε περίπτωση σχεδίου ομαδικών απολύσεων – μη ανάδειξη εκπροσώπων των εργαζομένων – εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει στον εργοδότη να μην ενημερώνει ατομικώς τους εργαζομένους που θίγονται και να μην διαβουλεύεται με αυτούς

ΔΕΕ C-496/22, Brink's Cash Solutions, 05.10.2023, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος: M.L. Arastey Sahún, Εισηγητής: F. Biltgen, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2023:741 – Προδικαστική παραπομπή

Το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου, Ρουμανία) υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 98/59/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν τις ομαδικές απολύσεις, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2015/1794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2015. Το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του ΕΙ και της πρώην εργοδότης του, SC Brink's Cash Solutions SRL, σχετικά με την απόλυσή του.

Ο ΕΙ ήταν ένας εκ των 128 εργαζομένων που απολύθηκαν λόγω της μείωσης των κερδών που υπέστη η SC Brink's Cash Solutions SRL με το ξέσπασμα της πανδημίας του COVID-19. Η εν λόγω εταιρεία κοινοποίησε την πρόθεσή της να κινηθεί διαδικασία ομαδικών απολύσεων στις οικείες αρχές, όχι όμως ατομικώς και σε κάθε εργαζόμενο που θιγόταν από την εν λόγω διαδικασία απόλυσης ούτε σε εκπροσώπους των εργαζομένων καθόσον τέτοιοι δεν υφίσταντο κατά τον κρίσιμο χρόνο. Ο ΕΙ αμφισβήτησε τη νομιμότητα της διαδικασίας της ομαδικής απόλυσης, υποστηρίζοντας ότι η SC Brink's Cash Solutions SRL υποχρεούνταν άνευ ετέρου να ενημερώσει ατομικώς τους εργαζομένους και να διαβουλευτεί με αυτούς, ακόμη και εάν δεν υφίσταντο συνδικαλιστική οργάνωση ή εκπρόσωποι ορισθέντες για την προάσπιση των συμφερόντων τους. Η SC Brink's Cash Solutions SRL, από την άλλη, υποστήριξε ότι, όπως η οικεία εθνική νομοθεσία ορίζει, λόγω της μη ανανέωσης της θητείας των εκπροσώπων των εργαζομένων και της έλλειψης συντονισμού των εργαζομένων για την ανάδειξη δεόντως εντεταλμένων εκπροσώπων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ομαδικής απόλυσης, δεν υπήρχε υποχρέωση ατομικής ενημέρωσης των εργαζομένων και διαβούλευσης με αυτούς. Κατά το αιτούν δικαστήριο, από την ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 3 της Οδηγίας 98/59/ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 της ίδιας Οδηγίας, προκύπτει ότι το στάδιο της ενημέρωσης και διαβούλευσης με τους εργαζομένους, ακόμη και αν δεν υφίστανται εκπρόσωποι των εργαζομένων, είναι υποχρεωτικό στο πλαίσιο διαδικασίας ομαδικών απολύσεων.

Έτσι, εν συνεχεία αυτού του προβληματισμού, το Curtea de Apel București αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα. Το πρώτο ερώτημα αφορούσε το εάν αντιτίθενται το άρθρο 1 και το άρθρο 6 της Οδηγίας 98/59/ΕΚ σε εθνική νομοθεσία η οποία επιτρέπει στον εργοδότη να μην διαβουλευθεί με τους εργαζομένους τους οποίους αφορά διαδικασία ομαδικής απόλυσης, εφόσον αυτοί δεν έχουν ορίσει εκπροσώπους ούτε υποχρεούνται εκ του νόμου να ορίσουν εκπροσώπους. Το δεύτερο ερώτημα αφορούσε το εάν, στην προεκτεθείσα περίπτωση, το δίκαιο της Ένωσης

επιβάλλει στον εργοδότη την υποχρέωση να ενημερώσει και να διαβουλευθεί με όλους τους εργαζόμενους τους οποίους αφορά η διαδικασία ομαδικής απόλυσης.

Προκαταρκτικά, επισημαίνεται ότι η εργοδότη εταιρεία έθεσε ζήτημα παραδεκτού της αίτησης προδικαστικής απόφασης, το οποίο όμως απορρίφθηκε διότι, εφόσον τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο είναι κατ' αρχήν υποχρεωμένο να αποφανθεί. Ακολούθως, το ΔΕΕ επισήμανε ότι ο κύριος σκοπός της Οδηγίας 98/59/ΕΚ συνίσταται στο να πραγματοποιούνται οι ομαδικές απολύσεις κατόπιν διαβούλευσης με τους εκπροσώπους των οικείων εργαζομένων και ενημέρωσης της αρμόδιας δημόσιας αρχής. Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει ότι το δικαίωμα ενημέρωσης και διαβούλευσης που προβλέπει η Οδηγία 98/59/ΕΚ απονέμεται στους εκπροσώπους των εργαζομένων και όχι σε κάθε εργαζόμενο ατομικά. Επομένως, το άρθρο 6 της Οδηγίας 98/59/ΕΚ δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη τη λήψη συγκεκριμένου μέτρου σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων που επιβάλλει η εν λόγω Οδηγία και δεν υποχρεώνει τους εργοδότες να διαβουλεύονται με τους εργαζόμενους εφόσον δεν έχουν οριστεί εκπρόσωποί τους. Όμως, το ΔΕΕ υπενθυμίζει ότι, παρόλο που η Οδηγία 75/129/ΕΚ, όπως αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 98/59/ΕΚ, δεν περιέχει συγκεκριμένη διάταξη για την ανάδειξη εκπροσώπων των εργαζομένων σε περιπτώσεις ομαδικών απολύσεων, οι διατάξεις αυτής της Οδηγίας υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα ώστε οι εργαζόμενοι να ενημερώνονται, να ζητείται η γνώμη τους και να μπορούν να παρεμβαίνουν μέσω των εκπροσώπων τους σε περιπτώσεις ομαδικών απολύσεων.

Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 1 παρ. 1 εδάφιο α', στοιχείο β', το άρθρο 2 παρ. 3 και το άρθρο 6 της Οδηγίας 98/59/ΕΚ δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία δεν προβλέπει υποχρέωση του εργοδότη να διαβουλεύεται ατομικά με τους εργαζόμενους που θίγονται από σχέδιο ομαδικών απολύσεων, όταν οι εργαζόμενοι αυτοί δεν έχουν ορίσει εκπροσώπους των εργαζομένων, και η οποία δεν υποχρεώνει τους εν λόγω εργαζόμενους να ορίσουν τέτοιους εκπροσώπους, υπό την προϋπόθεση ότι η ρύθμιση αυτή δύναται να διασφαλίσει, υπό περιστάσεις ανεξάρτητες από τη βούληση των εργαζομένων, την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων της Οδηγίας 98/59/ΕΚ.

Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης

Εφαρμογή της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει δικαίωμα προσαύξησης σύνταξης μόνο για τις γυναίκες

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 79/7/ΕΟΚ – ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης – άρθρο 6 – εθνική ρύθμιση που προβλέπει δικαίωμα προσαύξησης σύνταξης μόνο για τις γυναίκες – προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώθηκε ότι η εν λόγω ρύθμιση συνιστούσε άμεση διάκριση λόγω φύλου – διοικητική πρακτική συνιστάμενη στην εξακολούθηση της εφαρμογής της ρύθμισης αυτής παρά την εν λόγω απόφαση – διαφορετική διάκριση – χρηματική αποζημίωση – απόδοση των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής

ΔΕΕ C-113/22, TGSS (Refus du complément de maternité), 14.09.2023, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): A. Prechal, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2023:665 – Προδικαστική παραπομπή

Το Tribunal Superior de Justicia de Galicia (άνωτερο δικαστήριο της Γαλικίας, Ισπανία) υπέβαλε στο ΔΕΕ προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης. Η σχετική αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του DX και, αφετέρου, του Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Εθνικού Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφάλισης, Ισπανία) και του Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) (Γενικού Ταμείου Κοινωνικής Ασφάλισης, Ισπανία) σχετικά με την άρνηση του εν λόγω ιδρύματος να χορηγήσει στον DX προσαύξηση σύνταξης την οποία,

βάσει της εθνικής νομοθεσίας, λάμβαναν μόνον οι γυναίκες που είχαν τουλάχιστον δύο βιολογικά ή θετά τέκνα.

Πιο συγκεκριμένα, στον DX, πατέρα δύο τέκνων, χορηγήθηκε από το INSS παροχή λόγω μόνιμης ολικής ανικανότητας προς εργασία, χωρίς να έχει επιπλέον ζητήσει ρητώς ούτε να του έχει αναγνωριστεί αυτεπαγγέλτως το δικαίωμα στην αποκαλούμενη προσαύξηση σύνταξης «λόγω μητρότητας» (στο εξής: επίμαχη προσαύξηση σύνταξης) που σχετίζεται με τις συντάξεις γήρατος, μόνιμης ανικανότητας προς εργασία ή χηρείας, όπως προβλέπει το άρθρο 60 παρ. 1 του γενικού νόμου περί κοινωνικής ασφάλισης της Ισπανίας. Στηριζόμενος στην απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, *Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες)* (C-450/18, ECLI:EU:C:2019:1075), από την οποία προκύπτει ότι η Οδηγία 79/7/ΕΟΚ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει τη χορήγηση της εν λόγω προσαύξησης σύνταξης μόνο στις γυναίκες, ο DX υπέβαλε ενώπιον του INSS αίτηση, ζητώντας να αναγνωριστεί το δικαίωμά του στην προσαύξηση αυτή σε ποσοστό 5% επί της παροχής μόνιμης ανικανότητας προς εργασία την οποία ήδη λάμβανε. Αν και το INSS απέρριψε την αίτηση αυτή, το Juzgado de lo Social nº 2 de Vigo (δικαστήριο εργατικών διαφορών αριθ. 2 του Βίγο, Ισπανία) αναγνώρισε το δικαίωμά του στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, αλλά απέρριψε το αίτημα αποζημίωσης που αυτός είχε υποβάλει εκ παραλλήλου.

Ακολούθως, και οι δύο πλευρές προχώρησαν σε εφέσεις κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Tribunal Superior de Justicia de Galicia, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο αυτό υπέβαλε στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα. Το πρώτο ερώτημα αφορούσε το ζήτημα εάν η πρακτική του INSS, η οποία συνίσταται σε συστηματική άρνηση χορήγησης της επίμαχης προσαύξησης σύνταξης στους άνδρες και στον εξαναγκασμό τους να διεκδικούν την προσαύξηση αυτή δικαστικώς, αντιβαίνει στην Οδηγία 79/7/ΕΟΚ ως εισάγουσα διάκριση λόγω φύλου. Το δεύτερο ερώτημα αφορούσε το χρονικό σημείο από το οποίο θα πρέπει να ισχύει η απόφαση για τη συνταξιοδοτική προσαύξηση, εάν αυτή χορηγηθεί μετά από δικαστική ενέργεια. Συγκεκριμένα, ερωτήθηκε εάν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ημερομηνία υποβολής της αίτησης, ή η ημερομηνία έκδοσης ή δημοσίευσης της απόφασης του ΔΕΕ της 12ης Δεκεμβρίου 2019, *Instituto Nacional de la Seguridad Social (Προσαύξηση σύνταξης για τις μητέρες)* (C-450/18, ECLI:EU:C:2019:1075), ή η ημερομηνία κατά την οποία επήλθε η γενεσιουργός αιτία της παροχής λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία με την οποία συνδέεται η επίμαχη προσαύξηση. Τέλος, το τρίτο ερώτημα αφορούσε την αποζημίωση που πρέπει να καταβληθεί σε περίπτωση παραβίασης του δικαιού της ΕΕ στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης και, συγκεκριμένα, το ζήτημα εάν η αποζημίωση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει τα δικαστικά έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή που προέκυψαν από τη διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Αξίζει να επισημανθεί ότι το αιτούν δικαστήριο απέσυρε το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα για τον λόγο ότι στις 30 Μαΐου 2022, ήτοι αφού είχε υποβάλει την αίτησή του προδικαστικής απόφασης, το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) αποφάνθηκε με απόφασή του επί του ζητήματος της ημερομηνίας χορήγησης των προσαυξήσεων μητρότητας στους άνδρες εργαζομένους, κρίνοντας ότι η ημερομηνία αυτή είναι η ημερομηνία χορήγησης της σύνταξης με την οποία συνδέονται οι εν λόγω προσαυξήσεις. Αντίθετα, το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα κρίθηκαν παραδεκτά και παρέμειναν υπό εξέταση.

Το Δικαστήριο, αρχικά, υπενθυμίζει ότι, δυνάμει του άρθρου 6 της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εισαγάγουν στην εσωτερική τους έννομη τάξη τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να δύναται κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται από διάκριση λόγω φύλου να διεκδικεί τα δικαιώματά του διά της δικαστικής οδού. Τονίζει ακόμα ότι, εφόσον πρέπει να καθίσταται δυνατή η πλήρης αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από τη δυσμενή διάκριση, στην περίπτωση του DX πρέπει όχι μόνο να αναγνωριστεί αναδρομικά η επίμαχη προσαύξηση σύνταξης, αλλά και να δοθεί επαρκής χρηματική αποζημίωση. Εφόσον γίνεται λόγος για πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν πράγματι από τη δυσμενή διάκριση, πρέπει στη χρηματική αποζημίωση να συμπεριλαμβάνονται τα δικαστικά έξοδα και η δικηγορική αμοιβή που συνδέονται με τις ένδικες διαδικασίες τις οποίες αναγκάστηκε να

κινήσει ο ενδιαφερόμενος ασφαλισμένος προκειμένου να προβάλει το δικαίωμά του στην επίμαχη προσαύξηση σύνταξης.

Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι σε περίπτωση που η αίτηση άνδρα ασφαλισμένου για τη χορήγηση προσαύξησης σύνταξης απορριφθεί από την αρμόδια αρχή βάσει εθνικής ρύθμισης που περιορίζει τη χορήγηση της προσαύξησης μόνο στις γυναίκες ασφαλισμένες, παρότι η ρύθμιση αυτή συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ, το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης οφείλει να υποχρεώσει την εν λόγω αρχή όχι μόνο να χορηγήσει στον ενδιαφερόμενο την προσαύξηση σύνταξης που αυτός ζητεί, αλλά και να του καταβάλει αποζημίωση για την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που πράγματι υπέστη εξαιτίας της δυσμενούς διάκρισης, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους εθνικούς κανόνες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών εξόδων και της δικηγορικής αμοιβής που κατέβαλε κατά την ένδικη διαδικασία, εάν η απορριπτική απόφαση εκδόθηκε σύμφωνα με διοικητική πρακτική η οποία συνίσταται στη συνέχιση της εφαρμογής της επίμαχης εθνικής ρύθμισης παρά την προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου και υποχρεώνει με τον τρόπο αυτόν τον ενδιαφερόμενο να προβάλει δικαστικώς το δικαίωμά του στην εν λόγω προσαύξηση.

VIII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Μεταναστευτική πολιτική

Η Επιτροπή δεν οφείλει να αναστείλει την απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης για τους υπηκόους των Ηνωμένων Πολιτειών λόγω έλλειψης αμοιβαιότητας στον τομέα αυτόν

προσφυγή κατά παραλείψεως – Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1806 – άρθρο 7 εδάφιο α', στοιχείο στ' – κατάλογος τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων υπόκεινται στην υποχρέωση θεώρησης για τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων των κρατών μελών – κατάλογος των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή – αρχή της αμοιβαιότητας – πρόσκληση έκδοσης κατ' εξουσιοδότηση πράξης για την προσωρινή αναστολή, για περίοδο δώδεκα μηνών, της απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης όσον αφορά τους υπηκόους των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής

ΔΕΕ C-137/21, Κοινοβούλιο/Επιτροπή (Exemption de visa pour les ressortissants des États-Unis), 05.09.2023, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2023:625 – Προσφυγή κατά παραλείψεως

Με την προσφυγή του, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, παραλείποντας να εκδώσει κατ' εξουσιοδότηση πράξη δυνάμει του άρθρου 7 εδάφιο α', στοιχείο στ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1806 περί του καταλόγου τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων υπόκεινται στην υποχρέωση θεώρησης για τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων των κρατών μελών, και του καταλόγου των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη ΣΛΕΕ.

Το ζήτημα αν οι υπήκοοι συγκεκριμένης τρίτης χώρας χρειάζονται θεώρηση για τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων κράτους μέλους ρυθμίζεται ομοιόμορφα σε επίπεδο Ένωσης. Πράγματι, ο ενωσιακός νομοθέτης, ήτοι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, εξέδωσε Κανονισμό ο οποίος καθορίζει κατάλογο των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων υπόκεινται στην υποχρέωση θεώρησης και κατάλογο των τρίτων χωρών οι υπήκοοι των οποίων απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή.

Σε περίπτωση που ένα τρίτο κράτος οι υπήκοοι του οποίου απαλλάσσονται από την υποχρέωση θεώρησης αποφασίσει να επιβάλει την υποχρέωση αυτή στους υπηκόους ενός ή περισσότερων κρατών μελών, ο Κανονισμός προβλέπει έναν «μηχανισμό αμοιβαιότητας», διαρθρωμένο σε διάφορα στάδια, ο οποίος επιτρέπει την αλληλέγγυα αντίδραση σε επίπεδο Ένωσης. Ορισμένες

από τις ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ανατεθεί στην Επιτροπή, όπως η προσωρινή αναστολή της απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης.

Η απαλλαγή αυτή ισχύει για τους υπηκόους των Ηνωμένων Πολιτειών. Ωστόσο, δεδομένου ότι η εν λόγω τρίτη χώρα προέβλεπε υποχρέωση θεώρησης για τους υπηκόους της Βουλγαρίας, της Κροατίας, της Κύπρου και της Ρουμανίας, το Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή, τον Οκτώβριο του 2020, αφού της είχε απευθύνει παρόμοια πρόσκληση το 2017, να αναστείλει προσωρινά την απαλλαγή για τους υπηκόους των Ηνωμένων Πολιτειών. Το Κοινοβούλιο θεωρούσε ότι, δυνάμει του Κανονισμού, η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να το πράξει. Η Επιτροπή εκτίμησε ότι, κατά το στάδιο εκείνο, δεν ήταν σκόπιμη η αναστολή της επίμαχης απαλλαγής, ιδίως λόγω των επιζήμιων πολιτικών και οικονομικών συνεπειών που θα μπορούσε να έχει για την Ένωση. Τούτο οδήγησε το Κοινοβούλιο να στραφεί κατά της Επιτροπής ασκώντας προσφυγή κατά παραλείψεως ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την παρούσα απόφασή του, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου απορρίπτει την προσφυγή του Κοινοβουλίου. Συγκεκριμένα, κατά τον Κανονισμό, η Επιτροπή δεν υποχρεούται αυτομάτως να αναστέλλει την απαλλαγή, αλλά διαθέτει περιθώριο πολιτικής εκτίμησης επί του θέματος αυτού. Συναφώς, πρέπει να λαμβάνει υπόψη τρία κριτήρια: 1. τα αποτελέσματα των μέτρων που έλαβε το οικείο κράτος μέλος ενόψει της διασφάλισης της απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης σε σχέση με την τρίτη χώρα, 2. τα διαβήματα στα οποία προέβη η ίδια η Επιτροπή προς τις αρχές της τρίτης χώρας, ιδίως στον πολιτικό, οικονομικό και εμπορικό τομέα, για την επαναφορά ή την καθιέρωση της απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης για όλους τους υπηκόους των κρατών μελών, 3. τις συνέπειες της αναστολής της απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης για τις εξωτερικές σχέσεις της Ένωσης και των κρατών μελών της με την τρίτη χώρα.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη τα τρία αυτά κριτήρια πριν καταλήξει στην απόφαση να μην αναστείλει την επίμαχη απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης. Η Επιτροπή θεώρησε, μεταξύ άλλων, όσον αφορά τις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, ότι η αναστολή θα μπορούσε να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις σε ευρύ φάσμα τομέων πολιτικής. Επομένως, η Επιτροπή δεν υπερέβη το περιθώριο εκτίμησης που διαθέτει καθόσον έκρινε ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να αναστείλει την απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης για τους υπηκόους των Ηνωμένων Πολιτειών και, συνεπώς, δεν μπορεί να της προσαφθεί σχετική παράλειψη.

Επαναφορά ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα: η Οδηγία για την επιστροφή εφαρμόζεται σε κάθε υπήκοο τρίτης χώρας που εισέρχεται στο έδαφος κράτους μέλους χωρίς να πληροί τις προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – έλεγχοι στα σύνορα, άσυλο και μετανάστευση – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/399 – άρθρο 32 – προσωρινή επαναφορά από κράτος μέλος των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορά του – άρθρο 14 – απόφαση απαγόρευσης εισόδου – εξομοίωση των εσωτερικών συνόρων με τα εξωτερικά σύνορα – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – πεδίο εφαρμογής – άρθρο 2 παρ. 2 στοιχείο α'

ΔΕΕ C-143/22, ADDE κ.λπ., 21.09.2023, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2023:689 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 14 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/399 περί κώδικα της Ένωσης σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (κώδικας συνόρων του Σένγκεν) (στο εξής: κώδικας συνόρων του Σένγκεν), καθώς και την ερμηνεία της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Association Avocats pour la défense des droits des étrangers (ADDE), Association nationale d'assistance aux frontières pour les étrangers (ANAFE), Association de recherche, de communication et d'action pour l'accès aux traitements

(ARCAT), Comité inter-mouvements auprès des évacués (Cimade), Fédération des associations de solidarité avec tou.te.s les immigré.e.s (FASTI), Groupe d'information et de soutien des immigré.e.s (GISTI), Ligue des droits de l'homme (LDH), Le paria, Syndicat des avocats de France (SAF) και SOS – Hépatites Fédération, αφενός, και του ministre de l'Intérieur (Υπουργού Εσωτερικών, Γαλλία), αφετέρου, σχετικά με τη νομιμότητα της ordonnance n° 2020-1733 du 16 décembre 2020 portant partie législative du code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (κανονιστικής απόφασης αριθ. 2020-1733, της 16ης Δεκεμβρίου 2020, όσον αφορά το νομοθετικό μέρος του κώδικα περί της εισόδου και διαμονής των αλλοδαπών και περί του δικαιώματος ασύλου) (JORF της 30ής Δεκεμβρίου 2020, κείμενο αριθ. 41).

Διάφορες ενώσεις, μεταξύ των οποίων η ένωση Avocats pour la défense des droits des étrangers (ADDE), αμφισβητούν ενώπιον του Conseil d'État τη νομιμότητα κανονιστικής απόφασης που τροποποιεί τον Ceseda, δηλαδή τον κώδικα περί της εισόδου και διαμονής των αλλοδαπών και περί του δικαιώματος ασύλου. Υποστηρίζουν ότι ο Ceseda, επιτρέποντας στις γαλλικές αρχές να αρνούνται την είσοδο σε υπηκόους τρίτων χωρών στα σύνορα με άλλα κράτη μέλη (στο εξής: εσωτερικά σύνορα), στα οποία έχουν επαναφερθεί προσωρινά έλεγχοι δυνάμει του κώδικα συνόρων του Σένγκεν λόγω σοβαρής απειλής για τη δημόσια τάξη ή την εσωτερική ασφάλεια της Γαλλίας, αντιβαίνει στην Οδηγία για την επιστροφή.

Σύμφωνα με την εν λόγω Οδηγία, σε βάρος κάθε παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας πρέπει, κατά γενικό κανόνα, να εκδίδεται απόφαση επιστροφής. Εντούτοις, ο ενδιαφερόμενος πρέπει, καταρχήν, να διαθέτει ορισμένο χρονικό διάστημα προκειμένου να αναχωρήσει οικειοθελώς από το έδαφος του κράτους μέλους. Η αναγκαστική απομάκρυνση λαμβάνει χώρα μόνον ως έσχατη λύση. Το Conseil d'État ερωτά το Δικαστήριο κατά πόσον ένα κράτος μέλος μπορεί, σε περίπτωση που αποφασίσει να επαναφέρει προσωρινά ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, να εκδώσει σε βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος συλλαμβάνεται, χωρίς έγκυρο τίτλο διαμονής, σε ευρισκόμενο στο έδαφος του συνοριακό σημείο διέλευσης στο οποίο διενεργούνται τέτοιοι έλεγχοι, απόφαση απαγόρευσης εισόδου, στηριζόμενο αποκλειστικώς στον κώδικα συνόρων του Σένγκεν, χωρίς να υποχρεούται να τηρήσει τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες που προβλέπει η Οδηγία για την επιστροφή.

Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, είναι δυνατόν να εκδοθεί απόφαση απαγόρευσης εισόδου βάσει του κώδικα συνόρων του Σένγκεν, αλλά πρέπει εντούτοις, ενόψει της απομάκρυνσης του ενδιαφερομένου, να τηρηθούν οι κοινοί κανόνες και διαδικασίες που προβλέπει η Οδηγία για την επιστροφή, όπερ μπορεί να καταστήσει σε μεγάλο βαθμό άνευ αποτελεσματικότητας μια τέτοια απόφαση απαγόρευσης εισόδου.

Συγκεκριμένα, η Οδηγία για την επιστροφή εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, αφ' ης στιγμής ο υπήκοος τρίτης χώρας, μετά την παράνομη είσοδό του στο έδαφος κράτους μέλους, βρίσκεται στο έδαφος αυτό χωρίς να πληροί τις προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής και, συνεπώς, βρίσκεται εκεί παρανόμως. Αυτό ισχύει ακόμη και όταν, όπως στην εξεταζόμενη περίπτωση, ο ενδιαφερόμενος συνελήφθη σε συνοριακό σημείο διέλευσης ευρισκόμενο στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους. Πράγματι, ένα πρόσωπο μπορεί να έχει εισέλθει στο έδαφος κράτους μέλους πριν ακόμη διέλθει από συνοριακό σημείο διέλευσης.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μόνον κατ' εξαίρεση η Οδηγία για την επιστροφή επιτρέπει στα κράτη μέλη να αποκλείσουν τους υπηκόους τρίτης χώρας που διαμένουν παρανόμως στο έδαφός τους από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Καίτοι αυτό συμβαίνει, μεταξύ άλλων, όταν εκδίδεται απόφαση απαγόρευσης εισόδου σε βάρος υπηκόων τρίτων χωρών σε εξωτερικά σύνορα κράτους μέλους, δεν ισχύει το ίδιο όταν εκδίδεται, όπως εν προκειμένω, απόφαση απαγόρευσης εισόδου σε βάρος υπηκόων τρίτων χωρών σε εσωτερικά σύνορα κράτους μέλους, έστω και αν έχουν επαναφερθεί έλεγχοι σε αυτά.

Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να θέσουν υπό κράτηση υπήκοο τρίτης χώρας, εν αναμονή της απομακρύνσεώς του, ιδίως οσάκις ο εν λόγω υπήκοος συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη, και ότι μπορούν να προβλέπουν ποινή φυλακίσεως για την τέλεση αδικημάτων άλλων από εκείνα που στηρίζονται μόνο στην παράνομη είσοδο. Επιπλέον, η

Οδηγία για την επιστροφή δεν αντιτίθεται στη σύλληψη ή στην αστυνομική κράτηση ενός παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, όταν υπάρχουν σε βάρος του υπόνοιες ότι τέλεσε άλλο αδίκημα, πέραν της απλής παράνομης εισόδου στο εθνικό έδαφος, και ειδικότερα αδίκημα το οποίο ενδέχεται να συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη ή την εσωτερική ασφάλεια του οικείου κράτους μέλους.

Διαδικασίες ασύλου: η παροχή του κοινού ενημερωτικού φυλλαδίου και η διεξαγωγή προσωπικής συνέντευξης επιβάλλονται σε όλα τα κράτη μέλη. Ο κίνδυνος έμμεσης επαναπροώθησης κατ' αρχήν δεν εξετάζεται από το δεύτερο επιληφθέν κράτος μέλος.

προδικαστική παραπομπή – πολιτική ασύλου – Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013 – άρθρα 3 έως 5, 17 και 27 – Κανονισμός (ΕΕ) 603/2013 – άρθρο 29 – Κανονισμός (ΕΕ) 1560/2003 – παράρτημα Χ – δικαίωμα ενημέρωσης του αιτούντος διεθνή προστασία – κοινό φυλλάδιο – προσωπική συνέντευξη – αίτηση διεθνούς προστασίας που έχει κατατεθεί προηγουμένως σε πρώτο κράτος μέλος – νέα αίτηση κατατεθείσα σε δεύτερο κράτος μέλος – παράνομη διαμονή στο δεύτερο κράτος μέλος – διαδικασία εκ νέου ανάληψης – προσβολή του δικαιώματος ενημέρωσης – μη διεξαγωγή προσωπικής συνέντευξης – προστασία από τον κίνδυνο έμμεσης επαναπροώθησης – αμοιβαία εμπιστοσύνη – δικαστικός έλεγχος της απόφασης μεταφοράς – έκταση – διαπίστωση της ύπαρξης, στο κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα, συστημικών ελλείψεων στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων διεθνή προστασία – ρήτρες διακριτικής ευχέρειας – κίνδυνος παραβίασης της αρχής της μη επαναπροώθησης στο κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-228/21, C-254/21, C-297/21, C-315/21 και C-328/21, Ministero dell'Interno (Brochure commune - Refoulement indirect), 30.11.2023, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: A. Prechal, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2023:934 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 3 παρ. 2, των άρθρων 4 και 5, του άρθρου 17 παρ. 1, του άρθρου 18 παρ. 1, του άρθρου 20 παρ. 5 και του άρθρου 27 του Κανονισμού (ΕΕ) 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (στο εξής: Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ), του άρθρου 29 του Κανονισμού (ΕΕ) 603/2013 σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 604/2013 (στο εξής: κανονισμός Eurodac), καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο πέντε ενδίκων διαφορών μεταξύ, στην πρώτη εξ αυτών (υπόθεση C-228/21), του Ministero dell'Interno, Dipartimento per le libertà civili e l'immigrazione – Unità Dublino (Υπουργείου Εσωτερικών, τμήμα για τις πολιτικές ελευθερίες και τη μετανάστευση – Μονάδα Δουβλίνο, Ιταλία) (στο εξής: Υπουργείο Εσωτερικών) και του CZA, σχετικά με την απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών περί μεταφοράς του στη Σλοβενία κατόπιν αιτήσεως διεθνούς προστασίας που υπέβαλε στην Ιταλία, και μεταξύ, στις τέσσερις λοιπές υποθέσεις (υποθέσεις C-254/21, C-297/21, C-315/21 και C-328/21), αφενός, αντιστοίχως, των DG, XXX.XX, PP και GE, εκ των οποίων οι τρεις πρώτοι υπέβαλαν επίσης αίτηση διεθνούς προστασίας στην Ιταλία, όπου ο GE τελούσε σε καθεστώς παράνομης διαμονής, και, αφετέρου, του Υπουργείου Εσωτερικών, σχετικά με την απόφαση του εν λόγω υπουργείου περί μεταφοράς, όσον αφορά τον DG, στη Σουηδία, όσον αφορά τον XXX.XX και τον PP, στη Γερμανία, και, όσον αφορά τον GE, στη Φινλανδία.

Διάφορα πρόσωπα με καταγωγή, μεταξύ άλλων, από το Αφγανιστάν, το Ιράκ και το Πακιστάν υπέβαλαν αίτηση ασύλου στην Ιταλία. Προηγουμένως, είχαν υποβάλει αιτήσεις ασύλου σε άλλα κράτη μέλη (Σλοβενία, Σουηδία, Γερμανία και Φινλανδία). Δεδομένου ότι τα ως άνω κράτη μέλη αποδέχθηκαν, σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνο ΙΙΙ, να αναλάβουν εκ νέου τους συγκεκριμένους αιτούντες, η Ιταλία εξέδωσε τις σχετικές αποφάσεις μεταφοράς. Εναπόκειται όντως, κατ' αρχήν, στο πρώτο επιληφθέν κράτος μέλος να εξετάσει αν πρέπει να

χορηγηθεί διεθνής προστασία. Οι αιτούντες αντιτάχθηκαν στη μεταφορά. Τα ιταλικά δικαστήρια που επιλήφθηκαν των εν λόγω διαφορών διερωτώνται αν ο αιτών που υποβάλλει δεύτερη αίτηση ασύλου πρέπει, όπως και κατά την πρώτη αίτησή του, να λάβει το «κοινό φυλλάδιο» (δηλαδή, φυλλάδιο με το ίδιο περιεχόμενο σε ολόκληρη την Ένωση) με πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του και αν έχει, επιπλέον, δικαίωμα σε προσωπική συνέντευξη. Επιπλέον, διερωτώνται αν, στο πλαίσιο της εξέτασης της απόφασης μεταφοράς, μπορεί να ληφθεί υπόψη ο κίνδυνος που συνδέεται με την επαναπροώθηση του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του. Ως εκ τούτου, τα ιταλικά δικαστήρια ζήτησαν διευκρινίσεις από το Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η παράδοση του κοινού φυλλαδίου και η διεξαγωγή προσωπικής συνέντευξης επιβάλλονται τόσο στο πλαίσιο μιας πρώτης αίτησης ασύλου όσο και στο πλαίσιο μεταγενέστερης αίτησης. Με τον τρόπο αυτόν, παρέχεται στον αιτούντα η δυνατότητα να γνωστοποιήσει στις αρχές του δεύτερου κράτους μέλους ενδεχόμενες πληροφορίες που θα μπορούσαν να αποτρέψουν τη μεταφορά του και να δικαιολογήσουν το να καταστεί το δεύτερο κράτος μέλος υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου. Η παράβαση των υποχρεώσεων αυτών μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να δικαιολογήσει την ακύρωση της απόφασης μεταφοράς.

Αντιθέτως, το δικαστήριο του δεύτερου κράτους μέλους δεν μπορεί να εξετάσει αν ο αιτών άσυλο διατρέχει τον κίνδυνο, κατόπιν της μεταφοράς του στο πρώτο κράτος μέλος, να επαναπροωθηθεί στη χώρα καταγωγής του. Το αντίθετο ισχύει μόνον εάν το εν λόγω δικαστήριο διαπιστώσει συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων στο πρώτο κράτος μέλος. Διχογνωμίες μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την ερμηνεία των προϋποθέσεων της διεθνούς προστασίας δεν αποδεικνύουν την ύπαρξη συστημικών ελλείψεων. Κάθε κράτος μέλος οφείλει να θεωρεί, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, ότι τα λοιπά κράτη μέλη τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και σέβονται ιδίως τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζει το δίκαιο της Ένωσης.

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Η αρχή της απαγόρευσης επιβολής διπλής ποινής δεν αντιτίθεται, καταρχήν, στην εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης κατά του υπευθύνου ενός συστήματος πυραμίδας που συνιστούσε απάτη και εφαρμόστηκε στην Ισπανία και την Πορτογαλία

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – λόγοι μη εκτελέσεως – άρθρο 3, σημείο 2 – αρχή ne bis in idem – έννοια των «ίδιων πράξεων» – σύνολο συγκεκριμένων περιστάσεων οι οποίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους – απάτες διαπραχθείσες, από τον εκζητούμενο, σε δύο κράτη μέλη, μέσω δύο διαφορετικών νομικών προσώπων και εις βάρος διαφορετικών θυμάτων

ΔΕΕ C-164/22, Juan, 21.09.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: A. Arabadjiev, Εισηγήτης: A. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: G. Pitruzzella, ECLI:EU:C:2023:684 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 45, του άρθρου 49 παρ. 3 και του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), του άρθρου 54 της Σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, του άρθρου 4, σημείο 6 της Απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, της Απόφασης-πλαισίου 2008/675/ΔΕΥ για τη συνεκτίμηση των καταδικαστικών αποφάσεων μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επ' ευκαιρία νέας ποινικής διαδικασίας, και του άρθρου 8 παρ. 1 και 2 της Απόφασης-πλαισίου 2008/909/ΔΕΥ σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για τον σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της εκτέλεσης στην Ισπανία ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από το Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa, Juízo Central Criminal de Lisboa,

Juiz 16 (πρωτοδικείο Λισσαβώνας, δέκατο έκτο τμήμα του κεντρικού πλημμελειοδικείου Λισσαβώνας, Πορτογαλία), με σκοπό την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής που επιβλήθηκε στον Juan για διακεκριμένη απάτη.

Ένας Ισπανός υπήκοος ήταν, από τα τέλη Μαΐου του 2001, πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου πορτογαλικής εταιρείας ελεγχόμενης εξ ολοκλήρου από ισπανική εταιρεία, με πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου, από τα τέλη Ιανουαρίου του 2001, τον ίδιο. Η κύρια δραστηριότητα των δύο εταιρειών ήταν η ίδια: η διάθεση στο εμπόριο επενδυτικών προϊόντων η οποία υπέκρυπτε ένα σύστημα πυραμίδας που συνιστούσε απάτη. Η μαζική προσχώρηση ιδιωτών σε αυτά τα επενδυτικά προϊόντα έδωσε τη δυνατότητα στην πορτογαλική εταιρεία να αναπτυχθεί και να επεκταθεί σε εξαιρετικό βαθμό. Κατόπιν παρέμβασης των ισπανικών δικαστικών αρχών την άνοιξη του 2006 και, εν συνεχεία, των πορτογαλικών δικαστικών αρχών, οι εταιρείες έπαυσαν τις δραστηριότητές τους, με αποτέλεσμα οι επενδυτές να υποστούν σημαντικές οικονομικές ζημιές.

Ο συγκεκριμένος Ισπανός υπήκοος εκτίει στην Ισπανία ποινή φυλάκισης ένδεκα ετών και δέκα μηνών για διακεκριμένη απάτη και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ποινή στην οποία καταδικάστηκε με απόφαση του 2018 που κατέστη αμετάκλητη το 2020. Καταδικάστηκε επίσης στην Πορτογαλία σε ποινή φυλάκισης έξι ετών και έξι μηνών για διακεκριμένη απάτη. Κατόπιν αυτού, εκδόθηκε σε βάρος του ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (στο εξής: ΕΕΣ) στην Πορτογαλία προς εκτέλεση της εν λόγω ποινής, το οποίο διαβιβάστηκε στις αρμόδιες ισπανικές αρχές.

Τον Δεκέμβριο του 2021, το Audiencia Nacional (ανώτερο ειδικό δικαστήριο, Ισπανία) αρνήθηκε την εκτέλεση του ΕΕΣ με την αιτιολογία ότι ο εκζητούμενος ήταν Ισπανός υπήκοος, αποφάσισε όμως την εκτέλεση στην Ισπανία της επιβληθείσας στην Πορτογαλία ποινής.

Ο εκζητούμενος, ο οποίος άσκησε έφεση κατά της εν λόγω διάταξης, υποστηρίζει ότι ούτε το ΕΕΣ ούτε η πορτογαλική απόφαση μπορούν να εκτελεστούν: θεωρεί ότι οι πράξεις που οδήγησαν στην έκδοση της ισπανικής απόφασης είναι οι ίδιες με εκείνες που αποτέλεσαν αντικείμενο της πορτογαλικής απόφασης. Επομένως, προβάλλει παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*. Κατά την εν λόγω αρχή, την οποία κατοχυρώνει, μεταξύ άλλων, ο Χάρτης, ουδείς μπορεί να διωχθεί ή να τιμωρηθεί ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη.

Επιληφθέν της αίτησης προδικαστικής απόφασης την οποία υπέβαλε το Audiencia Nacional, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ προβλέπει έναν λόγο υποχρεωτικής μη εκτέλεσεως ο οποίος απηχεί την αρχή *ne bis in idem* με σκοπό να αποτραπεί το ενδεχόμενο να υποβληθεί εκ νέου ένα πρόσωπο σε ποινική δίωξη ή ποινική δίκη για τις ίδιες πράξεις.

Ως εκ τούτου, η εν λόγω Απόφαση-πλαίσιο αντιτίθεται στην εκτέλεση ΕΕΣ εκδοθέντος από κράτος μέλος (εν προκειμένω, την Πορτογαλία), σε περίπτωση κατά την οποία ο εκζητούμενος έχει ήδη δικασθεί με έκδοση αμετάκλητης απόφασης σε άλλο κράτος μέλος (εν προκειμένω, στην Ισπανία) και εκτίει εκεί ποινή φυλάκισης για την αξιόποινη πράξη που διαπιστώθηκε με την απόφαση αυτή, υπό την προϋπόθεση ότι το εν λόγω πρόσωπο διώκεται για τις ίδιες πράξεις στο κράτος μέλος εκδόσεως του εντάλματος. Όσον αφορά την τελευταία αυτή προϋπόθεση, το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η αρχή *ne bis in idem* έχει εφαρμογή μόνον όταν τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά είναι τα ίδια. Ως εκ τούτου, πρέπει να υφίσταται ένα σύνολο συγκεκριμένων περιστάσεων που απορρέουν από γεγονότα τα οποία είναι, κατ' ουσίαν, τα ίδια, δεδομένου ότι αφορούν τον ίδιο παραβάτη και συνδέονται μεταξύ τους άρρηκτα στον χρόνο και στον χώρο. Αντιθέτως, δεν ασκεί επιρροή, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη «ίδιων πράξεων», ο νομικός χαρακτηρισμός των επίμαχων αξιόποινων πράξεων σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους εκτέλεσεως (εν προκειμένω, της Ισπανίας).

Μολονότι εναπόκειται στο Audiencia Nacional να κρίνει αν υφίσταται, εν προκειμένω, ταυτότητα πράξεων, το Δικαστήριο του παρέχει στοιχεία ερμηνείας προς τον σκοπό αυτό. Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο εκζητούμενος διέπραξε απάτες και στην Πορτογαλία, όπως στην Ισπανία. Μολονότι το *modus operandi* ήταν το ίδιο, εντούτοις οι

δραστηριότητες ασκήθηκαν μέσω διαφορετικών νομικών προσώπων. Περαιτέρω, η διάπραξη απατών συνεχίστηκε στην Πορτογαλία μετά την κίνηση διαδικασίας έρευνας και την παύση της δραστηριότητας στην Ισπανία. Εξάλλου, το Audiencia Nacional διευκρίνισε ότι η ισπανική απόφαση αφορά απάτες διαπραχθείσες στην Ισπανία εις βάρος κατοίκων του εν λόγω κράτους μέλους, ενώ η πορτογαλική απόφαση αφορά απάτες διαπραχθείσες στην Πορτογαλία εις βάρος κατοίκων του κράτους αυτού. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο καταλήγει ότι, υπό την επιφύλαξη της επαληθεύσεως από το Audiencia Nacional, οι πράξεις τις οποίες αφορούν η ισπανική και η πορτογαλική απόφαση δεν είναι ίδιες.

IX. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER)

Το συμβούλιο προσφυγών παρανόησε και εφάρμοσε εσφαλμένα το άρθρο 28 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/942 καθώς θα έπρεπε να είχε διεξαχθεί πλήρης έλεγχος της νομιμότητας της απόφασης υπ' αριθ. 10/2019 του ACER, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών ή πολύπλοκων αξιολογήσεων που η οικεία υπόθεση απαιτούσε

προσφυγή ακυρώσεως – ενέργεια – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/459 – μηχανισμοί κατανομής δυναμικότητας στα συστήματα μεταφοράς αερίου – επιλογή πλατφορμών κράτησης δυναμικότητας μεταφοράς αερίου – απόφαση του ACER ελλείπει συμφωνίας μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών – διαδικασία επιλογής από τον ACER – προϋποθέσεις επανάλληψης της διαδικασίας από τον ACER κατόπιν παραπομπής από το συμβούλιο προσφυγών – έκταση και ένταση του ελέγχου που ασκεί το συμβούλιο προσφυγών επί των αποφάσεων του ACER – προσφυγή προδήλως βάσιμη

ΓεΔΕΕ T-212/20 (διάταξη), Gaz-System/ACER, 06.09.2023, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: F. Schalin, Εισηγήτρια: P. Skvarilova-Pelzl, ECLI:EU:T:2023:525 – Προσφυγή ακυρώσεως

Ο διαχειριστής συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου Gazociągów Przesyłowych Gaz-System S.A. (Βαρσοβία, Πολωνία) άσκησε την προσφυγή κατ' άρθρο 263 ΣΛΕΕ κατά του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER), αιτούμενος από το ΓεΔΕΕ να ακυρώσει την απόφαση υπ' αριθ. A-006-2019, της 7ης Φεβρουαρίου 2020, του συμβουλίου προσφυγών του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER, Agency for the Cooperation of Energy Regulators). Στην εν λόγω προσφυγή παρενέβη και η Δημοκρατία της Πολωνίας υπέρ του προσφεύγοντος.

Η διαφορά επικεντρώνεται στην εφαρμογή του Κανονισμού 2017/459 της Επιτροπής, και εν προκειμένω του άρθρου 37 αυτού αναφορικά με την επιλογή ενός κοινού υπόβαθρου δέσμευσης για την προσφορά δυναμικότητας στο σύνορο Γερμανίας-Πολωνίας. Ειδικότερα, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 37 του συγκεκριμένου Κανονισμού, οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς θα έπρεπε εντός 6 μηνών από την έναρξη ισχύος του Κανονισμού αυτού να προβούν σε συμβατική συμφωνία για τη χρήση ενός και μόνο υπόβαθρου δέσμευσης για την προσφορά δυναμικότητας και στις δύο πλευρές των αντίστοιχων σημείων διασύνδεσης ή των εικονικών σημείων διασύνδεσης.

Σε περίπτωση που οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς δεν κατάφερναν να καταλήξουν σε συμφωνία εντός της προθεσμίας αυτής, το ζήτημα θα έπρεπε να παραπεμφθεί αμέσως από τους διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς στις αντίστοιχες εθνικές ρυθμιστικές αρχές.

Στη συνέχεια, εντός προθεσμίας 6 επιπλέον μηνών από την ημερομηνία παραπομπής, οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές θα έπρεπε να επιλέξουν από κοινού το ενιαίο υπόβαθρο δέσμευσης για χρονική περίοδο όχι μεγαλύτερη των 3 ετών.

Εάν ούτε οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές κατάφεραν να επιλέξουν από κοινού ενιαίο υπόβαθρο δέσμευσης εντός 6 μηνών από την ημερομηνία παραπομπής, το άρθρο 37 του Κανονισμού 2017/459 παραπέμπει στο άρθρο 8 παρ. 1 του Κανονισμού 713/2009, σύμφωνα με το οποίο αρμόδιος πλέον για να αποφασίσει ποιο θα ήταν το υπόβαθρο δέσμευσης είναι ο ACER, και πάλι για χρονική περίοδο όχι μεγαλύτερη των 3 ετών, στο συγκεκριμένο σημείο διασύνδεσης ή εικονικό σημείο διασύνδεσης.

Εν προκειμένω, κατόπιν των ως άνω, ο ACER προέβη σε επιλογή του υπόβαθρου δέσμευσης διά της με αριθ. 11/2018 απόφασης της 16ης Οκτωβρίου 2018. Η απόφαση αυτή προσβλήθηκε δυνάμει του άρθρου 19 του Κανονισμού 713/2009 από κάποιον από τους συμμετέχοντες στην κατάθεση προσφορών για τη διαδικασία επιλογής και εν τέλει ακυρώθηκε από το συμβούλιο προσφυγών διά της με αριθ. Α-002-2018 απόφασης της 14ης Φεβρουαρίου 2019.

Εν συνεχεία, ο ACER διοργάνωσε μια νέα διαδικασία επιλογής και κατέληξε σε επιλογή νέου υποβάθρου δέσμευσης διά της με αριθ. 10/2019 απόφασης της 6ης Αυγούστου 2019.

Την ως άνω απόφαση (10/2019) ο προσφεύγων της παρούσης διαχειριστής συστήματος μεταφοράς, Gaz-System S.A., προσέβαλε ενώπιον του συμβουλίου προσφυγών δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/942 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, για την ίδρυση Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (αναδιτύπωση). Το συμβούλιο προσφυγών, όμως, απέρριψε την εν λόγω προσφυγή ως αβάσιμη και εξ αυτού του λόγου ο προσφεύγων υπέβαλε την κατ' άρθρο 263 ΣΛΕΕ προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ.

Στην προσφυγή του ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ο προσφεύγων συμπεριέλαβε πέντε λόγους ακύρωσης της προσβαλλόμενης απόφασης με κυρίαρχο τον πρώτο λόγο διά του οποίου υποστήριξε πως το συμβούλιο προσφυγών έσφαλε κατά την ερμηνεία του άρθρου 28 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/942, ιδίως όσον αφορά την υποχρέωσή του να προβεί σε συνολική επανεξέταση της νομιμότητας της με αριθ. 10/2019 απόφασης του ACER.

Το ΓεΔΕΕ, αναδιτυπώνοντας τον πρώτο λόγο ακύρωσης του προσφεύγοντα, σημειώνει πως το συμβούλιο προσφυγών περιόρισε εσφαλμένα το πεδίο της επανεξέτασής του μόνο σε προφανή σφάλματα εκτίμησης που διαπράχθηκαν από τον ACER. Για να στηρίξει το επιχείρημα αυτό, το ΓεΔΕΕ κάνει αναφορά σε αντίστοιχη νομολογία, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως ο περιορισμός του ελέγχου εκ μέρους του συμβουλίου προσφυγών όχι μόνο δεν ήταν δικαιολογημένος αλλά πολλώ δε μάλλον δεν θα πρέπει να αρκείται σε έλεγχο μόνο προδήλων σφαλμάτων όταν πρόκειται για περίπλοκες τεχνικές ή οικονομικές εκτιμήσεις, όπως εν προκειμένω.

Στη συνέχεια, το ΓεΔΕΕ, από την αντιπαραβολή των διατάξεων του Κανονισμού 713/2009 αλλά και του διάδοχου και επί του παρόντος σε ισχύ Κανονισμού 2019/942, δεν εντοπίζει ουσιαστικές αλλαγές επί των διατάξεων που ρυθμίζουν τη λειτουργία του συμβουλίου προσφυγών, τονίζοντας ότι οι αρχές που εφαρμόζονται στις εξουσίες του παραμένουν ουσιαστικά οι ίδιες, ακόμη και με ορισμένες διαφορές στις διαδικαστικές λεπτομέρειες, απορρίπτοντας τον περί αντιθέτου ισχυρισμό πως δήθεν ο ισχύον Κανονισμός επέφερε μείωση του πεδίου ή της έντασης του ελέγχου του συμβουλίου προσφυγών.

Για το ΓεΔΕΕ, βασική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός πως το συμβούλιο προσφυγών, διά της προσβαλλόμενης απόφασης, παρανόησε και εφάρμοσε εσφαλμένα τον σχετικό Κανονισμό (άρθρο 28 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/942), καθώς θα έπρεπε να είχε διεξαχθεί πλήρης έλεγχος της νομιμότητας της υπ' αριθ. 10/2019 απόφασης, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών ή πολύπλοκων αξιολογήσεών της, σε αντίθεση με την ερμηνεία που έδωσε το συμβούλιο προσφυγών.

Κατόπιν τούτων, το ΓεΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σφάλμα του συμβουλίου προσφυγών κατά την ερμηνεία του Κανονισμού 2019/942 είχε σημαντική επίπτωση στην ουσία της απόφασης και, ακολούθως, κάνει δεκτό τον πρώτο λόγο ακυρώσεως του προσφεύγοντα, ακυρώνοντας πλήρως την προσβαλλόμενη απόφαση παρελκούς της εξέτασης των λοιπών λόγων που ο προσφεύγων προέβαλε.

Ενεργειακή απόδοση προϊόντων

Οι προμηθευτές και οι έμποροι ενός προϊόντος υποχρεούνται, στις οπτικές διαφημίσεις τους ή στο τεχνικό υλικό προώθησης συγκεκριμένου μοντέλου του προϊόντος αυτού, να αναφέρονται στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων, ακόμη και όταν η εν λόγω ομάδα προϊόντων έχει αποτελέσει αντικείμενο κατ' εξουσιοδότηση πράξεως εκδοθείσας βάσει της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ και όχι βάσει του Κανονισμού 2017/1369

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου – απάντηση ως προς την οποία δεν υπάρχει εύλογη αμφιβολία – ενέργεια – πλαίσιο για την ενεργειακή σήμανση – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1369 – άρθρο 6 εδάφιο α', στοιχείο α' – υποχρέωση των προμηθευτών και των εμπόρων ενός προϊόντος να αναφέρονται, στις οπτικές διαφημίσεις τους, στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων ενεργειακής απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων – δυνατότητα άμεσης εφαρμογής της εν λόγω υποχρέωσης – περιθώριο εκτιμήσεως των εν λόγω προμηθευτών και εμπόρων ως προς την εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης ελλείψει εκδόσεως κατ' εξουσιοδότηση πράξεως βάσει του Κανονισμού αυτού

ΔΕΕ C-761/22 (διάταξη), Verband Wirtschaft im Wettbewerb, 05.10.2023, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος (Εισηγητής): M. Safjan, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čápetá, ECLI:EU:C:2023:756 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 εδάφιο α', στοιχείο α' του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/1369 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Ιουλίου 2017, σχετικά με τον καθορισμό ενός πλαισίου για την ενεργειακή σήμανση και για την κατάργηση της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ (ΕΕ 2017 L 198/1). Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ανοιγείσας δίκης με την αγωγή του Verband Wirtschaft im Wettbewerb Verein für Lauterkeit in Handel und Industrie eV κατά της Roller GmbH & Co. KG, διά της οποίας αγωγής αιτείται να υποχρεωθεί η τελευταία να παύσει να διαφημίζει οικιακούς φούρνους και απορροφητήρες κουζίνας χωρίς να γίνεται αναφορά στις διαφημίσεις αυτές στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων ενεργειακής απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων.

Ειδικότερα, η Roller, η οποία αυτοχαρακτηρίζεται ως μία από τις μεγαλύτερες εταιρείες λιανικής πώλησης επίπλων με έκπτωση στη Γερμανία, στις αρχές του 2022 διαφήμιζε, μεταξύ άλλων, στον ιστότοπό της εξοπλισμένη κουζίνα με εντοιχιζόμενο φούρνο και απορροφητήρα με την ένδειξη «Α» και «C», αντίστοιχα, χωρίς όμως να γίνεται μνεία στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων ενεργειακής απόδοσης, όπως αυτό αναγράφεται επί της σήμανσης των οικείων συσκευών. Το Verband Wirtschaft im Wettbewerb Verein für Lauterkeit in Handel und Industrie, το οποίο αποτελεί νομίμως συσταθέν σωματείο με σκοπό την προώθηση των εμπορικών συμφερόντων των μελών του και την καταπολέμηση του αθέμιτου ανταγωνισμού ή την προώθηση του θεμιτού ανταγωνισμού, απέστειλε, ανεπιτυχώς, εξώδικη όχληση στη Roller για παράβαση, μεταξύ άλλων, του Κανονισμού 2017/1369, καθώς η τελευταία παρέλειπε στην εν λόγω διαφήμισή της να κάνει μνεία του φάσματος των διαθέσιμων τάξεων ενεργειακής απόδοσης αναφορικά με τις εκεί διαφημιζόμενες ηλεκτρικές συσκευές, δηλαδή τον φούρνο ως και τον απορροφητήρα κουζίνας.

Κατόπιν τούτου, το Verband Wirtschaft im Wettbewerb Verein für Lauterkeit in Handel und Industrie άσκησε αγωγή ενώπιον του Landgericht Bochum (πρωτοδικείου Bochum, Γερμανία), με αίτημα, μεταξύ άλλων, την παύση και παράλειψη τέτοιων διαφημίσεων στο μέλλον.

Με την προδικαστική παραπομπή τίθεται το ερώτημα εάν το άρθρο 6 εδάφιο α', στοιχείο α' του Κανονισμού 2017/1369 έχει την έννοια ότι οι προμηθευτές και οι έμποροι ενός προϊόντος υποχρεούνται, στις οπτικές διαφημίσεις τους ή στο τεχνικό υλικό προώθησης συγκεκριμένου μοντέλου του προϊόντος αυτού, να αναφέρονται στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων σε περίπτωση που η εν λόγω ομάδα προϊόντων έχει αποτελέσει αντικείμενο

κατ' εξουσιοδότηση πράξεως εκδοθείσας βάσει της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ και όχι αντικείμενο κατ' εξουσιοδότηση πράξεως εκδοθείσας βάσει του Κανονισμού 2017/1369.

Περαιτέρω, και σε περίπτωση που κάτι τέτοιο ισχύει, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να αποσαφηνιστεί και ο τρόπος με τον οποίο οι εκάστοτε προμηθευτές και έμποροι θα μπορούν να αναφέρονται στην ως άνω τάξη ενεργειακής απόδοσης και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης στην οικεία διαφήμιση ή στο σχετικό υλικό προώθησης.

Αρχικά, το Δικαστήριο κρίνει πως στην οικεία υπόθεση έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 99 του Κανονισμού Διαδικασίας, εφόσον δεν υπάρχει καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απάντηση που προσήκει στο υποβληθέν με αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ερώτημα.

Περαιτέρω, υπενθυμίζει τα όσα ρητώς η διάταξη του άρθρου 6 εδάφιο α', στοιχείο α' του Κανονισμού 2017/1369 ορίζει περί υποχρεωτικής αναφοράς εκ μέρους των προμηθευτών και των εμπορών στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος αυτού και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων σε οπτικές διαφημίσεις ή στο τεχνικό υλικό προώθησης ενός συγκεκριμένου μοντέλου του εν λόγω προϊόντος σύμφωνα με τη σχετική κατ' εξουσιοδότηση πράξη.

Συνεχίζοντας, το Δικαστήριο κάνει αναφορά στη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 και παρ. 3, στοιχείο ι' του Κανονισμού 2017/1369, διά του οποίου δίδεται η εξουσία στην Επιτροπή να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις για τη συμπλήρωση του εν λόγω Κανονισμού, καθορίζοντας, μεταξύ άλλων, τον τρόπο με τον οποίο η εν λόγω ενεργειακή τάξη και η σχετική κλίμακα τάξεων ενεργειακής απόδοσης πρέπει να περιλαμβάνονται στις οικείες οπτικές διαφημίσεις και στο τεχνικό υλικό προώθησης.

Από τον συνδυασμό των ως άνω διατάξεων, το Δικαστήριο θεωρεί πως συνάγεται άμεση υποχρέωση των προμηθευτών και των εμπορών ενός προϊόντος να αναφέρονται στην εν λόγω τάξη ενεργειακής απόδοσης και στο σχετικό φάσμα διαθέσιμων τάξεων απόδοσης στις οπτικές διαφημίσεις τους ή στο τεχνικό υλικό προώθησης βάσει του άρθρου 6 του Κανονισμού 2017/1369, ακόμη και όταν δεν έχει εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση πράξη για την οικεία ομάδα προϊόντων βάσει του άρθρου 16 του Κανονισμού.

Ειδικότερα, οι κατ' εξουσιοδότηση πράξεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου 16 του Κανονισμού αυτού αποσκοπούν αποκλειστικώς στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο οι προμηθευτές και οι έμποροι οφείλουν να πραγματοποιούν μια τέτοια αναφορά.

Επιπλέον, το άρθρο 20 παρ. 4 εδάφιο β' του Κανονισμού 2017/1369 ορίζει ότι οι εκ του Κανονισμού αυτού υποχρεώσεις θα ισχύουν για τις ομάδες προϊόντων που καλύπτονται από κατ' εξουσιοδότηση πράξεις εκδοθείσες, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με την Οδηγία 2010/30/ΕΕ.

Εξ αντιδιαστολής, για το Δικαστήριο συνάγεται πως η υποχρέωση των προμηθευτών και των εμπορών του εκάστοτε προϊόντος, δυνάμει του άρθρου 6 εδάφιο α', στοιχείο α' του Κανονισμού 2017/1369, εξακολουθεί να ισχύει ακόμη και στην περίπτωση που για το προϊόν αυτό έχει εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση πράξη βάσει της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, χωρίς ωστόσο να προβλέπει την υποχρέωση των προμηθευτών και των εμπορών του προϊόντος αυτού να αναφέρονται στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος αυτού και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων στις οπτικές διαφημίσεις τους ή στο τεχνικό υλικό προώθησης.

Στην υπό εξέταση περίπτωση, για την ομάδα προϊόντων στα οποία ανήκουν ο οικιακός φούρνος και ο απορροφητήρας είχε εκδοθεί ο κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός 65/2014 βάσει του άρθρου 10 της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ, ο οποίος, αν και προέβλεπε την υποχρέωση αναφοράς της τάξης ενεργειακής απόδοσης στις διαφημίσεις της συγκεκριμένης ομάδας προϊόντων και στο προωθητικό υλικό που χρησιμοποιούσαν οι προμηθευτές και οι έμποροι των προϊόντων αυτών, χωρίς όμως ιδιαίτερη αναφορά στον τρόπο που θα πληρούνταν η υποχρέωση αυτή, δεν προέβλεπε υποχρέωση αναφοράς του φάσματος των διαθέσιμων τάξεων ενεργειακής απόδοσης.

Υπό το φως των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε πως το άρθρο 6 εδάφιο α', στοιχείο α' του Κανονισμού 2017/1369 έχει την έννοια ότι οι προμηθευτές και οι έμποροι ενός προϊόντος υποχρεούνται, στις οπτικές διαφημίσεις τους ή στο τεχνικό υλικό προώθησης συγκεκριμένου μοντέλου του προϊόντος αυτού, να αναφέρονται στην τάξη ενεργειακής απόδοσης του προϊόντος και στο φάσμα των διαθέσιμων τάξεων απόδοσης επί της σήμανσης της οικείας ομάδας προϊόντων, ακόμη και όταν η εν λόγω ομάδα προϊόντων έχει αποτελέσει αντικείμενο κατ' εξουσιοδότηση πράξης εκδοθείσας βάσει της Οδηγίας 2010/30/ΕΕ και όχι βάσει του Κανονισμού 2017/1369.

Όταν η εν λόγω κατ' εξουσιοδότηση πράξη δεν προβλέπει τον τρόπο με τον οποίο οι προμηθευτές και οι έμποροι οφείλουν να συμμορφώνονται με αυτές τις αναφορές και έως ότου εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση πράξη για τη συγκεκριμένη ομάδα προϊόντων βάσει του άρθρου 16 του Κανονισμού 2017/1369, οι ως άνω προμηθευτές και έμποροι οφείλουν να αναφέρονται, στις οπτικές διαφημίσεις τους και στο τεχνικό υλικό προώθησης, στην τάξη ενεργειακής απόδοσης και στο φάσμα διαθέσιμων τάξεων απόδοσης ακολουθώντας τον τρόπο παρουσίασης που υιοθετείται επί της σήμανσης της εν λόγω ομάδας προϊόντων, υπό την προϋπόθεση ότι η παρουσίαση αυτή παραμένει ευανάγνωστη και ευδιάκριτη, λαμβανομένων υπόψη της φύσης και του μεγέθους των εν λόγω διαφημίσεων και του υλικού προώθησης καθώς και των εμπορικών επιταγών που οι διαφημίσεις και το υλικό εξυπηρετούν.

Στην περίπτωση που μια τέτοια παρουσίαση δεν είναι εφικτή, οι εν λόγω προμηθευτές και έμποροι θα πρέπει να επιλέγουν μία αντίστοιχης μορφής παρουσίαση ικανή να παρέχει στους καταναλωτές την απαραίτητη πληροφόρηση και να καλύπτει τις απαιτήσεις περί αναγνωσιμότητας και ευδιάκριτου χαρακτήρα που ο Κανονισμός 2017/1369 εισάγει.

Φορολογία ενεργειακών προϊόντων

Το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που καταναλώνεται κατά τις διαδρομές που πραγματοποιούνται για τη συντήρηση και τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα των οχημάτων μεταφοράς επιβατών δεν συνιστά «εμπορικό πετρέλαιο εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό» υπό την έννοια του άρθρου 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/96/ΕΚ

προδικαστική παραπομπή – φορολογία των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία 2003/96/ΕΚ – άρθρο 7 παρ. 2 και 3 – διαφοροποιημένοι φορολογικοί συντελεστές αναλόγως της εμπορικής ή ιδιωτικής χρήσης του πετρελαίου εσωτερικής καύσης – έννοια της φράσης «εμπορικό πετρέλαιο εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό» – πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που χρησιμοποιείται για την τακτική μεταφορά επιβατών – εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει την επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης, εξαιρουμένου του πετρελαίου εσωτερικής καύσης που καταναλώνεται κατά τις διαδρομές που πραγματοποιούνται για τη συντήρηση και τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα των οχημάτων μεταφοράς επιβατών

ΔΕΕ C-391/22, Tüke Busz, 16.11.2023, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Μ. Plešič, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI: ECLI:EU:C:2023:892 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας 2003/96/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 2003, σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ 2003 L 283/51).

Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ανοιγείσας δίκης ενώπιον του Pécsi Törvényszék (δικαστηρίου του Pécs, Ουγγαρία) μεταξύ της Tüke Busz Közöségi Közlekedési Zrt. (στο εξής: Tüke Busz) και της Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága (διεύθυνσης προσφυγών της εθνικής φορολογικής και τελωνειακής υπηρεσίας, Ουγγαρία) (στο εξής: διεύθυνση προσφυγών) ύστερα από απόρριψη από την τελευταία του αιτήματος της Tüke Busz προς επιστροφή του ποσού του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που καταναλώθηκε κατά τις διαδρομές οι οποίες πραγματοποιήθηκαν προς τον σκοπό της επισκευής, της συντήρησης και του ανεφοδιασμού των οχημάτων που χρησιμοποιεί η εταιρεία στο πλαίσιο της άσκησης της δραστηριότητάς της μεταφοράς επιβατών.

Ειδικότερα, η Tüke Busz αποτελεί ουγγρική εταιρεία που δραστηριοποιείται στον τομέα μεταφοράς επιβατών με λεωφορείο βάσει σύμβασης παροχής δημόσιας υπηρεσίας. Το 2017, η εταιρεία αυτή ζήτησε την επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που είχε χρησιμοποιήσει στο πλαίσιο της εν λόγω δραστηριότητας.

Επιλαμβανόμενη του αιτήματος αυτού, η διεύθυνση προσφυγών το απέρριψε διαπιστώνοντας τον παράνομο χαρακτήρα της επιστροφής ειδικού φόρου κατανάλωσης στην εν λόγω εταιρεία, κρίνοντας πως το αιτούμενο προς επιστροφή ποσό δεν αφορούσε μόνο το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που είχε καταναλωθεί για την άσκηση αυτής καθεαυτήν της δραστηριότητας μεταφοράς αλλά, επιπλέον, το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που είχε καταναλωθεί κατά τη διάρκεια διαδρομών που συνδέονταν με τη συντήρηση και τον ανεφοδιασμό των σχετικών οχημάτων σε καύσιμα.

Κατόπιν τούτων, η διαφορά οδηγήθηκε ενώπιον του δικαστηρίου του Pécs, όπου βασικό επιχείρημα της διεύθυνσης προσφυγών ήταν η διαπίστωση πως δεν δύναται να καταβληθεί ειδικός φόρος κατανάλωσης επί του πετρελαίου εσωτερικής καύσης που καταναλώνεται κατά τη διάρκεια των διαδρομών που πραγματοποιούνται για την επισκευή ή τη συντήρηση οχημάτων μεταφοράς επιβατών, καθώς οι επιβάτες δεν αποτελούν τους αποδέκτες των υπηρεσιών αυτών, με αποτέλεσμα οι υπηρεσίες αυτές να μην εμπίπτουν στην έννοια της «παρεπόμενης υπηρεσίας», αφού δεν συνδέονται άμεσα με την υπηρεσία μεταφοράς επιβατών.

Στον αντίποδα, η Tüke Busz, μεταξύ άλλων, ισχυρίστηκε πως, σύμφωνα με τον ουγγρικό νόμο του 2016, ο ειδικός φόρος κατανάλωσης για τα λεωφορεία που χρησιμοποιούσαν ως καύσιμο το φυσικό αέριο περιελάμβανε και τις δραστηριότητες επισκευής και συντήρησης ως παρεπόμενες υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να μην δικαιολογείται διαφορετική μεταχείριση για τα λεωφορεία με καύσιμο το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης.

Ακολούθως, το δικαστήριο του Pécs αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία υποβάλλοντας στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα: *«Είναι συμβατές με τις διατάξεις της Οδηγίας [2003/96] η απόφαση που εξέδωσε στην υπό κρίση υπόθεση η [διεύθυνση προσφυγών] και η πρακτική που ακολουθεί ή ως άνω αρχή, σύμφωνα με τις οποίες «δεν εμπίπτει στην τακτική μεταφορά επιβατών η χιλιομετρική απόσταση η οποία πρέπει να διανυθεί για τη συντήρηση των μέσων τακτικής μεταφοράς επιβατών ή τον ανεφοδιασμό τους σε καύσιμα»;*

Αρχικά, το Δικαστήριο κρίνει παραδεκτό το εν θέματι προδικαστικό ερώτημα, αν και διαπιστώνει ασάφειες του αιτούντος δικαστηρίου ως προς τον ορθό προσδιορισμό του πραγματικού αλλά και του νομικού μέρους του εν λόγω ερωτήματος. Ειδικότερα, το Δικαστήριο, αναδιατυπώνοντας το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, εστιάζει στη διαφορά περί του αν εντάσσεται στη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/96/EK και συνακόλουθα συνιστά «εμπορικό πετρέλαιο εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό» το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που καταναλώνεται κατά τις διαδρομές που πραγματοποιούνται για την επισκευή, τη συντήρηση ή τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα των οχημάτων με τα οποία εκτελούνται μεταφορές επιβατών, ώστε να δικαιολογείται και η επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης.

Εξετάζοντας την ουσία της υπόθεσης, αρχικά, το Δικαστήριο υπενθυμίζει πως για τον προσδιορισμό του περιεχομένου κάθε διάταξης ενωσιακού δικαίου χρήσιμο είναι όχι μόνο το γράμμα αυτής αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται όπως και οι σκοποί που κάθε φορά επιδιώκονται μέσω αυτής και προχωρά κάνοντας τις εξής παρατηρήσεις:

Αρχικά, το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 3 στοιχείο β' της Οδηγίας 2003/96/EK, σημειώνει τα δύο κριτήρια που συνθέτουν την έννοια του «εμπορικού πετρελαίου εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό»: πρώτον, να χρησιμοποιείται από μηχανοκίνητο όχημα σχεδιασμένο για μεταφορά επιβατών (κατηγορίες M2 ή M3) και, δεύτερον, να χρησιμοποιείται ειδικά για σκοπούς μεταφοράς επιβατών.

Εξ αντιδιαστολής συνάγεται για το Δικαστήριο ότι οι διαδρομές που γίνονται αποκλειστικά για επισκευή, συντήρηση ή ανεφοδιασμό οχημάτων που χρησιμοποιούνται για μεταφορά επιβατών δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ως «μεταφορά επιβατών» σύμφωνα με την Οδηγία. Επιπλέον,

το Δικαστήριο υπενθυμίζει τον σκοπό της Οδηγίας 2003/96/EK, ο οποίος είναι ο καθορισμός εναρμονισμένων ελάχιστων επιπέδων φορολογίας και όχι η πλήρης εναρμόνιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης για τα ενεργειακά προϊόντα και την ηλεκτρική ενέργεια.

Ακολουθώντας, το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 7 παρ. 3 στοιχείο β' της Οδηγίας 2003/96/EK αλλά και τις αιτιολογικές σκ. 6, 12 και 20 αυτής, επισημαίνει πως σκοπός της εν λόγω Οδηγίας είναι, μεταξύ άλλων, και η προστασία του περιβάλλοντος, ιδίως ενθαρρύνοντας τη μείωση της διαφοράς στη φορολογία μεταξύ του μη εμπορικού πετρελαίου εσωτερικής καύσης που χρησιμοποιείται ως προωθητικό και της βενζίνης, αλλά και η προσέγγιση των εθνικών επιπέδων φορολογίας του πετρελαίου εσωτερικής καύσης, προκειμένου να αποφευχθούν οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού ευοδώνοντας την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (πρβλ. ΔΕΕ C-513/18, *Autoservizi Giordano*, 30.01.2020, ECLI:EU:C:2020:59, σκ. 30 και 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Πλήρως εναρμονισμένη με την ως άνω θέση αλλά και με τους επιδιωκόμενους σκοπούς της εν θέματι Οδηγίας είναι η υιοθετούμενη και στη συγκεκριμένη περίπτωση στενή ερμηνεία της έννοιας του «εμπορικού πετρελαίου εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό», δεδομένου ότι περιορίζει τις δυνατότητες υπαγωγής σε μειωμένο συντελεστή και, ως εκ τούτου, παρέχει κίνητρα για τη μείωση της συνολικής κατανάλωσης καυσίμων.

Τελευταία παρατήρηση για το Δικαστήριο ώστε να στηρίξει τη θέση του αποτελεί η γραμματική, η συστηματική και η τελεολογική ερμηνεία του άρθρου 7 παρ. 3 στοιχείο β' της Οδηγίας 2003/96/EK οι οποίες επιβεβαιώνουν τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να οριοθετήσει αυστηρά τη δυνατότητα πρόβλεψης διαφοροποιημένων φορολογικών συντελεστών για το ίδιο προϊόν.

Υπό το φως των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε πως το άρθρο 7 παρ. 3 στοιχείο β' της Οδηγίας 2003/96/EK έχει την έννοια ότι το πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που καταναλώνεται κατά τις διαδρομές που πραγματοποιούνται για την επισκευή, τη συντήρηση ή τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα των οχημάτων με τα οποία εκτελούνται μεταφορές επιβατών δεν συνιστά «εμπορικό πετρέλαιο εσωτερικής καύσης το οποίο χρησιμοποιείται ως προωθητικό», κατά τη συγκεκριμένη διάταξη.

X. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Αθηνά Γαϊτανίδου

Κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας

Ο ΦΠΑ που επιβάλλεται στο τέλος προγράμματος και πρέπει να καταβληθεί από τους κατόχους ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού δέκτη στην Αυστρία είναι σύμφωνος με το κοινό σύστημα ΦΠΑ

προδικαστική παραπομπή – κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) – Οδηγία 2006/112/EK – άρθρο 2 παρ. 1 στοιχείο γ' – παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας – έννοια – δραστηριότητες δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού χρηματοδοτούμενες μέσω υποχρεωτικού τέλους καταβαλλόμενου από τους κατόχους ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού δέκτη ο οποίος βρίσκεται εντός περιοχής επίγειας μετάδοσης – άρθρο 378 παρ. 1 και παράρτημα X μέρος Α, σημείο 2 – Πράξη Προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας – παρέκκλιση – πεδίο εφαρμογής

ΔΕΕ C-249/22, GIS, 26.10.2023, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: E. Regan, Εισηγητής: Δ. Γρατσιάς, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2023:813 – Προδικαστική παραπομπή

Η ΒΜ είναι εγγεγραμμένη στην GIS ως χρήστης υπηρεσιών ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων σε περιοχή που καλύπτεται από την επίγεια ψηφιακή ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των προγραμμάτων της Österreichischer Rundfunk (Αυστριακή Ραδιοτηλεόραση, στο εξής: ORF).

Η διαφορά της κύριας δίκης προέκυψε από αίτηση της ΒΜ προς την GIS με αντικείμενο την επιστροφή του ΦΠΑ επί του τέλους προγράμματος της ORF, ο οποίος φέρεται να καταβλήθηκε κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, των διατάξεων της Οδηγίας 2006/112/EK του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (στο εξής: Οδηγία ΦΠΑ).

Η GIS είναι αρμόδια για την είσπραξη τόσο του ραδιοτηλεοπτικού τέλους όσο και του τέλους προγράμματος. Ωστόσο, ενώ το πρώτο οφείλεται από κάθε χρήστη που χρησιμοποιεί ή διαθέτει λειτουργικό ραδιοτηλεοπτικό δέκτη, όπως είναι η συσκευή της τηλεόρασης ή το ραδιόφωνο, ανεξαρτήτως του τύπου λήψης, το δεύτερο, που είναι και το μόνο που υπόκειται στον ΦΠΑ, οφείλεται μόνον αν ο τύπος λήψης βρίσκεται σε περιοχή που καλύπτεται από την επίγεια ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των προγραμμάτων της ORF.

Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ρώτησε αν το άρθρο 2 και το άρθρο 378 της Οδηγίας ΦΠΑ, σε συνδυασμό με το άρθρο 151 και το παράρτημα XV, μέρος IX, σημείο 2, στοιχείο η' της Πράξης Προσχωρήσεως αντιτίθενται στην παραπάνω αυστριακή ρύθμιση. Ειδικότερα, η ρύθμιση αυτή επιβάλλει ΦΠΑ σε δραστηριότητα δημόσιας ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης, η οποία χρηματοδοτείται μέσω υποχρεωτικού εκ του νόμου τέλους προγράμματος καταβαλλόμενου από τους κατόχους ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού δέκτη, ο οποίος βρίσκεται εντός περιοχής επίγειας μετάδοσης.

Κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, προϋπόθεση για την ύπαρξη φορολογητέων πράξεων είναι η ύπαρξη συναλλαγής μεταξύ των μερών στο πλαίσιο της οποίας καθορίζεται τίμημα ή αντάλλαγμα. Συνεπώς, επί παροχής υπηρεσιών άνευ άμεσης αντιπαροχής, δεν υφίσταται βάση επιβολής του φόρου, άρα δεν επιβάλλεται και ΦΠΑ. Επιπλέον, η παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας προϋποθέτει την ύπαρξη άμεσης σχέσης μεταξύ παρεχόμενης υπηρεσίας και της λαμβανόμενης αντιπαροχής (άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας ΦΠΑ).

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ επισήμανε ότι το άρθρο 132 παρ. 1 της Οδηγίας ΦΠΑ προβλέπει την απαλλαγή των «δραστηριοτήτων δημόσιων οργανισμών ραδιοφώνου και τηλεόρασης, εκτός από αυτές που έχουν εμπορικό χαρακτήρα». Ωστόσο, διαπίστωσε ότι το άρθρο 378 συνδυαστικά με το παράρτημα X, μέρος A, σημείο 2 της Οδηγίας ΦΠΑ χορηγεί παρέκκλιση στην Αυστρία και, ειδικότερα, της επιτρέπει να «εξακολουθεί να φορολογεί» τις δραστηριότητες δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών οι οποίες δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα. Επομένως, σύμφωνα με το γράμμα της εν λόγω διάταξης, η Αυστρία έχει μόνον την εξουσία να διατηρήσει σε ισχύ ήδη υφιστάμενο σύστημα φορολόγησης των ως άνω δραστηριοτήτων και όχι να θεσπίσει νέα φορολόγησή τους.

Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Αυστρία, κατά την ημερομηνία προσχωρήσεώς της στην Ένωση, επέβαλλε ΦΠΑ στις μη έχουσες εμπορικό χαρακτήρα δραστηριότητες του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού, εισπράττοντας αυτόν τον φόρο επί του τέλους προγράμματος, ενώ δεν μεσολάβησε νομοθετική τροποποίηση με την οποία να θεσπίστηκε νέα φορολόγησή τους.

Βάσει των παραπάνω, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 2 και το άρθρο 378 της Οδηγίας ΦΠΑ, σε συνδυασμό με το άρθρο 151 και το παράρτημα XV, μέρος IX, σημείο 2, στοιχείο η' της Πράξης Προσχωρήσεως δεν αντιτίθενται στην αυστριακή ρύθμιση με την οποία επιβάλλεται ΦΠΑ σε δραστηριότητα δημόσιας ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης, χρηματοδοτούμενη μέσω υποχρεωτικού εκ του νόμου τέλους προγράμματος.

XI. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Ο ασθενής έχει το δικαίωμα να λαμβάνει δωρεάν το πρώτο αντίγραφο του ιατρικού του φακέλου

ΔΕΕ C-307/22, FT (Copies du dossier médical), 26.10.2023, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: Α. Arabadjiev, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: Ν. Αιμιλίου, ECLI:EU:C:2023:811 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρα 12, 15 και 23 – δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων στα δεδομένα του που υποβάλλονται σε επεξεργασία – δικαίωμα δωρεάν λήψης του πρώτου αντιγράφου των δεδομένων αυτών – επεξεργασία δεδομένων ασθενούς από τον ιατρό του – ιατρικός φάκελος – λόγοι του αιτήματος πρόσβασης – χρήση των δεδομένων για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης του θεράποντος ιατρού – έννοια του «αντιγράφου»

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12 παρ. 5, του άρθρου 15 παρ. 3 και του άρθρου 23 παρ. 1, στοιχείο θ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της FT και του DW, σχετικά με την άρνηση της FT, οδοντίατρο, να παράσχει δωρεάν στον ασθενή της το πρώτο αντίγραφο του ιατρικού φακέλου του.

Πιο συγκεκριμένα, ο DW ζήτησε από την οδοντίατρό του αντίγραφο του ιατρικού του φακέλου προκειμένου να στοιχειοθετήσει ευθύνη της για σφάλματα που φέρεται να διέπραξε κατά την παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης στον ίδιο. Η οδοντίατρος απαίτησε, ωστόσο, να χρεωθεί ο ασθενής με έξοδα για τη χορήγηση αντιγράφου του ιατρικού φακέλου, όπως προβλέπει το γερμανικό δίκαιο. Ο ασθενής, θεωρώντας ότι δικαιούται ένα δωρεάν αντίγραφο, προσέφυγε στα γερμανικά δικαστήρια. Στο πλαίσιο αυτό, το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας υποβάλλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο. Συγκεκριμένα, ο Γερμανός δικαστής εκτιμά ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης και, συγκεκριμένα, από την ερμηνεία του ΓΚΠΔ.

Με την απόφασή του, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο ΓΚΠΔ κατοχυρώνει το δικαίωμα του ασθενούς να λαμβάνει καταρχήν χωρίς έξοδα το πρώτο αντίγραφο του ιατρικού του φακέλου. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να απαιτήσει πληρωμή μόνον όταν ο ασθενής έχει ήδη λάβει δωρεάν το πρώτο αντίγραφο των δεδομένων του και υποβάλλει εκ νέου σχετικό αίτημα. Η οδοντίατρος, εν προκειμένω, πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ασθενούς της. Υπό την ιδιότητα αυτή, υποχρεούται να του παράσχει δωρεάν το πρώτο αντίγραφο των δεδομένων του. Ο ασθενής δεν είναι υποχρεωμένος να αιτιολογήσει το αίτημά του. Οι εθνικοί κανόνες, ακόμη και αν αποσκοπούν στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων των θεράποντων ιατρών, δεν δικαιολογείται να προβλέπουν την επιβάρυνση του ασθενούς με τα έξοδα του πρώτου αντιγράφου του ιατρικού του φακέλου.

Εξάλλου, ο ασθενής έχει δικαίωμα να λαμβάνει πλήρες αντίγραφο των εγγράφων που περιλαμβάνονται στον ιατρικό του φάκελο, όταν αυτό είναι αναγκαίο για την κατανόηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχουν τα εν λόγω έγγραφα. Το ως άνω δικαίωμα περιλαμβάνει τα δεδομένα του ιατρικού φακέλου που περιέχουν πληροφορίες όπως διαγνώσεις, αποτελέσματα εξετάσεων, αξιολογήσεις από θεράποντες ιατρούς και κάθε παρασχεθείσα θεραπεία ή επέμβαση.

Η σάρωση με κινητό μέσω εθνικής εφαρμογής για τον έλεγχο της εγκυρότητας των πιστοποιητικών εμβολιασμού και νόσησης COVID-19 συνιστά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τον ΓΚΠΔ

ΔΕΕ C-659/22, Ministerstvo zdravotnictví (Application mobile Covid-19), 05.10.2023, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος: Μ. Safjan, Εισηγητής: Μ. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2023:745 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 4, σημείο 2 – έννοια της «επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα – επαλήθευση της εγκυρότητας των «ψηφιακών πιστοποιητικών COVID της ΕΕ», τα οποία έχουν εκδοθεί δυνάμει του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/953

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 και του άρθρου 4, σημείο 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του RK και του Ministerstvo zdravotnictví (Υπουργείου Υγείας, Τσεχική Δημοκρατία), με αντικείμενο τη λήψη, από το Υπουργείο, έκτακτου μέτρου για τη ρύθμιση της πρόσβασης σε ορισμένους χώρους και ορισμένες εκδηλώσεις, με σκοπό την προστασία του πληθυσμού από την εξάπλωση της επιδημίας του COVID-19.

Το μέτρο όριζε ότι οι πελάτες έπρεπε να επιδεικνύουν στους φορείς εκμετάλλευσης ατομικό πιστοποιητικό εμβολιασμού ή νόσησης, προκειμένου να τους επιτραπεί η είσοδος στους εν λόγω χώρους. Το πιστοποιητικό αυτό υπήρχε στα κινητά τηλέφωνα, μέσω της εθνικής ηλεκτρονικής εφαρμογής “čTečka”, με την οποία διασφαλιζόταν η αξιόπιστη επαλήθευση της αυθεντικότητας και της εγκυρότητας του προσκομιζόμενου δικαιολογητικού με σάρωση κωδικού QR. Με τη σάρωση αυτού του κωδικού, το πρόσωπο που είχε αναλάβει τη διενέργεια ελέγχου αποκτούσε πρόσβαση σε βασικά στοιχεία ταυτοποίησης του κατόχου του πιστοποιητικού, ήτοι σε ονοματεπώνυμο, ημερομηνία γέννησης καθώς και σε πληροφορίες σχετικές με τον εμβολιασμό και την υγεία του ατόμου.

Ύστερα από αίτημα ακύρωσης του εν λόγω μέτρου, η υπόθεση έφθασε ενώπιον του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της Τσεχικής Δημοκρατίας, το οποίο διερωτάται εάν ο όρος «επεξεργασία» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά το άρθρο 4, σημείο 2 του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι καλύπτει την επαλήθευση, μέσω εθνικής εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα, της εγκυρότητας των διαλειτουργικών πιστοποιητικών εμβολιασμού κατά της COVID-19, διαγνωστικού της ελέγχου και ανάρρωσης από αυτή, τα οποία έχουν εκδοθεί δυνάμει του Κανονισμού 2021/953 και χρησιμοποιούνται από κράτος μέλος για εθνικούς σκοπούς.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι προαναφερόμενες πληροφορίες στις οποίες δίνεται πρόσβαση μέσω της εφαρμογής συνιστούν πράγματι «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 1 του ΓΚΠΔ. Επίσης, «κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα προσωπικού χαρακτήρα», όπως στην προκειμένη περίπτωση, θεωρείται «επεξεργασία» κατά το άρθρο 4, σημείο 2 του ΓΚΠΔ. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η διαδικασία της σάρωσης και επαλήθευσης, μέσω εθνικής εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα, της εγκυρότητας των διαλειτουργικών πιστοποιητικών COVID-19 συνιστά «επεξεργασία», υπογραμμίζοντας τη σημασία του δικαιώματος της προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να ελέγξει αν η επεξεργασία συνάδει με τις αρχές της νομιμότητας της επεξεργασίας των άρθρων 5 και 6 του ΓΚΠΔ.

Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από εποπτική αρχή στο πλαίσιο της έμμεσης άσκησης των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων είναι νομικά δεσμευτικές

ΔΕΕ C-333/22, Ligue des droits humains (Vérification du traitement des données par l'autorité de contrôle), 16.11.2023, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: E. Regan, Εισηγητής: Δ. Γρατίας, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2023:874 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – άρθρο 17 – άσκηση των

δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων μέσω της εποπτικής αρχής – επαλήθευση της νομιμότητας της επεξεργασίας των δεδομένων – άρθρο 17 παρ. 3 – ελάχιστη υποχρέωση ενημερώσεως του υποκειμένου των δεδομένων – περιεχόμενο – κύρος – άρθρο 53 – δικαίωμα ασκήσεως αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής κατά της εποπτικής αρχής – έννοια του όρου «νομικά δεσμευτική απόφαση» – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 8 παρ. 3 – έλεγχος από ανεξάρτητη αρχή – άρθρο 47 – δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά, αφενός, την ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 3 και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) και, αφετέρου, το κύρος, εξεταζόμενο υπό το πρίσμα των προμνημονευθεισών διατάξεων του Χάρτη, του άρθρου 17 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Ligue des droits humains ASBL και του BA, αφενός, και του Organe de contrôle de l'information policière (OCIP) (Εποπτικού Οργάνου Αστυνομικών Πληροφοριών, Βέλγιο), αφετέρου, σχετικά με τη μέσω του εποπτικού οργάνου άσκηση των δικαιωμάτων του BA ως προς τα δεδομένα του προσωπικού χαρακτήρα τα οποία επεξεργάστηκαν οι βελγικές αστυνομικές υπηρεσίες και βάσει των οποίων η Autorité nationale de sécurité (Εθνική Αρχή Ασφαλείας, Βέλγιο) απέρριψε την υποβληθείσα από τον BA αίτηση χορήγησης διαπίστευσης ασφαλείας.

Ένας πολίτης, ο BA, ζητά από την Εθνική Αρχή Ασφαλείας του Βελγίου να του χορηγήσει, για επαγγελματικούς σκοπούς, διαπίστευση ασφαλείας. Η εν λόγω αρχή του αρνείται το έγγραφο αυτό με την αιτιολογία ότι στο παρελθόν είχε συμμετάσχει σε διαδηλώσεις. Βασιζόμενος στο δικαίωμά του πρόσβασης στα δεδομένα του, ο εν λόγω πολίτης υποβάλλει αίτημα στο Εποπτικό Όργανο Αστυνομικών Πληροφοριών, το οποίο τον ενημερώνει ότι έχει μόνο έμμεση πρόσβαση και ότι θα ελέγξει το ίδιο τη νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων του. Ωστόσο, στο τέλος του ελέγχου αυτού, όπως επιτρέπει η βελγική νομοθεσία, ο εν λόγω φορέας του απάντησε απλώς ότι πραγματοποίησε τις απαραίτητες επαληθεύσεις. Στη συνέχεια, ο εν λόγω πολίτης άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, το οποίο δήλωσε ότι δεν είχε ουσιαστική αρμοδιότητα. Το εφετείο Βρυξελλών, επιλαμβανόμενο της υπόθεσης, ερωτά το Δικαστήριο αν το δίκαιο της ΕΕ επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν τη δυνατότητα του υποκειμένου των δεδομένων να μπορεί να προσβάλει την απόφαση της εποπτεύουσας αρχής, όταν η τελευταία ασκεί τα δικαιώματα του εν λόγω υποκειμένου των δεδομένων όσον αφορά την επίμαχη επεξεργασία.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ενημερώνοντας το υποκείμενο των δεδομένων για το αποτέλεσμα των ελέγχων που διενεργήθηκαν, η αρμόδια εποπτική αρχή λαμβάνει νομικά δεσμευτική απόφαση. Η απόφαση αυτή πρέπει να μπορεί να ελεγχθεί δικαστικώς, ώστε το υποκείμενο των δεδομένων να μπορεί να αμφισβητήσει την εκτίμηση της εποπτικής αρχής σχετικά με τη νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων και την απόφαση σχετικά με τη λήψη ή μη διορθωτικών μέτρων. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το δίκαιο της ΕΕ απαιτεί από την εποπτική αρχή να ενημερώνει το υποκείμενο των δεδομένων «τουλάχιστον» περί του «ότι έλαβαν χώρα όλες οι αναγκαίες επαληθεύσεις ή η επανεξέταση» και για «το δικαίωμά του να ασκήσει δικαστική προσφυγή». Όταν αυτό δεν αποκλείεται από σκοπούς δημοσίου συμφέροντος, τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν ότι οι πληροφορίες που γνωστοποιούνται στο υποκείμενο των δεδομένων μπορούν να υπερβαίνουν τις ελάχιστες αυτές πληροφορίες, ώστε το υποκείμενο των δεδομένων να είναι σε θέση να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του και να αποφασίσει αν θα προσφύγει ή όχι στο αρμόδιο δικαστήριο.

Επιπλέον, στις περιπτώσεις που οι πληροφορίες που γνωστοποιούνται στο υποκείμενο των δεδομένων περιορίζονται στο ελάχιστο, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι το αρμόδιο δικαστήριο, προκειμένου να ελέγξει αν οι λόγοι που δικαιολογούν τον περιορισμό των πληροφοριών αυτών είναι βάσιμοι, μπορεί να σταθμίσει τους επιδιωκόμενους σκοπούς δημοσίου συμφέροντος (ασφάλεια του κράτους, πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων) και την ανάγκη να διασφαλιστεί η τήρηση των διαδικαστικών δικαιωμάτων των πολιτών. Στο πλαίσιο του εν λόγω δικαστικού ελέγχου, οι εθνικοί κανόνες πρέπει να επιτρέπουν στο δικαστήριο να εξετάζει τους λόγους και τα αποδεικτικά στοιχεία που διέπουν την απόφαση της εποπτικής αρχής, καθώς και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η εν λόγω αρχή με την απόφασή της.